

زندگانی امام جواد علیه السلام

حسین ایمانی یامچی

فرازهایی از زیارت حضرت امام محمد تقی علیه السلام

السلام علیک یا ابا جعفر محمد بن علی البر التقی الامام الوفی

سلام بر تو ای ابا جعفر ای محمد ابن علی که نیکوکار، پرهیزکار و پیشوای وفاداری

السلام علیک ایها الآیة العظمی السلام علیک ایها الحجة الكبرى

سلام بر تو آیت الله اعظم سلام بر تو ای حجت بزرگ خدا بر خلق

السلام علیک ایها المطهر من الزلات السلام علیک ایها المنزه عن المعضلات

سلام بر تو ای پاک از هر لغزش و گناه ، سلام بر تو ای منزّه و میرا از هر خشونت و سخت گیری

السلام علیک ایها العلی عن نقص الاوصاف السلام علیک ایها الرضی عند الاشراف

سلام بر تو ای برتر از هر نقصان در اوصاف (کسی که تمام صفات کامل و بی نقص است) سلام بر تو ای محبوب و پسندیده نزد بزرگواران عالم
(انبیاء و اولیاء حق)

السلام علیک یا عمودالدین اشهد انک ولی الله و حجة فی ارضه و انک جنب الله

سلام بر تو ای ستون و نگهبان بنای دین اسلام شهادت می دهم که هر آینه تو ولی (ناصر و حجت خاص) خدائی و حجت بالغه الهی بر خلق زمین و
همانا تو طرفدار دین خدائی

و خیرة الله و مستودع علم الله و علم الانبیاء و رکن الایمان و ترجمان القرآن

و برگزیده خلق خدائی و محل ودیعه اسرار علم خدا و علوم پیامبران خدائی و اصل و رکن اصیل ایمان و مفسر آیات قرآنی

و اشهد ان من اتبعک علی الحق و الهدی و ان من انکرک و نصب لک العداوة علی الضلالة و الردی ابرء الی الله و الیک منهم فی الدنيا و الاخرة

و من گواهی می دهم که هر کس پیرو تو باشد به راه حق و هدایت است و هر کس (ولایت و امامت) ترا انکار کند و با تو دشمنی کند در راه ضلالت
، پستی و جهالت است و من نزد خدا و تو از دشمنانت در دنیا و آخرت بیزاری می جویم .

والسلام علیک ما بقیة و بقی الیل والنهار (۱)

و تا من هستم و شب و روز باقی است سلام بر تو باد.

مقدمه

بسم الله الرحمن الرحيم

والحمد لله على هدايته و توفيقه لما دعا اليه من سبيله اللهم انك افضل مقصود و اكرم مأمى و قد اتيتك متقربا اليك بنبيك نبى الرحمة و باءخيه اميرالمؤمنين على بن ابيطالب عليهما السلام فصل على محمد و آل محمد ولا تخيب سعى وانظر الى نظرة رحمة تتعشني بهما واجعلني عندك وجيها فى الدنيا والاخرة و من المقربين

و ستايش خدای را بخاطر هدايت و توفيق دادن او به ما برای پيمودن راه دين که ما را بدان دعوت فرمود:

بارالها تو بهترين مقصود و بزرگوارترين کسی که بدرگاه او برای عرض نیاز آيند.

خدایا من بدرگاهت روی آورده ام تا با شناخت پیامبر رحمت و برادرش امیرمؤمنان علی بن ابیطالب علیهما السلام تقرب یابم ، پس بر محمد و آل محمد درود فرست و سعی مرا در این راه قرین حرمان مگردان ، از روی راءفت و رحمت بحال من نظری بیفکن که با آن یک نظر به کار خود پردازم و همه عمر بطاعتت ، مشتاقانه به سربرم و مرا نزد خود در دنیا و آخرت آبرومند گردان و از مقربان درگهت قرار ده . آمین یا رب العالمین .

سحرگاه ۱۳ رجب ۱۴۱۸ هـ ق همزمان با ۷۶/۸/۲۳ سالروز ولادت با سعادت مولود کعبه ، آیت بزرگ خدا، معجزه خلقت ، امام عدالت یگانه شخصیت شایسته بر نخستین تاج ولایت حضرت علی بن ابیطالب علیه السلام توفیق الهی شامل گشت تا به فاصله هشت روز از اتمام کتاب شریف ((منم فاطمه)) نگارش کتابی دیگر راجع به یازدهمین معصوم و نهمین پیشوای امت اسلام ، عیسای اهل بیت ، دردانه یکدانه تربیت یافته در دامن پر مهر و ولای علی بن موسی الرضا حضرت امام تقی الجواد علیهما السلام را شروع نمایم . این تقارن پر خیر و برکت را به فال نیک گرفته از روح بلند خانه زاد خدا و شهید معصوم محراب ، ساقی کوثر علی علیه السلام مدد می جویم که مجموعه ای مفید از زندگانی کوتاه و لکن سرچشمه حیات و افتخار امام نهم به محضر شیفتگان ولایت تقدیم نمایم .

و اینک از باب تیمن چند سطری در وصف پایان ناپذیر امتداد بعثت و وصی نبی ، کعبه دار عشق مولانا علی تقدیم می شود:

ای امام صالحین و متقین

شاه مردان یا امیرالمؤمنین

مرحبا ای صفدر بدر و حنین

بهترین سرمشق عباس و حسین

ناله ات لرزانده چاه و ماه را

تربیت کردی تو ثارالله را

ای علی تنهاترین مرد زمین

حافظ قرآن و پشتیبان دین

یا علی نروی به چشمانم بزند

ذوالفقار عشق برجانم بزن

لرزه افکندی به پشت دشمنان

خاصه در صفین و جنگ نهروان

خضم تو بودند قوم ظالمین

ناکثین و قاسطین و مارقین

آه مولا ای زلال عاطفه

عروة الوثقای صدها طایفه

این جهان مدهوش عشق حیدر است

مرتضی ساقی حوض کوثر است (۲).

امید که آن امام اولین و آخرین، امیر بیان و مقتدای آزادمردان عنایتی فرماید و مخلصانه مطالبی درخور تاءمل و تمسک از حالات، بیانات معجزات و بویژه احتجاجات و زندگی سیاسی امام جواد را جهت آشنایی بیش از پیش نسل جوان با این جوانترین شهید گلستان امامت تقدیم و به زیور قبول آیین گردد انشاءالله.

ای دوست به درگهت مراد آوردم

از دست ستمها به تو داد آوردم

نام تو جواد است و خدای تو جواد

امید به لطف دو جواد آوردم (۳).

در آخر مقدمه وظیفه خود می دانم که از همکاری شایسته کادر فهیم و خلیق کتابخانه عمومی حضرت آیت الله العظمی مرعشی نجفی قدس سره و زحمات شایان همسر ارجمند و صاحب نظرم که در جای جای تحقیق و تاءلیف با نظر مشورتی خود کمک کردند تا این مجموعه به نحوی تحقیقی فراهم آید تقدیر و تشکر به عمل آورده، انتظار دارد خوانندگان محترم نظرات مشورتی و اصلاحی خود را به آدرس قم / صندوق پستی / ۸۵۶ - ۳۷۱۸۵ ارسال فرمایند.

۱۳۷۶/۱۰/۶ برابر با ۲۶ شعبان المعظم ۱۴۱۸

قم - حسین ایمانی یامچی .

مشخصات فردی

وارث امامت :

امام هشتم شیعیان جهان حضرت علی بن موسی الرضا علیه السلام چهل و ششمین بهار عمر شریف خویش را پشت سر گذاشته بود لیکن هنوز جهان به نور جمال نهمین ستاره تابناک آسمان ولایت و امامت منور نشده بود .

و این موضوع باعث تشویش خاطر و نگرانی شیعیان شیفته ولایت از یک طرف و گستاخی معاندان امامت از سوی دیگر شده بود که در طلیعه سخن از هر کدام نمونه ای ذکر می شود.

از کلثم بن عمرن روایت شده است که گفت من به حضرت رضا علیه السلام عرض کردم : شما که فرزند دوست داری پس دعا کن تا خدا پسری به تو مرحمت فرماید.

حضرت رضا علیه السلام فرمود: فقط یک پسر به من نصیب می شود که او وارث امامت من خواهد بود(۴).

حسن بن بشار واسطی گوید: حسن بن قیام صیرفی از من خواست که از امام رضا علیه السلام برای او اجازه شرفیابی بگیرم و من اجازه گرفتم ، وقتی به محضر امام رسید گفتم : آیا تو امام هستی ؟

امام رضا علیه السلام فرمودند: بله

گفت : همانا من شهادت میدهم که تو امام نیستی .

امام به او فرمودند: تو از کجا می دانی که من امام نیستم ؟!

گفت : من از امام صادق نقل می کنم که ایشان فرمودند: امام عقیق نمی شود و تو به این سن رسیده ای و پسر نداری .

امام رضا علیه السلام سرش را به سوی آسمان بلند کرد و فرمود: خدایا من ترا شاهد می گیرم که چندی نمی گذرد مگر اینکه به من فرزندی روزی فرمایی که زمین را از عدل و داد پر می کند همانطوری که از ظلم و ستم پر شده .

حسین بن بشار گوید: ما وقت را محاسبه کردیم فاصله این ماجرا و تولد امام نهم علیه السلام ماههای بارداری بود(۵).

ولادت :

حکیمه خاتون دختر حضرت موسی بن جعفر علیه السلام روایت می کند که : یک روز برادرم حضرت رضا علیه السلام مرا خواست و فرمود: امشب فرزند مبارک خیزران متولد می شود و لازم است که تو در زمان ولادت حاضر باشی .

من در حضور حضرت رضا علیه السلام ماندم زمانیکه شب فرا رسید آن بزرگوار مرا با خیزران و زنان قابله وارد اطاق و خود آن حضرت پس از آن که چراغی برای ما روشن کرد از اطاق خارج شد و در را به روی ما بست .

زمانی که درد زایمان بر سبیکه مادر آن حضرت عارض شد و ما او را در میان طشت جای دادیم ، چراغ خاموش شد و خاموشی آن باعث اندوه ما گردید.

در همین زمان بود که نهمین خورشید امامت طلوع کرد و در میان طشت جای گرفت پرده نازکی که مثل جامه بود آن بزرگوار را فراگرفته بود، نوری از جمال حضرت جواد ساطع شد که همه اطاق روشن گردید و ما از چراغ بی نیاز شدیم .

من حضرت امام محمد تقی علیه السلام را در بر گرفته و در دامنم جای دادم و آن پرده نازکی که آن عزیز را احاطه کرده بود از صورت مبارک ایشان دور کردم ، در این زمان حضرت علی بن موسی الرضا علیه السلام وارد اطاق گردید و بعد از آنکه امام محمد تقی علیه السلام را در میان لباسهای پاک پیچیده بودیم از ما گرفت و آن برگزیده خدا را در میان گهواره گذاشت و آن را به من سپرد و فرمود: از این گهواره جدا مشو.

وقتی روز سوم ولادت آن حضرت فرا رسید چشمان مبارک خود را به سوی آسمان گشود و پس از آنکه به طرف راست و چپ خود نگاه کرد فرمود:

اشهد ان لا اله الا الله و ان محمدا رسول الله صلی الله علیه و آله من همینکه این اعجاز از حضرت جواد علیه السلام مشاهده کردم به حضور امام رضا علیه السلام شتافته جریان را به عرض ایشان رساندم حضرت در جواب من فرمود: آن معجزاتی که بعد از این از امام جواد علیه السلام خواهی دید بیش از این است که فعلا دیدی (۶).

مسعودی درباره این موضوع از حکیمه خواهر امام رضا علیه السلام چنین نقل می کند:

حکیمه می گوید: زمانیکه مادر ابی جعفر علیه السلام حامله شد به امام رضا علیه السلام نوشتم جاریه تو سبیکه حامله شده پس امام - در جوابم - نوشت او ساعت فلان از روز فلان از ماه فلان حامله شده پس زمانی که او وضع حمل می کند هفت روز ملازمش باشد. زمانیکه مادرش او را به دنیا آورد به زمین افتاد و گفت : اشهد ان لا اله الا الله و ان محمدا رسول الله صلی الله علیه و آله .

و در روز سوم عطسه کرد و فرمود: الحمد لله صلی الله علی محمد و علی الائمة الراشدين .

((حالات امام رضا علیه السلام پس از ولادت امام نهم))

وقتی که حضرت جواد علیه السلام متولد شد امام رضا علیه السلام در تمام شب بالای گهواره اش با آن حضرت گفتگو می کرد و آن برگزیده خدا را نوازش می فرمود.

پس از این که چند شب متوالی امام این عمل را انجام میداد کلثم بن عمران گوید به امام عرض کردم : فدایت شوم برای مردم قبل از ما نیز فرزندی متولد می شد آیا همه مردم فرزندان خود را اینطور عادت میدادند؟

امام در جوابم فرمود:

وای بر تو، این عمل عادت دادن نیست ، بلکه من علم و دانش به فرزند خودم می آموزم .

در آن شبی که حضرت امام محمد تقی علیه السلام متولد شد. حضرت علی بن موسی الرضا علیه السلام به یاران خود فرمود:

امشب پسری شبیه حضرت موسی بن عمران که دریاها را شکافت برای من متولد شده ، آن بانویی که یک چنین پسری را زائیده پاک و پاکیزه است ، آنگاه فرمود: پدر و مادرم فدای آن شهیدی (یعنی امام جواد علیه السلام) که اهل آسمان برای او گریه می کنند آن بزرگوار، شهید غیظ و غضب خواهد شد. خدا به قاتل آن حضرت غضب می کند. قاتل آن برگزیده خدا، در دنیا چندان نمی ماند، خداوند او را به سرعت دچار عذاب دردناک خویش خواهد کرد(۷).

و در نقلی دیگر چنین آمده :

خدا به من فرزندی بخشید که شبیه است به موسی و مانند عیسی بن مریم است ، یزدان مادر او را پاک آفرید آنگاه فرمود این فرزند من به جور و ستم کشته خواهد شد.

قاتل و جفا کننده اش بعد از شهادت فرزندم از زندگانی بهره ای نخواهد برد و به زودی گرفتار می شود(۸).

تاریخ ولادت :

راجع به روز و ماه تولد حضرت امام محمد تقی علیه السلام حداقل چهار قول هست :

۱ - مرحوم کلینی در اصول کافی و مرحوم شیخ مفید در ارشاد فقط رمضان ۱۹۵ ه ق را ذکر کرده اند(۹).

۲ - مرحوم فتال در روضة الواعظین و مرحوم ابن شهر آشوب در مناقب (۱۰) و مرحوم اربلی در کشف الغمه روز ولادت را ۱۹ رمضان ۱۹۵ ه ق ذکر کرده اند.

۳ - قولی هم وارد شده که ۱۵ رمضان ۱۹۵ ه ق روز ولادت آنحضرت است .

۴ - ۱۰ رجب ۱۹۵ ه ق را مرحوم احمد بن محمد عیاش را مقتضب الاثر روز ولادت امام نهم دانسته است .

از ایام هفته شب جمعه و به نقلی مضامین وارده در دعای ناحیه مقدسه قول چهارم را تاءید می کند که :

اللهم انی استلک بالمولودین فی رجب محمد بن علی الثانی وابنه علی بن محمد المنتجب .

مشخصات شناسنامه ای

کنیه : ابوجعفر، ابوجعفر الثانی نیز گویند، چون ابوجعفر اول کنیه امام پنجم است و بطور خاص ابوعلی هم به امام نهم گفته می شود(۱۱).

القاب : جواد تقی ، قانع ، مرتضی ، نجیب ، منتجب ، متقی ، زکی ، متوکل ، مرتضی ، المختار، عالم که اشهر القاب ایشان جواد و تقی است .

نام پدر: حضرت علی بن موسی الرضا علیه السلام ثامن الائمه

نام مادر: سبیکه امام رضا علیه السلام ایشان را خیزران نامید

مدت عمر: مشهور ۲۵ سال و سه ماه و ۳ یا ۱۲ یا ۱۵ یا ۱۸ روز از روی تحقیق ۲۴ سال و کسری که کسری آن: سه ماه و ۲۴ روز، ۴ ماه و ۲۰ یا ۲۵ روز، ۲ ماه و ۱۵ یا ۱۶ یا ۱۸ یا ۲۰ روز، ۱ ماه و ۱۱ یا ۱۳ یا ۱۵ روز ۱۲، می باشد.

مدت امامت: هفده سال که در زمان خلافت ماءمون عباسی به امامت رسید و در عصر، معتصم به شهادت رسید (۱۲)

اولاد: پسران: ابوالحسن امام علی نقی علیه السلام - ابواحمد موسی مبرقع - حسین - عمران و دختران آن حضرت: فاطمه، خدیجه، ام کلثوم و حکیمه (۱۳).

و نسل آن حضرت از دو پسر: امام علی نقی علیه السلام و موسی مبرقع هستند.

و شیخ مفید فرزندان ایشان را چنین معرفی می کند:

علی هادی علیه السلام موسی، فاطمه، امامه (۱۴).

نقش خاتم

چندین نقش بر خاتم حضرت جواد علیه السلام نقل شده: ۱ - ((حسب الله حافظی)) بر نگین نقره و به قولی بر عقیق سرخ و ای برای کفایت مهمات مجرب است.

۲ - ((الشکر یدوam النعم)) یعنی سپاس خدا را بخاطر استمرار نعمتها این کلمه در نگین برای زیاد شدن نعمت و ایجاد وسعت در معیشت نفعی عظیم دارد.

۳ - ((المهیمن عضدی)) یعنی نگهبان بازوی من (قدرت من) این نیز برای تقویت یافتن بر همه چیز نافع است.

۴ - ((نعم القادر الله))

۵ - العزة لله همانند نقش خاتم پدر بزرگوار امام رضا علیه السلام (۱۵) شاعر امام نهم علیه السلام: حماد.

و دربان ایشان: عمرو بن الفرات (۱۶).

سیمای امام جواد علیه السلام

ترکیبی در نهایت کمال نزاکت و ابروهای کمائی پیوسته باریک و چون گل محمدی سرخ و سفید، چشم سیاه و درشت، بینی کشیده باریک، دندانهای ریز سفید چون در خوشاب (درخشنده) گوشهای بزرگ، انگشتان رسا و کشیده، بین دو کتفه گشاده، کمر باریک، سینه و شکم هموار و مساوی یکدیگر و خطی از موهای رعنا از میان سینه تا به نزدیک ناف کشیده، محاسن سیاه و برهم پیچیده (فر) گردن بلند قامت متوسط مایل به بلندی، مفاصل قوی، در یکی از دو کتف مقدس نقش مهر امامت ظاهر و نمایان بود (۱۷).

منزلت مادر امام نهم از دیدگاه سه معصوم علیهم السلام

سبیکه مادر بزرگوار حضرت جواد علیه السلام هرچند از حیث اجتماعی از طبقه ای بسیار پایین و کنیز است لیکن از رتبه والای معنوی و طهارت روح و طینت پاک برخوردار شده تا حدی که این کنیز ام ولد از سه معصوم با مضامین والایی تاءبیدیه گرفته است که به شرح ذیل به محضر شیفتگان ولایت تقدیم می گردد:

۱ - قال رسول الله صلى الله عليه و آله بابی ابن خيرة الاماء ابن النوبیه الطیبه الفم المنتجة الرحم .

پدرم فدای پسر کنیز نوبیه که دهانش خوشبو و زهدانش نجیب زای است (۱۸)

۲ - یزید بن سلیط گوید: حضرت موسی بن جعفر علیه السلام را در راه مکه ملاقات کردم فرمود: من در این سال گرفتار می شوم (یا از دنیا می روم) بعد از من امر امامت با پسر من علی است . ای یزید وقتی که بعد از من او را در این محل ملاقات کردی و خواهی کرد به او مژده بده که پسری امین ، مأمو و مبارک برایش متولد خواهد شد او به تو خبر میدهد که تو مرا در این جا ملاقات کرده ای ، به او بگو کنیزی که آن پسر از او به دنیا خواهد آمد از بستگان ماریه قبطیه کنیز رسول خداست ((اگر توانستی سلام مرا به آن کنیز (مادر امام محمد تقی) برسان (۱۹) و همین موضوع حکایت از رتبه والای آن بانوی فضیلت دارد.

۳ - امام رضا علیه السلام : آن بانویی که یک چنین پسری (امام جواد علیه السلام) را زائیده پاک و پاکیزه است (۲۰).

نص بر امامت

ابی یحیی صنعانی گوید: خدمت امام رضا علیه السلام بودم که کودکشی ابی جعفر علیه السلام را آوردند فرمود: هذا المولود الذی لم یولد مولود اعظم منه برکة علی شیعتنا منه .

این همان مولودی است که مولودی پربرکتر از او نسبت به شیعیان ما به دنیا نیامده است (۲۱).

معمر بن خلاد گوید: پس از ولادت ابی جعفر (امام جواد علیه السلام) خدمت امام رضا علیه السلام موضوعی را بیان کردیم فرمود: شما چه احتیاجی به این مطلب دارید این ابوجعفر علیه السلام است که او را در جای خود نشانیده و قائم مقام خود کرده ام (۲۲) و فرمود ما اهل بیت صغیرانمان از کبیرانمان مویه مو ارث می برند (۲۳).

صفوان بن یحیی روایت می کند به امام رضا علیه السلام عرض کردم : پیش از آنکه خداوند ابوجعفر علیه السلام را به شما عطا فرماید در جواب ما می فرمودید: خدا به من پسری عطا خواهد فرمود اینک که عطا فرموده و چشم ما را - به نور جمال او - روشن کرده است خداوند مرگ شما را برای ما پیش نیاورد، ولی اگر مسئله ای پیش آید که خواهد بود؟

امام به ابی جعفر علیه السلام که در مقابلش ایستاده بود اشاره کرد گفتم فدایت شوم : این سه ساله است ، فرمود: سه ساله بودن چه ضرری دارد، عیسی بن مریم در کمتر از سه سالگی حجت خدا بود (۲۴). و در جواب فردی دیگر که همین سؤال را پرسیده بود امام فرمود: همانا خداوند سبحان عیسی بن مریم را به رسالت شریعت تازه مبعوث کرد در حالیکه سن او کمتر از سنی که ابوجعفر علیه السلام در آن است (۲۵).

امام جواد علیه السلام در آخرین حج پدر

وقتی که مأمون حضرت امام رضا علیه السلام را به خراسان دعوت کرد، آن حضرت قبل از حرکت به سوی خراسان سفری به حج نمود و حضرت جواد علیه السلام را که در آن زمان شش سال داشت همراه خود برد.

امام جواد علیه السلام هنگام طواف، احساس کرد که پدر بزرگوارش خانه خدا را آنچنان وداع می نماید که انگار بار دیگر به زیارت آنجا باز نخواهد گشت.

این جریان سبب شد که - امام جواد با تاءثر شدید - در داخل حجر اسماعیل نشست، وقتی امام رضا علیه السلام از اعمال فارغ شد، فردی را به دنبال فرزند دلبد خود فرستاد تا او را به حضورش بیاورند، امام جواد علیه السلام از آمدن به حضور پدر خودداری کرد - چون یاریا رفتن به محضر انور پدر را با آن عواطف موج خویش و حزن شدیدش نداشت - ناچار خود امام رضا علیه السلام به حجر اسماعیل آمد و فرمود: عزیزم چرا اینجا نشسته ای؟ برخیز برویم.

فرزند خردسال امام با چشمان اشکبار گفت: چگونه برخیزم - در حالیکه - دیدم خانه خدا را به گونه ای وداع کردی که گویا به این جا دیگر باز نخواهی گشت. امام جواد علیه السلام این سخن را گفت و از جای برخاست - و همراه امام حرکت کرد - (۲۶).

فضیلت زیارت ثامن الحجج از دیدگاه امام جواد علیه السلام

محمد بن یعقوب کلینی از علی بن ابراهیم صاحب تفسیر از علی بن مهزیار نقل می کند که به امام جواد علیه السلام گفتم: قربانت شوم زیارت امام رضا علیه السلام برتر است یا زیارت حضرت ابی عبدالله الحسین علیه السلام؟ فرمود:

زیارت پدرم افضل است، چونکه اباعبدالله علیه السلام را همه مردم زیارت می کنند و در حالیکه پدرم را زیارت نمی کند مگر خواص از شیعه.

شیخ طوسی با اسنادش از کلینی مثل این روایت را نقل کرده و شیخ صدوق هم با اسنادش از علی مهزیار همین را روایت کرده است (۲۷).

حضرت عبدالعظیم حسنی علیه السلام می گوید:

به امام جواد علیه السلام گفتم: من بین زیارت حضرت ابی عبدالله علیه السلام و زیارت قبر پدرت در طوس متحیر هستم چه می فرماید: پس فرمودند: منتظر باشید، سپس - بلند شده - به اندرونی وارد شدند و بیرون آمدند در حالی که اشک بر گونه هایش جاری بود و فرمودند: زوار ابی عبدالله علیه السلام زیاد بودند در حالیکه زائران قبر پدرم در طوس کم هستند (۲۸).

عشق امام جواد علیه السلام به زهرا سلام الله علیها

شمس نهم و امام هشتم

گفتا پدرم شود فدایت

زکریابن آدم نقل می کند: هنگامی که در نزد امام رضا علیه السلام بودم ، امام جواد علیه السلام را آوردند سن وی کمتر از چهار سال بود دست خود را بر زمین زد و سر را به سوی آسمان بلند کرد و مدت زیادی در اندیشه شد، امام رضا علیه السلام فرمود: فرزند جان ! برای چه این قدر فکر می کنی ؟

فرمود: در اندیشه آن هستم درباره مادرم فاطمه چه به جا آوردند؟!

اماوالهل لاخرجنهما ثم لاحرقنهما ثم لاذرنهما ثم لانسفنهما فی الیم نسفا . اما به خدا سوگند آندو نفر را بیرون می آورم سپس آندو را آتش می زنم و پراکنده می کنم و به دریا می ریزم آندو را، چه دریا ریختنی ؟!

حضرت رضا علیه السلام امام جواد علیه السلام را نزد خود خواست و میان دو دیده آن حضرت را بوسید و فرمود: پدر و مادرم فدای تو باد تو از برای امامت شایسته هستی (۲۹).

امام جواد علیه السلام و حضرت مهدی عجل الله تعالی فرجه

همه معصومین به نوعی از آمدن مهدی موعود عجل الله تعالی فرجه سخن گفته اند، از جمله حضرت جواد علیه السلام و یکی از شخصیتهای والائی و پیروی بی چون و چرا از ولی الله زمان خویش بود و درسی جاوید برای عموم شیفتگان ساحت قدسی ولایت داد و نام نیک خود را در جریده عشاق ولائی نگاشته حضرت عبدالعظیم حسنی است او که توفیق معاصر بودن با سه امام علیهم السلام را یافته و نزد هر سه امام به منزلت رفیعی دست یافت. و اینک ما خوشه ای از کلمات دربار معصومین و بالخصوص یازدهمین معصوم حضرت جواد علیه السلام را از زبان ایشان تقدیم می نمائیم .

۱ - حضرت عبدالعظیم حسنی نقل می کند به خدمت مولایم امام محمد بن علی موسی علیه السلام شرفیاب شدم ، میخواستم راجع به امام قائل از ایشان سوال نمایم ، آیا او مهدی عجل الله تعالی فرجه است یا غیر او؟

امام جواد علیه السلام پیش از سؤال من فرمود:

ای ابالقاسم همانا قائم از ما (اهل بیت) مهدی است که در زمان غیبت واجب است انتظار او را بکشند و در زمان ظهورش از او اطاعت کنند. او فرزند سوم من است ، به خدایی که محمد صلی الله علیه و آله و سلم را به نبوت مبعوث کرد و ما را به امامت مخصوص گردانده :

انه لو لم یبق من الدنیا الا یوم واحد لطول الله ذلک الیوم حتی یرج فیمل الارض قسطا و عدلا کما ملئت جورا و ظلما و ان الله تبارک و تعالی یصلح امره فی لیلۃ کما یصلح امر کلیمه موسی ذهب لیقتبس لاهله نارا فرجع و هو رسول نبی ثم قال :

افضل اعمال شیعتنا انتظار الفرج .

همانا اگر از دنیا نماند مگر یک روز هرآینه خداوند آن روز را طولانی می کند تا آن که ایشان خروج نمایند، و زمین را از عدل و داد پر کند همانطور که از ظلم و جور پر شده بود و خدای تبارک و تعالی کار او را در یک شب سامان دهد، همانطور که کار کلیمش موسی را در یک شب اصلاح فرمود او رفت تا برای خانواده خویش آتشی بیاورد برگشت در حالیکه به مقم رسالت و نبوت نایل شده بود.

بعد امام جواد علیه السلام فرمود: برترین اعمال شیعیان ما انتظار فرج است (۳۰).

۲ - روزی حضرت عبدالعظیم حسنی چنان مجذوب و تحت تاءثیر عظمت حضرت جواد علیه السلام قرار گرفته بود که آروز و عشق قلبی خود را چنین ابراز می کند:

روزی به امام محمدبن علی بن موسی علیه السلام عرض کردم که : همانا من امیدوارم حضرتعالی همان قائم از اهل بیت محمد صلی الله علیه و آله و سلم باشی که زمین را از عدل و داد پر می کند همانطور که از ظلم و جور پر شده .

حضرت فرمود: ای ابالقاسم احدی از ما اهل بیت نیست مگر آنکه به امر خدا قیام کند و به دین خدا هدایت می کند، ولی من آن قائمی که خداوند به واسطه او زمین را پاک می کند از اهل کفر و انکار، و بواسطه او زمین را از عدل و داد پر می کند نیستم .

او شخصیتی است که تولدش بر مردم مخفی می شود و شخص ایشان را مردم غایب می شوند و نام بردن از ایشان بر مردم حرام است و او همانم و هم کنیه رسول خدا صلی الله علیه و آله و سلم است . او شخصیتی است که زمین بر او طی می شود و هرکار سختی بر او آسان میشود اصحاب او سیصد و سیزده نفر به عدد سپاهیان اسلام در جنگ بدر است که برای کمک به ایشان از دورترین نقاط زمین جمع می شوند و این فرمایش خدای عزوجل است : اینما تکنونوا یاءت بکم الله جمیعا ان الله علی کل شی قدیر (بقره ۱۴۸).

هرکجا باشید خداوند همگی شما را بیاورد همانا خداوند بر هر چیزی تواناست .

پس زمانی که این جمعیت با اذن الهی برای کمک به ایشان اجتماع کردند، همواره با دشمنان خدا جنگ می کند تا زمانی که خدای تبارک و تعالی راضی شود.

جناب عبدالعظیم حسنی می گوید: به ایشان عرض کردم : مولای من چگونه می داند که خدا راضی شده است ؟

فرمودند: خداوند در قلبش رحم می اندازد(۳۱).

در همین رابطه حدیثی دیگر از یازدهمین معصوم و نهمین امام شیعیان نقل شده است که ترجمه آن به شرح ذیل می باشد.

صقر بن ابی دلف نقل می کند که از اباجعفر محمد بن علی الرضا علیهما السلام شنیدم که می فرمود: امام بعد از من پسر من علی است ، امرش امر من و سخن او سخن من و اطاعت از او، اطاعت از من است ، و امام بعد از او پسرش حسن است که امر او امر پدرش و سخن او سخن پدرش و اطاعت از او پیروی از پدرش می باشد. سپس سکوت کرد.

پس عرض کردم : ای فرزند رسول خدا امام بعد از حسن کیست ؟

پس امام جواد علیه السلام گریه ای شدید کرد و سپس فرمود:

همانا امام بعد از حسن پدرش که قائم به حق منتظر است .

پرسیدم ای فرزند رسول خدا: برای چه قائم خوانده می شود؟ فرمود:

برای آنکه او بعد از فراموش شدن نامش و مرتد شدن اکثر قاتلان به امامتش قیام می کند.

پرسیدم و برای چه منتظر نامیده می شود؟

فرمود: همانا برای او غیبتی است که روزهای آن زیاد و مدت آن طولانی می شود، پس مسلمانان مخلص انتظارش را می کشند و افراد شکاک انکارش می کنند و منکران، اعتقاد به او را مسخره می کنند و کسانی که وقت معلوم می دارند دروغ می گویند و عجله کنندگان در عصر غیبت هلاک می شوند و تسلیم شدگان در برابر قضای الهی در عصر غیبت نجات می یابند (۳۲)

لباس و آراستگی حضرت جواد علیه السلام

حضرت جواد الائمه علیه السلام، لباس تمیز، پاکیزه و قیمتی می پوشیدند.

کلینی از امام جواد علیه السلام نقل می کند که فرمود:

انا معشر آل محمد نلبس الخز والیمینه

ما خاندان پیغمبر هستیم که خز و لباسهای قیمتی می پوشیم .

و شیخ صدوق از علی بن مهزیار از امام نهم روایت کرده که: نمازهای واجب را با خز و سایر لباسهای قیمتی می خواند و عبای گرانبهایی به دوش می انداخت، جبه خز می پوشید و با همین لباسهای اعلاء نماز می خواند به ما هم امر میکرد در چنین لباسهایی نماز بخوانیم (۳۳).

جواب به یک شبهه

شاید پس از مطالعه مطلب فوق در ذهن برخی از خوانندگان این سوال مطرح شود که از یک سو در نهج البلاغه می خوانیم که: ان الله فرض علی الائمه الحق ان یقدروا انفسهم ضعفه الناس خداوند بر امامان حق واجب کرده است که خود را همچون ضعیفترین مردم - در مسائل اقتصادی - قرار دهند (۳۴) از سوئی دیگر در همان کتاب شریف می خوانیم که: تمام پیغمبران به زخارف دنیا بی اعتنا بودند (۳۵) و در روایتی وارد شده است که حضرت علی، علیه السلام به اصبع بن نباته فرمود: پنج سال در کوفه حکومت کردم، روزی که وارد کوفه شدم با این لباس و با این مرکب و با این اساس جزئی وارد شدم، اگر روزی که برمی گردم غیر از اینها داشه باشم، فانی من الخائنین .

و در جاهایی دیگر روایاتی مانند استفاده امام حسن علیه السلام و امام صادق علیه السلام و حضرت جواد علیه السلام از لباسهای فاخر و قیمتی را می خوانیم این دو دسته روایات را چگونه جمع کنیم ؟

جواب این است که اسلام دینی الهی بر مبنای فطرت و عقل است و برای هر مقطعی از زمان و نقطه ای از جهان برنامه مناسب مانند دارد.

اولاً: دو روایت نقل شده از علی علیه السلام در مقام حکومت است و در عصر ضعف اقتصادی عامه مردم، که حکمران اسلامی موظف است خود را و زندگی شخصی خویش را در حد ضعیف ترین اقشار مردم قرار دهد تا درد آنان را بداند و محرومیت آنها را بجشد.

ثانیا: میان بی اعتنائی به زخارف دنیا و استفاده از برخورداریهای آن تلازم نیست و گاهی اتفاق می افتد که فرد ثروتمند و برخوردار از مال دنیا از تعلقات قلبی به امورات دنیایی آزاد و رسته است در حالیکه فردی با کمترین برخورداری از امور دنیوی ولكن دلبسته آن است و در کتب اخلاقی نمونه های متعددی بر این مورد ذکر شده از جمله درویشی که جاماندن کشکولش اسباب اضطراب خاطرش را فراهم کرده یا فردی که بخاطر دو سکه نقر پس انداز از ادای شهادتین در بحرانی ترین حالات بیماری خودداری می کرد. بنابراین آنچه مهم است عدم دلبستگی به دنیا و زخارف دنیوی ا.

با این مقدمه روشن می شود که :

اولا: حضرت جواد علیه السلام در مسند حکمرانی نبود.

ثانیا: در جامعه آن روز فقر مطلق همچون عصر رسول خدا صلی الله علیه و آله و سلم بر مردم حاکم نبود.

ثالثا: اقتضای شرایط زمان و مکان و شئونات ، آن بود که با ظاهری آراسته و لباسهای گرانبه در انتظار عمومی حاضر شوند، و در برخی موارد که اعتراض می شد با منطقی برتر منتقد را قانع می نمودند.

معروف است که یکی از درویش به لباس امام صادق علیه السلام اعتراض کرد و ایشان در جواب فرمودند: بیا جلو به لباس زیرین من دست بزن ، آمد و لمس کرد دید جامه ای از کرباس به تن دارد، در حالیکه آن درویش در زیر خرقة جامه ای بس نرم از پارچه ای لطیف پوشیده بود، و با این حرکت امام ، رسوا شد.

احترام مؤمن در قاموس فرهنگ اهل بیت علیهم السلام از کعبه هم بالاتر است ، مؤمنین باید با ظاهری آراسته و پاکیزه در انتظار عموم حاضر شوند و این مطلب در مواردی که فرد جدای از موقعیت فردی ، نوعی انتساب به جامعه مسلمین دارد از اهمیت بیشتری برخوردار می شود.

فرزندان حضرت جواد علیه السلام

از فرزندان ذکور امام نهم علیه السلام دو پسر به یادگار ماند:

۱ - امام علی النقی علیه السلام خورشید هدایت و دهمین مهر سپهر سروری (که به یاری خداوند در یک مجلد مخصوص مناقب فضائل و خدمات ارزنده ایشان مورد بحث قرار خواهد گرفت ان شاء الله).

۲ - ابوجعفر موسی المبرقع بن محمد بن علی بن موسی بن جعفر علیهم السلام :

ایشان جد سادات رضوی است که الحمدلله نسل فرزندان وی هنوز هم زیاد هستند و بسیاری از سادات نسبشان به و میرسد.

وی اولین فرد از سادات رضوی است که در سال ۲۵۶ هـ ق به قم وارد شد و چون همواره به روی خویش رقع (نقاب) می انداخت بنابراین به ایشان موسی مبرقع می گویند.

ایشان وقتی وارد قم شدند بزرگان عرب که در قم بودند سید را از قم بیرون کردند و از روی ناچاری به کاشان رفت و در آنجا احمد بن عبدالعزیز بن دلف عجلی او را گرمی داشت و خلعتهای زیاد و چهارپایان نیکو سوار به ایشان هدیه کرد و در سال ۲۰ هزار دینار مقرری بر وی تعیین کرد.

بعدها بزرگان عرب ساکن قم با پوزش حواسین و احترام زیادی سید را به قم وارد کردند و گرمای داشتند و اوضاع و احوال سید در قم خوب شد و از ثروت خود دهات و مزرعه هایی خرید و پس از آن از دخترانش زینب، ام محمد، میمونه (۳۶) به قم دعوت کرد و آن ها از کوفه به قم رفتند و در همان شهر از دنیا رفتند و در نزدیکی حضرت فاطمه معصومه سلام الله علیه دختر حضرت موسی بن جعفر علیه السلام دفن شدند.

زینب همان بانویی است که بر آرامگاه حضرت معصومه سلام الله علیها قبه ای بنا نهاد چون پیش از آن قبر ایشان پوشیده از حصیر و بوریا بود.

موسی شب چهارشنبه آخر اردیبهشت دو روز به آخر ربیع مانده در سال ۲۹۶ از دنیا رفت و امیر قم عباس بن عمرو الغنوی به ایشان نماز خواند و در شهر قم دفن گردید و اکنون هم زیارتگاه است (۳۷).

قابل ذکر است که مراد از بزرگان عرب ساکن قم که موسی مبرقع را گرمای داشتند و همینطور به فرزند ایشان اکرام کردند، طایفه جلیله اشعریه هستند. آنها فرزندان عبدالله و الاحوص از فرزندان سعد بن مالک بن عامر اشعری از قبیله ای در یمن بودند که سال ۹۴، ه ق به قم آمده و در آن شهری را بنا گذاشتند و قم بوسیله آنان آباد شد و در میان آن ها از عصر امام صادق علیه السلام تا نزدیکهای عصر شیخ طوسی در هر طبقه ای تعداد زیادی از علما و بزرگان و راویان و محدثین و صاحبان تالیف و تصنیف بودند که مراتب والای داشتند و کمتر کتابی است که در آن صفحه ای از راویان اشعری نباشد.

و صاحب تاریخ قم می گوید که از مفاخر آنها این است که اولین فردی که تشیع را در قم ظاهر ساخت موسی بن عبدالله بن سعد اشعری است و از جمله آن مفاخر زکریا بن آدم بن عبدالله بن سعد اشعری که امام رضا علیه السلام به ایشان فرمود:

ان الله يدفع البلاء بك عن اهل قم كما يدفع البلاء عن اهل بغداد بقبر موسی بن جعفر علیه السلام :

همانا خداوند بلا را خاطر تو از اهل قم دفع می کند همانطوری که بلا را از اهل بغداد به خاطر قبر موسی بن جعفر علیه السلام دفع می نماید.

و از جمله مفاخر آنها مزارع و باغات زیادی است که به ائمه علیهم السلام وقف کرده اند و آنها اولین افرادی هستند که به ائمه علیه السلام خمس فرستادند و افراد زیادی منسوبین آن ها را گرمای داشتند و از جمله افتخارات آنان این بود که پیراهن حضرت رضا علیه السلام را با هزار دینار طلا از دبل خزاعی خریدند و از جمله مفاخر آنها این است که امام صادق علیه السلام به عمران بن عبدالله فرمود: اظلك الله يوم لا ظل الاظله : خداوند در سایه قرار دهد شما را روزی که سایه ای جز سایه او نیست .

از موسی مبرقع دو پسر به یادگار ماند: محمد و احمد که نسابان در فرزند داشتن محمد اختلاف کرده اند ولیکن نسل امام محمد تقی علیه السلام از طریق احمد بن موسی ادامه یافت .

۳ - حکیمه خاتون علیهم السلام :

اسم صحیح ایشان حکیمه است و آنچه در زبان عوام معروف شده است که اسم ایشان حلیمه می باشد تحریف و اشتباه هست .

وی از زنان نیکوکار، اهل عبادت، تیزهوش، بود که در موضوع ازدواج امام حسن عسکری علیه السلام با نرجس خاتون مادر حضرت حجت ثانی عشر روایاتی از ایشان نقل شده است (۳۸).

حکیمه خاتون توفیق زیارت چهار امام معصوم نصیبش شد که عبارتند از: امام محمد تقی علیه السلام، امام علی النقی علیه السلام، امام حسن عسکری علیه السلام و امام عصر آن عزیزی که بی صبرانه سریر عدالت در انتظار اوست عجل الله تعالی فرجه الشریف. نکات در خور توجه در زندگی ایشان است دو نکته حساس می باشد:

۱ - صاحب سر بودن ایشان که از علو رتبه معنوی و ایمان قوی و زکاوت خدادادی آن بانوی فضیلت حکایت می کند.

۲ - روحیه ولایتی عجیب: برای نمونه یک برخورد ایشان ربا نرجس خاتون ذکر می کنیم:

با وجود آنکه نرجس خاتون کنیز بود و تحت تربیت آن حضرت پس از اینکه وی از کرامت الهی بر ایشان مبنی بر مادری وی بر چهاردهمین معصوم اطلاع یافتند فوق العاده در برابر ایشان خضوع می کردند روزی حکیمه برای زیارت امام حسن عسکری علیه السلام رفت و نرجس خاتون پیش آمد تا کفش از پای بانوی خویش درآورد. حکیمه گفت: تو بانوی من هستی به خدا سوگند اجازه نمی دهم تو کفش مرا درآوری و به من خدمت کنی بلکه من بر تو خدمت می کنم و بر روی چشمم می گذارم. امام حسن عسکری علیه السلام این مذاکره را شنید و فرمود: جزاک الله خیرا یا عمه: ای عمه خداوند به شما پاداش نیک عنایت فرماید (۳۹).

حکیمه خاتون پس از عمری زندگی در مسیر ولایت و با شیوه ای ستوده در سامرا از دنیا رفت و در همانجا دفن شدند و قبر ایشان در پایین پای عسکریین است.

۴ - خاتون بانویی اهل معرفت و دانشمند و اهل نظر در اخبار و روایات و معتقد به امامت ائمه دوازده گانه علیهم السلام بود.

شیخ طوسی در کتاب الغیبه از کلینی از محمد بن جعفر اسدی نقل می کند که او گفت: احمد بن ابراهیم به من گفت: من در سال ۲۶۲ ه ق به محضر خدیجه دختر امام جواد علیه السلام وارد شدم و از پشت پرده با او صحبت کردم و از دینش پرسیدم و او همه امامانی که به امامتشان معتقد بود شمرد. از ایشان خواستم حدیثی بیان کند گفت: شما قومی صاحب خبر هستید آیا این روایت حضرت حسن عسکری علیه السلام را نشنیده اید که نهمین از فرزندان حسین علیه السلام میراث او را تقسیم می کند و او زنده است (۴۰).

در خاتمه این فصل دو نکته مهم را یادآوری می کنیم:

۱ - روایت فوق الذکر این حقیقت را نمایان می سازد که فرزندان حضرات ائمه معصومین صلوات الله علیهم در عین حالی که از مراتب والای فضیلت برخوردار بودند ولیکن با تاءسی به شهیده دفاع از حریم ولایت اسوه عصمت و طهارت حضرت زهرا مرضیه علیها السلام همراه با ایفای رسانتهای فرهنگی و اجتماعی خویش نهایت اهتمام خود را جهت رعایت حریم روابط اجتماعی زن و مرد به کار می بستند بنابراین همراه با ادای وظیفه ترویج احکام شرع انور و روایات درربار ائمه طاهرین علیهم السلام و نشر علوم اسلامی اسوه کامل عملی برای زنان شیفته فضائل اهل بیت علیهم السلام بودند.

۲ - در همین روایت کوتاه فرهنگ مرقی و حیاتبخش انتظار ظهور فرج با مفهوم پویا و مثبت آن که تلاش همه جانبه برای زمینه سازی ظهور و بهبود وضعیت موجود و عدم رضایت به وضعیت فعلی مورد توجه قرار گرفته و به زنده بودن چهاردهمین معصوم و دوازدهمین امام نور که تحقق گمشده بشریت در برنامه های بسیار کامل دولت کریمه حضرتش خواهد بود، تاءکید شده است.

امید که با استفاده بهینه از فضای عطرآگین ولایتی کشور امام زمان عجل الله تعالی فرجه الشریف خود را لایق استقبال از آن بدر منیر متفق رابطله ناگسستنی خویش با ولایت از شاهدان دولت عدالت آن حضرت در رجعت باشیم ان شاء الله.

چهارده علم غیب

- ۱ - داوود بن قاسم جعفری نقل می کند: خدمت حضرت امام جواد علیه السلام رسیدم و سه نامه همراهم بود که بر من مشتبه شده بود و غمگین بودم ، حضرت یکی از آنها را برداشت و فرمود: این نامه زیادهن شیب است دومی را برداشت و فرمود: این نامه فلانی است ، من مات و مبهوت شده بودم.
- ۲ - و حضرت لبخندی زد و نیز سیصد دینار به من داد و دستور داد که آنرا به نزدیکی یکی از پسر عموهایش ببرم و فرمود: آگاه باش که او به تو خواهد گفت مرا به پیشه وری راهنمایی کن تا با این پول از او کلائی بخرم تو او را راهنمایی کن .
- داوود می گوید: من دینارها را نزد او بردم ، به من گفت : ای اباهاشم آیا مرا به پیشه وری راهنمایی می کنی تا با این پول از او کلائی بخرم ؟ گفتم : آری می کنم .
- ۳ - و نیز ساریانی از من خواسته بود که به آن حضرت بگویم او را نزد خود به کاری گمارد من به خدمتش رفتم تا درباره آن ساریان با حضرت صحبت کنم دیدم غذا می خورم و جماعتی نزدش هستند برای من ممکن نشد با ایشان صحبت کنم .
- حضرت فرمود: ای اباهاشم بیابخور و پیشم غذا گذاشتند. آنگاه بی آنکه من بخواهم فرمود:
- ((ای غلام ، ساریانی را که ابوهاشم آورده نزد خود نگهدار)) (۴۱).
- ۴ - در کتاب خزینة الاصفیا در شرح احوال امام جواد علیه السلام چنین نقل شده است :
- چون مأمون عباسی وفات یافت امام علیه السلام فرمود: وفات ما هم پس از پایان سی ماه اتفاق می افتد، آن چنانکه گفته بود شد.
- ۵ - نقل است که یکی از یاران امام علیه السلام مهبای سفر گشت برای تودیع نزد امام علیه السلام رفت فرمود امروز هنگام سفر نیست به هر حال امروز باید درنگ کرد! بنا به دستور امام علیه السلام در آن روز به مسافرت نرفت ولی دوست وی که با او همراه می شد به مسافرت رفت و از آن شهری که در آن جا بود رهسپار گردید. قضا را، سیلی شبانه آمد و او را غرق کرد (۴۲).
- ۶ - از عمران بن محمد اشعری نقل شده که خدمت امام جواد علیه السلام شرفیاب شدم ، پس از انجام کارهایم عرض کردم : ام الحسن به شما سلام رساند، و خواهش کرد یکی از لباسهایتان را برای آنکه کفن خود کند عنایت فرمائید، امام علیه السلام فرمود: او از این کار بی نیاز شد.
- من بدون آنکه مقصود امام را بفهمم از محضر امام خارج شدم و به ولایت خود برگشتم در آنجا خبر یافتم که ام الحسن ۱۳ یا ۱۴ روز پیش از آنکه من خدمت امام علیه السلام برسم از دنیا رفته بود (۴۳).
- ۷ - حسین مکاری می گوید: در بغداد به خدمت امام جواد علیه السلام شرفیاب شدم وقتی که زندگیش را مشاهده کردم از ذهنم گذشت که : ((امام به زندگی مرفهی رسیده هرگز به وطن خود بر نخواهد گشت)) امام لحظه ای سر به زیر انداخت ، آنگاه سرش را بلند کرد در حالیکه از اندوه رنگش زرد شده بود فرمود: ای حسین ، نان جوین و نمک خشن در حرم رسول خدا صلی الله علیه و آله و سلم نزد من از آنچه مرا در آن می بینی محبوبتر است (۴۴).
- ۸ - پس از شهادت امام رضا علیه السلام هشتاد نفر از فقهای بغداد و شهرهای دیگر برای انجام حج رهسپار مکه شدند در سر راه به مدینه آمدند تا با امام محمد تقی علیه السلام نیز ملاقات نمایند آنان در منزل امام جعفر صادق علیه السلام که خالی بود فرود آمدند، امام که خردسال بود به مجلس

آنان وارد شد و شخصی بنام ((موفق)) ایشان را به حاضران معرفی کرد و همه به احترام برخاستند و سلام کردند. امام جواب داد، آنگاه پرسشهایی عنوان شد که امام به خوبی و در نهایت مهارت به همه آن ها پاسخ داد و همگان از اینکه آثار امامت را در ایشان دیدند به امامتش اطمینان پیدا کردند و آن حضرت را ستودند و دعا کردند.

یکی از آن افراد به نام ((اسحاق)) روایت کرده من نیز در نامه ای ده مسأله نوشتم تا از آن حضرت بیرسم و با خود عهد کردم اگر آن بزرگوار به پرسشهای من پاسخ صحیح داد از او تقاضا کنم دعا فرماید که خداوند فرزندی را که همسرم حامله بود پسر قرار دهد. مجلس طولانی شد مردم پیوسته سؤال می کردند و امام بی درنگ پاسخ میداد. برخاستم تا بروم و قصد داشتم روز بعد محضر امام مشرف شوم و نامه را به ایشان بدهم، امام تا مرا دید فرمود: ای اسحاق خداوند دعای مرا مستجاب فرمود، نام فرزندت را احم بگذار. از فرموده امام بی اندازه خوشحال شدم و گفتم: سپاس خدای را بی تردید این همان حجت خداست اسحاق به وطن خود بازگشت و خداوند پسری به او عنایت فرمود و نام او را احمد گذاشت (۴۵).

۹- محمد بن ولید کرمانی می گوید: به نزد امام جواد علیه السلام آمدم و در نزد ایشان جمعیت زیادی یافتم و برگشتم به جلو و روبروی ایشان نشستم تا آنکه ظهر شد و برخاستم به نماز. پس زمانی که نماز ظهر را خواندیم در پشت سرم چیزی احساس کردم و ناگاه حضرت جواد علیه السلام را دیدم به سوی او رفتم و دستش را بوسیدم. سپس امام نشست و از آمدن من پرسید آنگاه فرمود: سلام کن عرض کردم فدایت شوم سلام کردم، پس سه بار این سخن را تکرار فرمود و من سلام کردم: و عرض کرد یا ابن رسول الله آیا راضی شدی؟ پس خداوند از قلب من بیرون کرد آنچه که بود، تا حدی که اگر من تلاش کنم و نفسم را آماده نمایم که به شک برگردم نمی توانم به آن برسم و فردا من کسی شدم که کارهایش را اول وقت انجام میدهد و از در اول بالا رفتم و قبل از کاروان راه افتادم و کسی ندیدم که به او بگویم و من انتظار داشتم از کسی راهنمایی بگیرم و کسی پیدا نکردم تا اینکه گرما و گرسنگی سخت شدید شد و من شروع کردم پیدا نکردم تا اینکه گرما و گرسنگی سخت شدید و من شروع کردم به آب خوردن تا گرسنگی و سوز عطش را فروشانم. مشغول آب خوردن بودم که ناگاه دیدم غلامی به سوی من می آید که طبقی را حمل می کند و بر آن غذاهای رنگارنگ است و غلام دیگری طشت و ابرق (کوزه) می آرد و آنها را در برابر من گذاشتند و گفتند: امام به تو امر کرد که بخوری، پس خوردم زمانیکه فارغ شدم به سوی من آمد و من به احترام ایشان بلند شدم و مرا به نشستن و خوردن امر فرمود پس امام به غلام نگاه کرد و فرمود که: با او بخور تا نشاط شود و سرحال آید تا اینکه فارغ شدم و غلام رفت آن ریزه های غذا را که بر طبق بود بردارد امام فرمود: صبر کن و آنها را برای حیوانات صحرا بگذار ولو ران گوسفندی باشد و آنچه از اساس خانه است، بردار، سپس فرمود: سؤال کن.

۱۰- عرض کردم: خداوند مرا فدای شما کند درباره مشک چه می فرمائید؟ فرمود: همانا پدرم دستور داد برای او مشک درست کنند، فضل به ایشان نوشت مردم اینرا نقص می دانند. پدرم نوشت: ای فضل آیا نمی دانی که یوسف دیبای زربافت می پوشید و بر کرسیهای طلا می نشست و اینها چیزی از حکمت او نکاست و همینطور سلیمان دستور داد برای او به اندازه چهار هزار درهم عطر بسازند.

سپس پرسیدم: برای دوستان شما در قبال دوستی شما چه پاداشی است؟

فرمود: همانا امام صادق علیه السلام غلامی داشت که استر آن حضرت را نگاه می داشت، زمانی که آن حضرت وارد مسجد شد غلام در کنار استر نشسته بود ناگاه کاروانی از خراسان آمد یکی از کاروانیان به آن غلام گفت: آیا موافق هستی که من به جای تو غلام و مملوک امام صادق علیه السلام شوم و در عوض هرچه دارم از آن تو باشد و من مال زیادی دارم برو و این اجازه را برای من بگیر و من به جای تو غلام شده و با امام می مانم غلام - شادان و سرحال - گفت از امام می خواهم.

پس آن غلام به محضر امام صادق علیه السلام رفت و گفت: قربانت شوم خدمت مرا می شناسی و سابقه مصاحبتم با شما را میدانی پس اگر خداوند خیری را به من سوق دهد آیا شما مانع آن می شوید؟ امام فرمود: از پیش خودم عطا می کنم و از غیر ترا باز می دارم پس غلام قول و سخن آن مرد را حکایت کرد.

امام فرمود: اگر از خدمت، به ما دلتنگ شده باشی و آن مرد به ما راغب و شیفته باشد او را می پذیرم و ترا می فرستیم زمانیکه غلام از محضر ایشان برگشت حضرت او را خواند و فرمود: به خاطر سابقه همنشینی تو با ما ترا نصیحت می کنم و اختیار با خود شماست زمانیکه قیامت برپا می شود رسول خدا به نور خدا آویزان است و امیر مؤمنان به رسول خدا و امامان به امیرمؤمنان و شیعیان مابه ما و با ما داخل می شوند به آنجا که داخل می شویم و به محل ورود ما وارد می شوند.

غلام گفت: بلکه در خدمت شما می مانم و خیر آخرت را بر خیر دنیا ترجیح می دهم و غلام خارج شد و به سوی آن مرد رفت و آن مرد گفت: بیرون آمدی با چهره ای که غیر حالت شما موقع داخل شدن بود. غلام سخن امام صادق علیه السلام را به او گفت و او را به محضر امام صادق علیه السلام داخل کرد. پس آن مرد ولای او را پذیرفت و دستور داد به آن غلام هزار دینار بدهند. پس برخاست به سمت او از او خداحافظی کرد و از او خواست که برایش دعا کند.

۱۱ - به امام عرض کردم: مولایم اگر فرزندانم در مکه نبودند خوشحال می شدم که در اینجا ماندنم را طولانی کنم و امام به من فرمود: با غم بساز، سپس من کیسه ای گذاشتم و دستور داد که آنرا بردارم، ابا کردم، و گمان کردم خشم گرفته تبسم کرد و فرمود بردار به آن نیازمند می شوی و برگشتم و دیدم نفقه ما را برده اند و در لحظه ورود به مکه به آن نیازمند شدم (۴۶).

۱۲ - ابن عثمان همدانی گوید: گروهی از اصحاب ما از شیعیان و یک نفر از زبیده به محضر امام محمد بن علی الرضا علیهما السلام رسیدند و از امام علیه السلام پرسیدند کدامیک از این جمع از پیروان مذهب ما نیست.

امام جواد علیه السلام به غلام دستور داد دست این مرد را بگیر و بیرون ببر، در این هنگام آن زبیدی گفت:

اشهدان لا اله الا الله و ان محمدا رسوله و انک حجة الله بعد آبائک.

شهادت می دهم که خدائی جز خداوند یکتا نیست و همانا محمد صلی الله علیه و آله رسول خداست و همانا تو حجت خدا هستی بعد از پدرانت (۴۷).

۱۳ - محمد بن العلا گوید: دیدم حضرت امام محمد بن علی علیه السلام بی زاد و راحله شبانه حج به جا می آورد و برمی گردد. و من برادری در مکه داشتم که انگشتر من در نزد او بود، سپس به او گفتم از برادرم برای من علامتی بگیر، پس امام جواد علیه السلام از حج شبانه برگشت و در حالیکه انگشتر همراهش بود (۴۸).

۱۴ - ابوهاشم می گوید: مردی به نزد امام محمد تقی علیه السلام آمد و گفت یا ابن رسول الله همانا پدرم مرده و من از مال مطلع نیستم و اولاد من زیاد است و من از شیعیان شما هستم به داد من برس. امام جواد علیه السلام فرمودند: وقتی نماز عشا را خواندی بر محمد و آل محمد صلوات بفرست، همانا پدرت به خواب تو می آید و از موضوع مال به تو خبر می دهد. آن مرد عمل کرد و پدرش را در خواب دید. پدرش به او گفت: مال در فلان محل است آنرا بردار و به محضر فرزند رسول خدا صلی الله علیه و آله وسلم برو به او خبر مده که من ترا بر مال راهنمایی کردم، آن مرد رفت و مال را گرفت و به امام خبر داد و گفت سپاس خدای را که ترا گرامی داشته و برگزیده است (۴۹).

چهارده معجزه ابی جعفر الثانی علیه السلام

۱ - شهادت عصا بر امامت :

قاضی یحیی بن اکثم که از دشمنان سرسخت اهل بیت و از گرفتاران در دام عجب علم و حریصان بر مقام و مال دنیا بود می گوید:

روزی داخل شدم که قبر پیامبر خدا صلی الله علیه و آله وسلم را زیارت کنم ، امام جواد علیه السلام را دیدم که با او راجع به مسائل گوناگونی مناظره کردم ، همه را پاسخ داد. به او گفتم : میخواهم چیزی از شما بیروم ولی شرم دارم ، امام فرمود: من پاسخ آنرا بدون آنکه سؤالت را بر زبان آوری می گویم ، تو می خواهی سؤال کنی ، امام کیست ؟

گفتم : آری به خدا سوگند سؤالم همین است .

فرمود: منم

گفتم : نشانه یی بر این مدعا داری ؟

در این هنگام عصایی که در دست آن حضرت بود به سخن درآمد و گفت :

ان مؤلانی امام هذا الزمان و هو الحجة .

همانا مولای من حجت خدا و امام این زمان است (۵۰)

۲ - نجات همسایه :

علی جریر می گوید: در نزد امام جواد علیه السلام نشسته بودم ، گوسفندی از خانه امام گم شده بود یکی از همسایگان را به اتهام دزدی کشان کشان به پیش آن حضرت آوردند، فرمود: وای بر شما از همسایه ما دست بردارید، گوسفند را او ندزدیده الان گوسفند در فلان خانه است پروید و گوسفند را بگیرید. رفتند گوسفند را در همان خانه یافتند و صاحب خانه را گرفته ، زدند و لباسش را پاره کردند، اما او گوسفند یاد می کرد که گوسفند را ندزدیده است ، او را نزد امام آوردند. امام فرمود: وای بر شما بر این شخص ستم کرده اید، گوسفند خودش به خانه او وارد شده و او اطلاعی نداشته ، آنگاه امام علیه السلام آن مرد را به نزد فراخواندند و برای دلجویی و جبران خسارت لباسش مبلغی به او بخشیدند(۵۱).

۳ - کرامت و درخت سدر:

شیخ مفید رحمه الله در ارشاد نقل می کند، وقتی که حضرت جواد علیه السلام با همسرش فضل دختر مأمون از بغداد به مدینه مراجعه می فرمود به کوفه تشریف آوردند مردم او را مشایعت می کردند. موقع غروب به خانه مسیب رسید در آنجا فرود آمد و داخل مسجد رفت . در صحن مسجد رفت سدری بود که هنوز میوه نیاروده بود، امام کوزه آبی خواست و در پای درخت وضو گرفت و برای مردم نماز مغرب خواند. در رکعت اول سوره حمد و اذا جاء نصر الله خواند و در رکعت دوم حمد و قول هو الله خواند و پیش از رکوع قنوت گرفت ، پس رکعت سوم را خواند و تشهد و سلام گفت ، بعد از نماز مدتی مغرب را به جای آورد و تعقیب خواند و دو سجده شکر به جای آورد و از مسجد بیرون آمد زمانیکه به کنار درخت سدر رسید مردم

دیدند که آن درخت میوه داد و از این جریان شگفت زده شدند از میوه آن درخت خوردند، میوه اش هسته ندارد آنگاه امام علیه السلام را تودیع نمودند (۵۲).

۴ - وقوع زلزله با دعای امام جواد علیه السلام :

قطب رواندی نقل کرده : معصم امام جواد علیه السلام را به بغداد دعوت کرد و دنبال بهانه ای بود که آن حضرت را مورد شکنجه و آزار قرار دهد، روزی برخی از وزرا را خواست و گفت استشهادی تهیه کنید که محمد تقی علیه السلام قصد خروج و قیام دارد و اگر به دروغ هم باشد جمعی شهادت دهند و امضاء کنند، پرونده سازی شروع و استشهاد تنظیم گردید، وقتی به اصطلاح قضایی پرونده تکمیل و کیفر خواست صادر شد و قرار گذاشتند که امام را احضار کرده و به او بگویند شما قصد شورش داری چون انکار کرد شاهدان دروغین بیایند و شهادت دهند.

مراحل طی شد و پرونده ای ساختند که جمعی از مدینه و حجاز نوشته اند که محمد تقی ابن الرضا علیهما السلام قصد خروج دارد و برای این کار سلاح و پول فراوانی تهیه کرده و تعدادی از درباریان هم از ماجرای اطلاع دارند.

معصم آن حضرت را خواست و گفت یا بن الرضا مگر تو قصد خروج و قیام داری ؟

امام فرمود: به خدا قسم این فکر هرگز در خاطر من نکرده زیرا علم ما نشان می دهد که چنین زمانی نخواهد آمد و من هم چنین فکر نکرده ام معصم گفت نامه ها و استشهادات هست و فلان و فلان هم شهادت می دهند فرمود: آنها را حاضر کنید معصم پرونده سازان را حاضر ساخت و آنان با کمال گستاخی گفتند: آری نوشته ای که خروج می کنی و ما این نامه ها را از غلامان و بستگان تو گرفته ایم که سند قطعی در پرونده است .

راوای گوید: حضرت جواد علیه السلام در ایوان قصر نشسته بود یک طرف دیگر آن شاهدان دروغ پرداز و پرونده ساز قرار داشتند در این حال که نسبت دروغ به امام دادند حضرت جواد علیه السلام سر به آسمان بلند کرد دعائی خواند ناگهان گهواره زمین تکان می خورد و معصم و وزرای او بر خود لرزیدند و به التماس افتادند هر یک از آنها می خواست فرار کند تا از جا برمی خاستند به رو می افتادند.

دیگر قدرت بلند شدن نداشتند همه حضار مضطرب شدند و پریشان ، معصم خود در حیرت اضطراب بود گفت : یابن رسول الله من توبه کردم آنها را هم ببخش این واقع یک صحنه سازی بیش نبود دعا کن خداوند این جنبش و زلزله را ساکت و ساکن گرداند و این مردم نابخرد را هم ببخش و از تقصیر آنان بگذر. حضرت جواد علیه السلام سر به آسمان بلند کرد دعائی خواند عرض کرد پروردگارا، تو میدانی این طبقه ضاله دشمنان تو و دشمنان من هستند از اینها درگذر، پس زلزله فرو نشست .

۵ - آزاد شدن اباصلت از زندان :

اباصلت هروی می گوید: وقتی که در حضور حضرت رضا علیه السلام آماده به خدمت بودم فرمود:

ای اباصلت : به قبه هارونیه وارد شو و از چهار گوشه گور هارون مثنی خاک بیاور، حسب الامر امام از چهار گوشه قبر وی خاک آوردم . امام علیه السلام خاک طرف در قبه را یعنی پشت سر هارون را گرفت ، بوکرد و ریخت ، فرمود: اگر بخواهند مرقد مرا پشت سر هارون حفر کنند سنگی ظاهر خواهد شد که اگر تمام کلنگداران خراسان جمع شوند نتوانند آنرا بکنند سپس خاک طرف بالا سر و پایین پای گور را گرفت و بوئید همان سخن را فرمود، آنگاه خاک پیش روی او را گرفت و فرمود: تربت من در پیش قبر اوست و مرقد مرا در آنجا تهیه خواهند کرد هنگامیکه به حفر مرقد من پرداختند به آنها بگو به اندازه هفت پله مرقد مرا حفر نمایند، آنگاه زمین را بشکافند و اگر امتناع کردند و خواستند لحدی برای من ترتیب دهند بگو

لحد مرا دو ذراع و یکجوب قرار دهند که از آن پس خدا به اندازه ای که بخواهد آنرا وسیع گردانند. در آن موقع نمی از طرف بالا سر قبر من به چشمم می رسد! این دعائی که به تو می آموزم بخوان ای جریان پیدا می کند چنانچه همه لحد را فرا می گیرد و ماهیان کوچکی در آن آب پیدا می شود بعد از آن نانی به که به تو می دهم ریز کرده در میان آن آب بریز ماهیان ریزه های نان را می خورند تا چیزی از آنها باقی نماند آنگاه ماهی بزرگی پیدا می شود و همه آن ماهیان کوچک را می بلعد چنانچه اثری از آن ماهیان باقی نمی ماند، آنگاه ماهی بزرگ از چشم ناپدید می شود در آن موقع دست بر روی آب گذارده دعائی دیگر که به تو می آموزم بخوان آب خشک می شود و اثری از تری آب در قبر مشاهده نمی شود. البته همه این دستورات را در حضور مأمون انجام خواهی داد. پس از شهادت امام رضا علیه السلام به وصیت مذکور عمل شد.

سپس مأمون از اباضت درخواست کرد که آن دعائی را که خواندی و آن همه آثار به ظهور رسید به من بیاموز اباضت نقل می کند گفتم: به خدا سوگند پس از خواندن بلافاصله از خاطرم محو گردید، راست گفتم لیکن مأمون باور نکرد، دستور داد مرا به زندان برده به زنجیر بستند (۵۳).

حضرت رضا علیه السلام دفن شد و من مدت یک سال در زندان بسر بردم. پس از یک سال از تنگنای زندان و بیدار خوابی شبها به ستوه آمدم، دعائی خواندم و برای آزادی خویش به محمد و آل محمد صلی الله علیه و آله و سلم متوسل شدم و از خدا تمنا کردم به برکات آل محمد گشایش در کار من بدهد.

هنوز دعا تمام نشده بود، حضرت ابی جعفر علیه السلام منجی گرفتاران جهان وارد زندان شده فرمود: ای اباضت از تنگنای زندان به ستوه آمده ای؟ عرض کردم: به خدا سوگند سخت ناراحتم.

فرمود: برخیز، دست به زنجیرها زد از دست و پای من زنجیرها به زمین افتادند و بعد دست مرا گرفت از کنار مأمون زندان عبور داد در حالیکه مرا می دیدند، لیکن یارای صحبت کردن با من را نداشتند و از محل خارج شدم، فرمود برو در امان خدا که برای همیشه نه دست مأمون به تو برسد و نه دست تو به او (۵۴).

سرانجام گستاخی:

محمد بن زکریا می گوید: مأمون هر نیرنگی که داشت برای امام جواد علیه السلام بکار برد (تا آن حضرت را آلوده و دنیاطلب نشان دهد) ولی چیزی دستگیرش نشد چون عاجز شد و خواست دخترش را برای زفاف حضرت فرستد - دستور داد - دویست دختر از زیباترین کنیزان را خواسته به هر یک از آنان جامی که در آن گوهری بود بدهند که حضرت در کرسی دامادی می نشیند در پیشش دارند - و چنانکه دستور داده بود کردند - لکن امام به آنها توجهی نکرد.

مردی بود بنام مخارق که آوازه خوان، تارزن و ضربگیر بود و ریش درازی داشت مأمون او را دعوت کرد.

مخارق گفت: یا امیرالمؤمنین اگر امام جواد علیه السلام مشغول کاری از امور دنیا باشد همانطوریکه تو می خواهی او را به دنیا مشغول می کنم. سپس در برابر امام جواد علیه السلام نشست و آوازی شروع کرد که اهل خانه دورش جمع شدند و شروع کرد به ساز زدن و آواز خواندن، ساعتی ادامه داد.

امام جواد علیه السلام به او اعتنایی نمی فرمودند و به راست و چپ هم نگران نمی کرد سپس سرش را به طرف او بلند کرد و فرمود:

ای دراز ریش از خدا بترس، ناگهان ساز و ضرب از دستش افتاد و تا وقتی که مرد دستش کار نمی کرد.

ماءمون از حال او پرسید جواب داد:

چون امام جواد علیه السلام بر من فریاد زد دهشتی به من دست داد که هرگز از آن بهبود پیدا نمی کنم (۵۵).

۷ - ایمن از شر مایمون

صفوان بن یحیی می گوید: ابونصر همدانی به من گفت که حکیمه دختر ابی الحسن قرشی که از زنان نیکوکار بود به من گفت: وقتی امام جواد علیه السلام از دنیا رفتند برای عرض تسلیت به نزد ام فضل رفتم و به او تسلیت گفتم و او را بسیار غمگین یافتم که با گریه و ناله و بی تابی خودش را می کشت (کنایه از شدت ناراحتی) من نزد او نشستم تا مقداری ناراحتیش فرو نشست و ما مشغول سخن درباره کرم امام جواد و توصیف ایشان و بیان آنچه خداوند از عزت و اخلاص و شرافت و بزرگواری به ایشان عطا کرده بود شدیم.

ناگاه دختر مایمون (ام فضل) گفت: آیا به تو خبر دهم از ایشان چیز عجیبی را؟

گفتم: آن چیست؟

گفت: من زیاد به ایشان غیرت می ورزیدم و همیشه مراقب او بودم و چه بسا از او چیزی می شنیدم و به پدرم شکایت می کردم پس می گفت: دخترم تحمل کن. پس همانا او (امام جواد علیه السلام) جگر گوشه رسول خداست روزی من نشسته بودم کنیزی وارد شد و سلام کرد.

گفتم تو کیستی؟

گفت: من کنیزی از فرزندان عمار بن یاسر هستم و همسر ابی جعفر محمد بن علی علیهماالسلام همسر شما می باشم. پس به من مقداری حسد داخل شد که قادر به تحمل آن نبودم و تصمیم گرفتم خارج شوم و سر به بیابان بگذارم و نزدیک بود که شیطان مرا به بدی بر آن کنیز وادار نماید، پس خشم خود را فرو بردم و به او کمک کردم و لباس پوشانیدم پس زمانیکه از پیش من رفت نتوانستم بر خود مسلط شوم برخاستم و به پیش پدرم رفتم و موضوع را به او خبر دادم در حالیکه او مست لایعقل بود، پس گفت: ای غلام برای من شمشیری بیاور پس غلام شمشیر را آورد و او بر اسب سوار شد و گفت به خدا سوگند او (امام جواد علیه السلام) را قطعه قطعه

می کنم. من زمانیکه این وضعیت را مشاهده کردم، گفتم: انالله و انا الیه راجعون با خود و شوهرم چه کردم؟! و به صورتم سیلی می زدم پس پدرم بر محضر او (امام جواد علیه السلام) داخل شد و همواره او را با شمشیر می زد تا قطعه قطعه کرد. سپس خارج شد و من دوان دوان پشت سر او بیرو آمدم و از اندوه و بیقراری شب را نخوابیدم.

صبح شد و من پیش پدرم رفتم و گفتم می دانی دیشب چه کردی؟ گفت: چه کردم؟ گفتم این الرضا علیه السلام را کشتی چشمهایش اشک آلود شد و بیهوش گردید زمانیکه به هوش آمد گفت وای بر و چه می گویی؟!

گفتم: بله به خدا سوگند پدر بر او وارد شدی و همواره وی را با شمشیر می زدی تا قطعه قطعه کردی پس از این خبر به شدت مضطرب و نگران شد. پس گفت: یاسر خادم را به نزد من بیاورید.

پس زمانیکه آوردند به یاسر خادم گفت: این (ام فضل) چه می گوید:

یاسر گفت: ای امیرالمؤمنین راست می گوید.

پس پدرم با دستش به سینه و صورتش می زد و می گفت : انالله و انا اليه راجعون هلاک شدیم ، به خدا نابود شدیم ، و تا ابد رسوا شدیم .

وای بر تو برو و ببین ماجرا از چه قرار است و سریعاً به من خبر بیاور که نزدیک است جانم از بدنم خارج شود.

پس یاسر خارج شد و من برگونه و صورتم می زدم پس خیلی زود برگشت و گفت مژده بده امیرالمؤمنین :

مأمون گفت : هر چه بخواهی مزدگانی می دهم - چه دیدی ؟ - گفت بر او وارد شدم دیدم نشست و پیراهنی دارد که دست و پای ایشان را پوشانده به او سلام کردم و گفتم ای فرزند پیامبر دوست دارم این پیراهنت را به من هبه نمایی در آن نماز بخوانم و بوسیله آن متبرک شوم من می خواستم به بدن او نگاه کنم که آیا در آن زخم یا اثر شمشیر هست .

پس فرمود: من ترا با بهتر از آن می پوشانم گفتم : غیر از این نمی خواهم پس حضرت آن را کند پس بدن ایشان را نگاه کردم اثر شمشیر نبود پس مأمون به شدت گریست و گفت : بعد از این چیزی نماند این عبرت برای اولین و آخرین است .

سپس مأمون گفت : ای یاسر اما سوار شدنم برای رفتن به سوی او و وارد شدنم بر او یادم هست ، ولی از خارج شدنم از محضر ایشان و آنچه با ایشان کردم چیزی به یادم نمی آید و یادم نیست که چطور به مجلسم برگشتم و رفتن و برگشتم چگونه بود خداود لعنت کند این دختر را لعنتی سخت .

به نزد او (ام فضل) برو و به او بگو پدرت می گوید: اگر بعد از این بیائی و از امام جواد علیه السلام شکایت کنی یا بدون اجازه ایشان از منزل خارج شوی از طرف او از تو انتقام می گیرم .

سپس به نزد امام جواد علیه السلام برو و از طرف من سلام برسان و ایشان بیست هزار دینار ببر و اسبی را که دیشب به آن سوار بودم به او بده و به هاشمی ها و امرا دستور بده که نزد او روند و سلام کنند.

یاسر گوید: به نزد هاشمی ها و اوامر رفتن و این موضوع را به آنان اعلام کردم و مال و اسب را برداشته و به سوی امام جواد علیه السلام رفتم و به محضر ایشان وارد شدم و سلام مأمون را ابلاغ کردم و بیست هزار دینار، را در برابر ایشان گذاشتم و اسب را به ایشان عرضه کردم آن حضرت مدتی به اسب نگاه کرد و تبسم فرمود و سپس فرمود: ای یاسر آیا عهد بین من و او چنین بود؟!

پس عرض کردم : ای مولای من عتاب را کنار گذار، به خدا و حق جدت محمد صلی الله علیه و آله و سلم سوگند که مأمون از کارش هیچ نفهمیده و نمی دانست که در کدام زمین خداست و هر آینه نذر کرده و سوگند خورده که هرگز مست نشود و این مطلب را شما به روی او نیاور و او را به خاطر آنچه از او سرزده عتاب مکن .

امام فرمود: عزم من هم چنین بود.

عرض کردم : عده ای از بنی هاشم و امرا در برابر در منتظر هستند، مأمون آنها را فرستاده تا بر شما سلام کنند و وقتی که سواری می شوی به نزد وی بروی شما را همراهی نمایند و در رکابتان باشند.

امام فرمود: بنی هاشم و امرا را وارد کن مگر عبدالرحمن بن حسن . و حمزه بن حسب پس خارج شد م و آن ها را وارد کردم سلام کردند پس امام لباس خواست و پوشید و برخاست و سوار شد و بنی هاشم و امرا همراه او بودند تا به نزد مأمون آمد.

پس زمانیکه مأمون او را دید برخاست و به سوی او رفت و او را به سینه اش چسباند و به او خوشامد گفت و اجازه نداد کسی وارد شد و همینطور با او سخن می گفت .

وقتی این موضوع تمام شد. امام جواد علیه السلام فرمودند: ای امیرالمؤمنین مأمون جواب داد: لبیک و سعیدک .

امام فرمود: نصیحتی بر تو دارم آنرا بپذیر.

مأمون گفت : سیاسگزارم و از شما تشکر می کنم آن نصیحت چیست ؟

امام فرمود: شبانه از منزل خارج مشو که از این مردم منکوس و ازگونی شده بر شما ایمن نیستیم ، در نزد من حرزی است که با آن خود را حفظ کن و از شرور و بلاها و ناخوشایندها و آفتها و عاهات در امان باش همانطورکه دیشب خدا مرا از تو نجات داد و اگر با آن حرز لشکریان روم یا بیش از آن را ملاقات نمایی یا اهل زمین بر علیه تو و برای شکست دادن به تو اجتماع نمایند با قدرت و جبروت الهی هیچ کاری نمی توانند بکنند و همینطور شیاطین جن و انس .

اگر دوست میداری بفرستم تا از جمیع آنچه گفتم و هرآنچه که از آن می ترسی در امان باشی ، این حرز بیش از حد مجرب است .

مأمون گفت : آنرا با خط خودت بنویس و برایم بفرست تا بازداشته شوم از آنچه ذکر کردی .

امام فرمود: از روی محبت و بزرگواری آنرا می فرستم .

سپس مأمون گفت : عمویت به قربانت از آنچه از من سر زد درگذر و مرا ببخش .

امام فرمود: چیزی نبود، چیزی جز خیر نبود

پس مأمون گفت : به خدا سوگند با خراج شرق و غرب به سوی خداوند تقرب می جویم و فردا که صبح می شود آنچه را مالک شده ام برای کفاره آنچه گذشت ، انفاق می کنم .

سپس مأمون گفت : ای غلام آب و غذا بیاورید و بنی هاشم را وارد کن . پس بنی هاشم داخل شدم و با مأمون غذا خوردند و به تناسب منزلت هر کدام از آنان امر کرد خلعت و جایزه دهند.

سپس به امر ابی جعفر علیه السلام گفت : در پناه خداوند برگرد و فردا آن حرز را برای من بفرست .

پس امام علیه السلام برخاست و سوار شد و مأمون دستور داد امرا همراه او سوار شوند تا منزلش ببرند.

یاسر گوید: زمانیکه امام جواد علیه السلام صبح کرد کسی را به دنبال من فرستاد و مرا خواند و پوست آهوی نازکی از من خواست و سپس با خط خود آن حرز معروف را نوشت و فرمود: یاسر آنرا در بازویش ببندد وضوی کاملی بگیرد و چهار رکعت نماز بخواند در هر رکعت فاتحة الكتاب و هفت مرتبه ایه الكرسي (۵۶) و هفت مرتبه آیه شهدالله (۵۷) و هفت مرتبه والشمس و هفت مرتبه واللیل و هفت مرتبه قل هوالله احد و سپس آنرا به بازوی راستش ببندد با حول الهی و قوت او در هنگام بلایا از هر چیزی که می ترسی و دوری می کند سالم می ماند(۵۸).

ناگفته نماند که برخی در این خبر تشکیک کرده اند، لیکن مرحوم علامه مجلسی می فرماید: به صرف استبعاد نمی توان همچون خبری که مکررا نقل شده را منع نمائیم .

از بس که کریمی و جوادی

بر دشمن خویش حرز دادی

رفع یک شبهه :

شاید به ذهن خواننده محترم بیاید که چرا حضرت جواد علیه السلام به فردی چون مأمون ستمگر حرز می دهند؟ باید توجه داشت که در اعمال حضرات معصومین علیهم السلام آنچه ملاک هست منافع اسلام و مسلمین بوده و هست و با توجه به شرایط زمان و مکان و ملاحظه نسبت بین خلفا در تاریخ اسلام به اتخاذ مواضع شاهدیم روزی علی علیه السلام مشاورت خلفا را قبول می کند و روزی حضرت جواد علیه السلام حرز می دهد و اینها به معنای تاءبید این خلفا نمی باشد.

حرز حضرت جواد علیه السلام :

بسم الله الرحمن الرحيم ، لاحول ولاقوة الا بالله العلی العظيم ، اللهم رب الملائكة والروح و النبيين و المرسلين و قاهر من فی السموات و الارضين و خالق كل شیء و مالک ، کف عني باءس اعدائنا و من اراد بنا سوءا من الجن و الانس فاعم الصارهم و قلوبهم واجعل بيني و بينهم حجابا و حرسا و مدفعا انک ربنا و لاحول و لاقوة الا بالله علیه توکلنا و الیه انبنا و هو العزيز الحکیم ربنا و عافنا من شر کل سوء و من شر کل دابة انت آخذ باصیتها و من شر ماسکن فی الليل و النهار و من شر کل سوء و من شر کل ذی شر یارب العالمین و اله المرسلین صلی الله علیه و آله اجمعین و خص محمدا و آله باتم ذلک و لاحول ولاقوة الا بالله العلی العظيم (۵۹) .

حرز دیگر آن حضرت :

یا نور یا برهان یا مبین یا منیر یا رب یا اکفی الشرور وافات الدهور واستلک النجاة یوم یفنفخ فی الصور (۶۰).

۸ - طی الارض و آزادی زندانی :

شیخ مفید و طبرسی از محمد بن حسان و علی بن خالد روایت کرده اند که گفت : در آن زمان که در سامرا بودم گفتند: مردی مدعی نبوت را از شام آورده و زندانی کرده اند. شنیدن این موضوع بر من گران آمد، خواستم او را ببینم به همین خاطر به زندانبانان محبت کرده و با آن رابطه برقرار کردم تا اجازه دادند که نزد او بروم . وقتی او را دیدم بر خلاف شایعاتی که شنیده بودم وی را فردی عاقل و وارسته یافتم .

گفتم : فلانی می گویند تو مدعی نبوت هستی و به این دلیل زندانی شده ای .

گفت : هرگز، من چنین ادعایی نکرده ام ، جریان من از این قرار است که : من در موضع معروف به رءس الحسین شام که سر مبارک امام حسین علیه السلام را در آنجا گذاشته یا نصب کرده بودند مشغول عبادت بودم .

ناگهان شخصی به نزد من آمد و گفت : برخیز برویم من بلند شدم و با او براه افتادم کمی راه رفتیم دیدم در مسجد کوفه هستم فرمود:

اینجا را می شناسی ؟

گفتم : بله مسجد کوفه است او در آنجا نماز خواند و من هم نماز خواندم ، بعد با هم از آنجا بیرون آمدیم مقداری با او راه رفتیم ناگاه مشاهده کردم که در مسجد مدینه هستیم .

او به رسول خدا صلی الله علیه و آله و سلم سلام کرد و نماز خواند و من هم با ایشان نماز خواندم بعد از آنجا خارج شدم ، مقداری قدم زدیم ناگاه دیدم که در مکه هستم کعبه را طواف کرد و من هم طواف کردم ؟ بنا به نقل کافی اعمال حج به جا آوردیم (بعد از آنجا خارج شدیم چند قدمی نرفته بودیم که دیدم در جای خودم که در شام به عبادت الهی مشغول بودم هستم آن مرد رفت و من در شگفتی غوطه ور بودم که خدایا او که بود و این چه کرامتی؟! یک سال از این موضوع گذشت که دیدم باز ایشان آمد و از دیدن او شاد شدم از من خواست که با او بروم من با او رفتم همچون سال گذشته مرا به کوفه ، مدینه و مکه برد و به شام برگرداند.

وقتی خواست برود گفتم ترا به آن خدایی که قدرت این کار را به تو داده سوگند میدهم بگو که تو کیستی ؟

فرمود: من محمد بن علی موسی بن جعفر هستم .

من این واقعه را به دوستان و آشنایان بیان کردم و ماجرا شایع شد تا اینکه مرا به اینجا آوردند و ادعای نبوت را به من نسبت دادند.

گفتم : جریان ترا به محمد بن عبدالملک زیات بیان کنم .

گفت : بگو.

من نامه ای به او که وزیر اعظم معتصم عباسی بود نوشتم و موضوع را به ایشان بازگو کردم ، او در زیر نامه من نوشته بود: نیازی به آزاد کردن ما نیست ، به آن کس که ترا از شام به کوفه و از کوفه به مدینه و از مدینه به مکه برد و باز به شام برگرداند و همه این کارها را در یک شب انجام داد بگو تا از زندان آزادت نماید.

علی بن خالد می گوید: پس از مشاهده جواب نامه از نجات او ناامید شدم با خود گفتم : بروم و به ایشان دلداری دهم وقتی به زندان آمدم دیدم مأموران زندان متحیر و سرگشته به این طرف و آن طرف می دونند.

پرسیدم : موضوع چیست ؟

گفتند: آن زندانی مدعی نبوت را که به زنجیر کشیده بودیم از دیشب نیست در حالیکه درها بسته و قفلها مهر و موم است . معلوم نیست به آسمان یا زیر زمین رفته یا مرغان هوا ایشان را ربوده اند.

علی بن خالد زیدی مذهب با مشاهده این واقعه به امامت معتقد و از اعتقادی خوب برخوردار شد(۶۱).

۹- صله شاعر ولایتی :

جابر بن یزید می گوید: روزی به خدمت امام جواد علیه السلام شرفیاب شدم و از حاجتم به او شکایت کردم .

فرمود: ای جابر در نزد ما درهمی نیست ، پس از فاصله کوتاهی کمیت (شاعر نامی اهل بیت) وارد شد و به امام جواد علیه السلام عرض کرد فدایت شوم آیا اجازه می فرمائید برای شما قصیده ای بخوانم ؟ امام علی علیه السلام فرمودند بخوان . کمیت قصیده اش را برای امام علیه السلام خواند.

امام علیه السلام فرمود:

ای غلام از آن اتاق بدره ای (کیسه ای حاوی ده هزار درهم) بیاور و به کمیت بده . غلام آورد و داد.

پس کمیت گفت: فدایت شوم اجازه می فرمائید قصیده ای دیگر بخوانم؟

امام علیه السلام فرمود: بخوان. پس او قصیده دیگرش را خواند.

و امام علیه السلام فرمود: ای غلام از آن اتاق بدره ای بیاور و به کمیت بده، غلام آورد و به کمیت داد.

کمیت گفت: فدایت شوم اجازه می فرمائید قصیده سوم را بخوانم؟

امام علیه السلام فرمود: بخوان و او خواند.

امام علیه السلام به غلام دستور داد از آن اتاق بدره ای بیاور و به کمیت بده.

آنگاه کمیت گفت: به خدا سوگند برای خواسته دنیوی شما را مدح نکردم و برای این مدح چیزی نمی خواهم، مگر صله رسول خدا صلی الله علیه و آله و سلم را و آن حقی که خداوند بر شما واجب کرد.

پس امام به کمیت دعا کرد و به غلام فرمود آن کیسه ها را به جایشان برگردان.

جابر می گوید: من در دلم چیزی احساس کردم که امام به من فرمود در نزد من درهمی نیست و امر کرد به کمیت سی هزار درهم دادند امام فرمود:

ای جابر برخیز و داخل خانه شو، بلند شدم و به خانه داخل شدم، ولی در در آن چیزی نیافتم و به سوی امام علیه السلام آمدم، و آنگاه امام علیه السلام به من فرمود: ای جابر آنچه که ما از شما مخفی می کنیم بیشتر از آن چیزی است که بر شما آشکار می سازیم. سپس دستم را گرفت مرا به خانه داخل کرد، پس از آن به پایش زد انبوهی از طلا پیدا شد (۶۲). فرمود: این جابر به این نگاه کن و به احدی مگر از افراد موثق از برادران دینی خود خبر مده؛ همانا خداوند ما را بر آنچه اراده کنیم قادر ساخته است (۶۳).

۱۰ - شفای چشم :

محمد بن میمون می گوید: من در مکه همراه امام رضا علیه السلام بودم به حضرت عرض کردم: من می خواهم به مدینه بروم، نامه ای بنویس به ابی جعفر علیه السلام ببرم امام رضا علیه السلام تبسم فرمود و نامه ای نوشت.

به مدینه رفتم و چشمهایم درد داشت (و درست نمی دید) به خانه امام رفتم نامه را دادم موفق - غلام امام - گفت سرنامه را بگشا و باز کن و در پیش روی امام بگیر (چنان کردم) سپس حضرت جواد علیه السلام به من فرمود: ای محمد حال چشمت چطور است؟

عرض کردم یا ابن رسول الله بیمار است و نور چشمم رفته همانطور که مشاهده می فرمائید.

آنگاه دستش را دراز کرد و بر چشم من کشید بیناایم برگشت همانند سالمترین وضعیتی که بود شده بودم، سپس دستها و پاهای حضرت را بوسیدم و برگشتم در حالیکه بینا شده بودم و حضرت جواد علیه السلام در این زمان کمتر از سه سال داشت.

۱۱ - نقره از برگ زیتون :

ابوجعفر طبری از ابراهیم بن سعید روایت کرد که دیدم حضرت امام محمد تقی علیه السلام بر برگ درخت زیتون دست می زد، پس آن برگ نقره می گردید، من آنها را از آن حضرت گرفتم و بسیاری از آنها را در بازار خرج کردم و هرگز تغییری نکرد، یعنی نقره خالص شده بود.

۱۲ - طلا شدن خاک :

اسماعیل بن عباس هاشمی می گوید: روز عیدی خدمت حضرت محمد جواد علیه السلام رفتم و به آن جناب از تنگی معاش شکایت کردم آن حضرت مصالای خود را بلند کرد و از خاک سببکه ای از طلا برگرفت یعنی خاک به برکت دست آن حضرت پاره طلای گداخته شد پس به من عطا کرد آنرا به بازار بردم شانزده مثقال بود (۶۴).

۱۳ - جای انگشت بر سنگ :

در بعضی دلائل (امانت) آن حضرت است و نیز روایت کرده از عمر بن یزید که گفت دیدم امام محمد تقی علیه السلام را پس گفتم یا بن رسول الله علامت امام چیست ؟ فرمود آن است که اینکار را به جا آورد پس دست خود را بر سنگی گذاشت و جای انگشتانش در آن سنگ ظاهر شد (۶۵).

۱۴ - نرم شدن آهن :

روای گفت : دیدم که حضرت جواد علیه السلام آهن را می کشید بدون آنکه آنرا در آتش بگذارد و سنگ را با خاتم خود نقش می کرد (۶۶).

جوادالائمه و جهاد فرهنگی

روسپاهی یحیی بن اکثم و عباسیان در مجلس عقد:

بنا به نقل مرحوم شیخ مفید از ریان بن شیبب وقتی که مأمون می خواست دخترش ام فضل را به همسری امام جواد علیه السلام درآورد، قبول موضوع بر عباسیان بسی سنگین بود چرا که آنان نگران بودند که این امر باعث انتقال حکومت به علویان شود برای همین آنها به پیش مأمون رفتند و گفتند تو را به خدا قسم می دهیم که از این تصمیم منصرف شو و بار دیگر ما را در غم انتقال قدرت از عباسیان به علویان مبتلا نکن ، در گذشته که علی بن موسی را ولیعهد کردی همه هراسان و نگران بودیم تا خدا ما را از آن کفایت نمود، حال برای نامزدی دخترت ام فضل یکی از عباسیان را اختیار کن .

مأمون جواب داد: اما اختلاف میان شما و علویان ، سبب و باعث آن شما بوده اید اگر منصفانه رفتار می کردید آنها بر شما برتری داشتند، پیشینیان من که با علویان بدرفتاری کردند قطع رحم نمودند من از این کار به خدا پناه می برم ، از اینکه علی بن موسی را ولیعهد خویش کردم پشیمان نیستم ، از او خواستم که به جای من خلافت کند ولی قبول نکرد قضای حتمی خداوند جای خویش گرفت ((و کان امرالله مقدورا)) (بدرستی که دانشمندترین ، سیاستمدارترین و فتنه جوترین خلیفه عباسی مأمون علیه الهاویه است در محضر عباسیان که همگی از دسیسه های او مطلع و در واقع صحنه گردان فتنه بودند چنین خود را بیگانه و خیرخواه جلوه میدهد ببینید با مردم عوام بی چاره چه می کرد؟!)

اما اینکه ابوجعفر را به دامادی خویش برگزیده ام ؟ بخاطر اینکه او با وجود کمی سن در فضل و دانش و اعجوبه بودن برتر از همه است امیدوارم که زمینه ای فراهم شود تا دیگران نیز همچون من بر مراتب فضل و برتری ایشان مطلع شوند.

عباسیان بار دیگر کمی سن آن حضرت را بهانه کرده و گفتند: اگر چه رفتار این جوان و کمالاتش ترا به اعجاب واداشته ولی سن او کم است ، با معلومات فقهی آشنا نیست ، مدتی صبر کنید تا تحت تربیت قرار گیرد بعد عزم خویش را عملی نمائید.

ماءمون جواب داد: وای بر شما من به منزلت این جوان از شما داناتر هستم، این جوان از اهل بیتی هست که دانش آنها از جانب خدا و الهامات الهی است. همواره پدرانش در دانش دین و ادب از رعیت بی نیاز بودند رعیتی که عملشان به کمال نرسیده است، اگر او را قبول ندارید امتحانش کنید تا مراتب علم و کمالاتش روشن شود.

گفتند قبول داریم می آزمائیم.

اجازه دهید دانشمندی را بیاوریم تا در محضر شما از علم فقه و شریعت از او سؤال نماید اگر از عهده امتحان برآید برکار وی اعتراضی نداریم و فضل ایشان بر همه ما معلوم می شود وگرنه از پیامد ناخوشایند این کار ایمن خواهیم بود، ماءمون پذیرفت و جلسه به پایان رسید.

آنان پس از بازگشت از پیش ماءمون، به شور نشسته و به توافق رسیدند که از قاضی نامی و مشهور یحیی بن اکثم دعوت نمایند تا در پیش ماءمون سؤالی از امام جواد علیه السلام بپرسد که عاجز شود و به او وعده دادند که پول کلانی خواهند داد لذا یحیی بن اکثم پذیرفت که این کار را انجام دهد. آنگاه به نزد ماءمون برگشته و آمادگی خویش را اعلان کردند.

در روز معین، مجلس آماده شد، هر کس در جای خود قرار گرفت یحیی بن اکثم نیز آمد، مایئون گفت برای ابوجعفر علیه السلام تشک و ساده ای (رختخواب) انداختند و دوتا متکا گذاشتند، حضرت جواد علیه السلام و مایئون در کنار هم نشستند، یحیی بن اکثم نیز روبروی امام جواد نشست و مردم نیز طبق مقامشان هر یک در جای خویش قرار گرفته بودند.

یحیی بن اکثم گفت: یا امیرالمؤمنین اجازه می فرمائید که از ابوجعفر سؤال بکنم؟ گفت: از خودش اجازه بگیر.

یحیی به آن حضرت گفت: فدایت شوم اجازه می فرمائی مسأله ای بیرسم؟

فرمود: اگر می خواهی بیرس.

یحیی گفت: خدا مرا فدایت گرداند اگر فردی در حال احرام شکاری را بکشد حکمش چیست؟ (یادآوری این نکته خالی از لطف نیست که این دانشمند معاند از روی عمد یک مسأله ای را انتخاب کرده بود که فروع متعدد دارد و اگر بعضی از فروع جواب داده شود می شود بحث را پیچاند و فروع دیگر را طرح کرد، البته غافل از اینکه این خاندان علم با شیر مادر به جانشان ره یافته و با افاضات الهی از دانش دیگران بی نیاز و همواره بر ذروه کمال علمی درخشیده و خواهند درخشید)

امام جواد علیه السلام فرمودند: در حل کشته یا در حرم؟ عالم به حرمت بوده یا جاهل؟ از روی عمد کشته یا اشتباه؟ آزاد بوده یا غلام؟ صغیر بوده یا کبیر؟ این اولین صید او بوده یا بیشتر؟ آن صید از پزندگان بوده یا غیر آنها؟ کوچک بوده یا بزرگ؟ شخص محرم بر این عمل اصرار دارد یا پشیمان شده؟ شب این عمل را انجام داده یا روز؟ احرام عمره بوده یا احرام حج؟

یحیی از شنیدن این فروع و مسائل متحیر و نشانه عجز و زبونی در قیافه اش آشکار شد و زبانش به لکنت افتاد و امر برای اهل مجلس روشن شد که او حریف حضرت جواد علیه السلام نیست.

ماءمون گفت: خدای رابخاطر این نعمت و درستی تشخیص خودم حمد می کنم، آنگاه رو به عباسیان کرد و گفت: اکنون آنچه را که منکر بودید بر شما روشن شد؟!

آنگاه مأمون از امام خواست که خطبه بخواند و امام خطبه خواند و عقد ام الفضل میان ایشان و مأمون واقع گردید و صدق او را مبلغ پانصد درهم که با مهریه جده اش حضرت فاطمه زهرا سلام الله علیها برابر بود مقرر فرمود.

وقتی که عقد جاری شد خدمتگزاران و اطرافیان مأمون آمدند و با غالیه (ماده خوشبو) محاسن خواص اهل مجلس را خوشبو کردند سپس نزد سایر اهل مجلس رفتند و آنها را نیز معطر ساختند و بعد سفره و خوانهای طعام آوردند و مردم غذا خوردند و مأمون مطابق شائن هر گروهی جایزه داد و غیر از خواص بقیه مردم پراکنده شدند.

آنگاه مأمون از حضرت جواد علیه السلام تقاضا کرد در صورتی که مایل باشید جواب مسائل شخص محرم را بفرمائی تا بهره مند شویم .

حضرت فرمودند: اگر محرم صیدی را در غیر حرم بکشد و آن از پرندگان بزرگ باشد یک گوسفند کفاره آن خواهد بود که باید قربانی کند، اگر آن صید در حرم باشد باید دو گوسفند قربانی کند، اگر جوجه ای را در حل بشکد باید یک بره که از شیر گرفته شده قربانی نماید، ولی قیمت آن جوجه بر او واجب نیست ولیکن اگر جوجه را در حرم بکشد کفاره اش یک گوسفند و قیمت جوجه است .

اگر صید از حیوانات وحشی مثل الاغ و وحشی باشد باید یک گاو قربانی کند، اگر صیدی که کشته شتر مرغ باشد باید یک شتر قربانی کند.

کفاره کشتن صید بر عالم و جاهل مساوی است . اگر عمدا صید را بکشد گناه کرده ، ولی چنانچه از روی اشتباه باشد چیزی بر او نیست .

کفاره فرد حر بر خودش واجب است و کفاره غلام بر مولای او واجب می شود برای صغیر کفاره نیست ، ولی بر کبیر کفاره واجب است .

شخصی که پشیمان شود بعد از کفاره عقاب آخرت ندارد ولی آنکه بر کشتن صید اصرار ورزد دچار عذاب آخرت نیز می شود.

مأمون که از تبیین و تشریح احکام فروع این مسئله شوق زده شده بود گفت : احسنت یا اباجعفر خداوند برای تو خیر بخواهد اگر صلاح می دانید شما نیز سؤالی از یحیی بن اکثم بپرسید؟

امام فرمود: سؤال بکنم ؟

یحیی (که حساب کار دستش آمده بود) گفت : فدایت شوم میل میل شماست اگر از من چیزی بپرسی چنانچه بلد بودم جواب می دهم وگرنه از خود شما یاد می گیرم .

امام فرمود: چه می گوئی درباره این مسئله که :

مردی در اول روز به زنی نگاه کرد که بر او حرام بود، چون آفتاب بلند شد آن زن بر او حلال گردید همین که ظهر شد بر او حرام گردید وقتی به موقع عصر فرا رسید حلال شد وقتی آفتاب غروب کرد حرام گشت ، در زمان عشا حلال شد وقتی نصف شب شد حرام گردید، چون فجر طلوع کرد بر او حلال شد این چطور زنی است ؟ به چه علت حلال و حرام گردید؟

یحیی که حسابی گیج شده بود، گفت : به خدا سوگند قسم که من جواب این مسئله را نمی دانم شما بفرمائید تا یاد بگیرم .

حضرت جواد علیه السلام فرمود: این زن کنیزی است و آن مرد اجنبی و نامحرم است .

اول صبح نگاه کردن آن مرد به آن زن (برای اینکه نامحرم بود) حرام بود.

چون آفتاب بلند شد آن کنیز را خرید بر آن مرد حلال شد. موقع ظهر آن کنیز را آزاد کرد حرام شد. وقت عصر آن زن را تزویج کرد حلال شد. موقع غروب به سبب ظهار (که شوهر به همسرش بگوید پشت تو نظیر پشت مادر من باشد) حرام شد زمان عشا چون كفاره ظهار را داد حلال گردید نصف شب آن زن را طلاق داد حرام شد، چون طلوع فجر فرا رسید رجوع کرد لذا آن زن بر آن مرد حلال شد.

آن گاه مأمون به حاضران در مجلس روی کرد و گفت: در میان شما کسی هست که این مسأله چنین جواب دهد؟ گفتند: نه والله امیرالمؤمنین به رأی خود داناست.

مأمون گفت: وای بر شما، اهل بیت از نظر فضل و کمال در میان مردم ممتازند و کمی سن مانع فضیلت ایشان نمی شود (۶۷).

بیان حد سارق و سرانجام حسد:

از زرقان دوست صمیمی و همنشین ابن ابی داود نقل شده که گفت: روزی ابن ابی داود از نزد معتصم برگشت در حالیکه اندوهگین بود درباره حزنش با او سخن گفتم، گفت: امروز دوست داشتم که بیست سال قبل مرده بودم. بدو گفتم: چرا؟ گفت بخاطر آنچه از این سیاه (بنا به نقلی چهره ایشان گندمگون بود) ابی جعفر محمد بن علی بن موسی علیه السلام در نزد امیرالمؤمنین ثابت شد.

گفتم آن چگونه بود؟

گفت: دزدی به سرقت اعتراف کرده بود و خلیفه از نحوه تطهیر آن دزد به سبب اجرای حد سوال کرد و برای همین موضوع فقها را در مجلس خود جمع کرد و محمد بن علی علیه السلام را هم احضار کرد از ما پرسید که قطع دست از کجای دست واجب است.

من گفتم: از میج دست.

خلیفه گفت: دلیل آن چیست؟

گفتم: برای اینکه دست همان انگشتان و کف دست تا میج می باشد به خاطر این فرمایش خدای تعالی در تیمم که: فامسحوا بوجوهکم و ایدیکم (۶۸) و با من عده ای در این فتوی اتفاق کردند. و دیگران گفتند: بلکه واجب است که از آرنج قطع شود.

خلیفه: گفت دلیل بر آن چیست؟

گفتند: چون همانا خداوند فرموده: و ایدیکم الی المرافق (۶۹) و این دلالت دارد براینکه دست همان مرفق و آرنج است.

ابن ابی داود گفت: سپس خلیفه روی کرد به امام جواد علیه السلام و گفت: ای اباجعفر در این موضوع چه می فرمائید.

امام جواد علیه السلام فرمود: ای امیرالمؤمنین قوم در این باره سخن گفتند خلیفه گفت: آنچه را آنها گفتند فروگذار رأی شما چیست؟

امام علیه السلام فرمودند: ای امیرالمؤمنین مرا معاف دار.

خلیفه گفت: ترا به خدا سوگند می دهم که رأی و نظرت را بیان فرمائی.

- گفتنی است که شاید این همه اصرار آن خلیفه بذات برای تحریک حسد علمای دربار و مدعیان فقاقت بر علیه حضرت جواد علیه السلام بود -
امام فرمودند: حال که سوگند دادی می گویم که همه آن ها اشتباه کردند در این مورد سنت است همانا واجب است که از پیوند استخوانهای انگشتان قطع و کف دست را رها نمایند.

خلیفه گفت : دلیل این حکم چیست ؟

امام جواد علیه السلام فرمود: این سخن پیامبر صلی الله علیه و آله که فرمود: سجده بر هفت عضو هست ؟ صورت - دو دست - دو زانو - و دو پا، پس زمانیکه دستش از میج دست بریده شود یا از آرنج برای این دزد دستی نمی ماند که بر آن سجده نماید و خدای متعال فرمود: و ان الساجد لله (۷۰) مسجدها از آن خداست یعنی این اعضای هفتگانه سجده مسجد از آن خدایند و آنچه از آن خداست قطع نمی شود.

ابن ابی داود گوید: معتصم از این حکم خوشش آمد و دستور داد که دست دزد از مفصل انگشتان دست قطع کنند نه کف دست .

ابن ابی داود گوید: در آن لحظه من قیامتم برپا شد و آرزو می کردم که ای کاش زنده نبودم .

- حال ببینید سرانجام حسد این عالم بی عمل درباری را که با وجود یقین به صحت حکم امام برای آن که مبادا پذیرش و مقبولیت این چراغ هدایت برخوردار از علم لدنی بازار وی را کساد کند به چه جنایتی هولناک دست می زند و در لباس نصیحت و خیرخواهی خلیفه جائر معتصم عباسی را به قتل امام جواد علیه السلام تحریک می کند چه بدفرجامی که این بدبخت برای خود تدارک دید از شر حسد و شیطنت حسودان به خداوند پناه می بریم .

ابن ابی داود گفت : بعد از سه روز به نزد معتصم رفتم بدو گفتم : همانا خیرخواهی امیرالمؤمنین بر من واجب است چیزی را می گویم که می دانم به سبب آن به آتش داخل می شوم .

خلیفه گفت : آن چیست ؟

گفتم : زمانیکه امیرالمؤمنین در مجلس خود فقیهان رعیتش و دانشمندان آنها را برای امری که از امور دین واقع شده جمع می کند و از آنان درباره حکم این مسئله سؤال می کند و آنان آنچه را که می دانند می گویند و در حالیکه در مجلس خلیفه اهل بیت او، فرماندهان ، وزراء و کاتبان هستند مردم از بیرون در آن را می شنوند سپس قول و فتوای همه آنها را کنار می گذارد به خاطر قول مردی که قسمتی از این امت به امامت او قائل هستند و ادعا می کنند که او (امام جواد علیه السلام) به مقام خلافت سزاوارتر از خلیفه است و سپس به حکم ایشان که برخلاف حکم فقهاست دستور می دهد؟! این چه عواقبی می تواند داشته باشد؟

ابن ابی داود گفت : رنگ خلیفه تغییر کرد و بدانچه تذکر دادم متوجه شد و گفت : خداوند به سبب این خیرخواهی به تو جزای خیر دهد.

وی گفت : در روز چهارم به فلانی از وزرایش دستور داد که امام جواد علیه السلام را به منزلش دعوت نماید پس او دعوت کرد امام علیه السلام اجابت نفرمود و گفت : من در مجالس شما حضر نمی شوم .

آن وزیر گفت : من شما را برای غذا دعوت می کنم و دوست دارم که بر فرش خانه ام قدم گذاشته و به منزلم وارد شوی و من بواسطه آن تبرک جویم و فلانی از وزرای خلیفه دوست دارد شما را ملاقات نماید و با اصرار به امام علیه السلام قبولاند و ایشان را مسموم کرد(۷۱).

نقش امام در خنثی ساختن روایات ساختگی :

یحیی بن اکثم که سمبل علمی معارضین با جریان ولایت در عصر امام نهم علیه السلام است در مجلسی که مأمون خلیفه دانشمند و سیاستمدار عباسی نیز حضور داشت از امام جواد علیه السلام پرسید:

یابن رسول الله روایت شده که جبرئیل به نزد رسول خدا آمد و گفت: ای محمد صلی الله علیه و آله و سلم خدایت سلام می رساند و می فرماید: من از ابی بکر راضی هستم ببین که او هم از من راضی است یا نه؟ نظر حضرتعالی راجع به روایت چیست؟

امام جواد علیه السلام جواب داد: من منکر فضل ابی بکر نیستم ولی راجع به این خبر بایستی سخن پیامبر خدا صلی الله علیه و آله در حجة الوداع را یادآوری کرد که فرمود: قد كثرت الكذابة على و يتكثر بعدى فمن كذب على متمدا فليتبوء مقعده من النار فاذا اتاكم الحديث عنى فاعرضوه على كتاب الله فما وافق كتاب الله و سنتى فخذوا به و ما خالف كتاب الله و سنتى فلا تأخذوا به .

یعنی نسبت دهندگان دروغ به من زیاد شده اند و بعد از من نیز بسیار خواهند شد هر کس دانسته دروغی به من نسبت دهد پس باید نشیمنگاهش را از آتش فراهم سازد. زمانیکه از من چیزی به شما رسید آن را به کتاب خدا و سنت من عرضه نمائید آنچه با کتاب و سنت من سازگار بود آن را بگیرید و آنچه با کتاب و سنت من سازگاری نداشت پس آن را نگرفته (و بدان عمل ننمائید)

این روایت با کتاب خدا سازگار نیست چون خداوند می فرماید:

و لقد خلقنا الانسان و نعلم ما توسوس به نفسه و نحن اقرب اليه من حبل الوريد (۷۲) و هر آینه ما انسان را آفریدیم و آنچه را که نفسش بدان وسوسه می کند می دانیم و از رگ گردن به او نزدیکتریم .

آیا خداوند عزوجل از خشنودی و ناخشنودی ابی بکر بی اطلاع بودن و سوال کرده است؟! (۷۳).

در سؤ الی دیگر یحیی ابن اکثم بدین روایت ساختگی توسط یحیی بن عنبسه دروغ پرداز و جعل کننده حدیث متوسل شد و پرسید که :

نظر حضرتعالی راجع به روایت انهما (عمر و ابوبکر) سیداکهول اهل الجنة .

امام فرمودند: این روایت هم محال است چون همه اهل بهشت جوان خواهند بود و در آنجا پیر پیدا نمی شود (که آقا و یا نوکر داشته باشد) این روایت را بنی امیه در قبال حدیث صحیح انهما سید شباب اهل الجنة یعنی حسن و حسین علیهما السلام دو آقای جوانان بهشت هستند جعل کرده اند.

یحیی بن اکثم پرسید: روایت شده که رسول خدا فرموده: ان مثل ابی بکر و عمر فی الارض کمثل جبرئیل و میکائیل فی السماء در این باره چه می فرمائید. تنخ

امام جواد علیه السلام فرمودند: راجع به این حدیث هم باید دقت شود جبرئیل و میکائیل دو فرشته مقرب الهی هستند که هرگز به خدا معصیت نکرده اند و لحظه ای از اطاعت ربوبی جدا نشده اند ولی ابوبکر و عمر مشرک بودند اگر چه بعد اسلام را اختیار کرده اند اکثر عمر آن دو در شرک سپری شده محال است که خداوند آن دو را به جبرئیل و میکائیل تشبیه کند.

در سؤ الی دیگر یحیی بن اکثم گفت :

روایت شده که پیامبر خدا فرمود: لو لم ابعث لبعث عمر اگر من مبعوث نمی شدم حتما عمر مبعوث می شد در این باره چه می فرمائید؟

امام فرمود: کتاب خدا از این حدیث راست تر است ، خداوند در کتابش چنین فرموده و اذا اخذنا من النبیین میثاقهم و منک و من نوح (۷۴) و زمانی که ما از پیامبران میثاق اخذ کردیم و از تو و از نوح ؛ خداوند چطور میثاق خود را تغییر می دهد؟! هیچکدام از پیامبران به اندازه چشم به هم زدن مشرک نبودند پس چطور فردی که اکثر عمر خود را در شرک به خدا گذارنده به رسالت مبعوث می شود و علاوه پیامبر خدا فرموده نبئت و آدم بین الروح و الجسد من به نبوت مبعوث شدم در حالیکه آدم بین روح و جسد بود(آفریده نشده بود).

هدف از جعل این احادیث ساختگی :

عصر مأمون که هر محقق منصفی وی را دانشمندترین ، وقت شناسترین و سیاستمدارترین خلیفه از خلفای عباسی می داند. عصر نضج (رشد) چشمگیر شبهات و اوج تهاجم فرهنگی بر مبانی ارزشی و مستحکم امامیه است . مأمون عباسی از یکسو خود را شیعه جا می زند تا حمایت ایرانیان و علویان را از آن خود سازد و از سوی دیگر مبانی متقن فقه سیاسی تشیع بویژه در ابعاد حاکمیت و نظایر آن را به شدت مخالف با ملک و سلطنت خویش می یابد بدنی سبب دربار او مجمع آرای گوناگون بود و هر روز به میزان اقبال علمای فرق به سوی او و دربارش سیر صعودی خود را طی می کرد.

همین موضوع در زمان امام رضا علیه السلام هسته های اولیه خود را به نمایش گذاشته و زمان امام جواد علیه السلام به اوج خود می رسد.

در عصر نهمین ستاره تابناک آسمان ولایت چهره مطرح در عرصه الفای شبهه و عرض اندام علمی یحیی بن اکثم بود.

که گزیده ای از سؤالات وی را تقدیم کردیم لیکن جهت بررسی دقیق این موضوع بهتر است که حداقل به سه انگیزه مهم از انگیزه های متعدد مؤثر در جعل حدیث اشاره نمائیم .

۱ - ماجرای سقیفه بنی ساعده و طرح اسلام خلافت در مقابل اسلام امامت سرآغاز یک سلسله بدعتها و جعلها شد که از جمله می توان به مسئله اجماع ، عادل بودند کل صحابه ، روایات حاوی فضایل شیخین اشاره کرد.

۲ - روی کار آمدن بنی امیه و این حقیقت که اغلب آنها تا سال فتح مکه (هشت هجرت) یعنی ۲۱ سال پس از دعوت الهی رسول اکرم صلی الله علیه و آله و پس از اینکه صحنه گردان همه و یا اکثر کارشکنیها و ستیزه جوئیها بر علیه اسلام همان بنی امیه بودند موضوع نیاز به احادیث جعلی را برای جا افتادن آنها به صورت یک امر ضروری متجلی ساخت و آنان هرچه توانستند جعل حدیث را ترویج کردند.

۳ - شیوع اسرائیلیات در ضمن احادیث ساختگی که معمولاً از روی علم و آگاهی و به منظور خرافی جلوه دادن مبانی ارزشی اعتقادی دین مبین اسلام توسط یهودیان ساخته و پرداخته می شد و شایع می گشت و در بعضی موارد هم دوستی ناآگاهانه سرآغاز پیدایش آنها می شد.

به هر طریق که ممکن بود عده ای مرموزانه در صدد شایع کردن و حتی متواتر ساختن احادیث جعلی بودند. لذا در عصر حضرت جواد علیه السلام یکی از مأموریت های بارز شیعه و یکی از آثار محوری و مهم وجود شریف آن حضرت شبهه زدایی مستمر و اثبات حقانیت باورهای اصیل و ناب مذهب ناجی ، انسان ساز و آزاده پرور تشیع بود.

به حق جای جای احتجاجات ظفرمندان آن حضرت از این موضوع حکایت دارد که امام نهم در این عرصه به خوبی کامیاب شده و نمائی جذاب از مبانی مستحکم تشیع و قابلیت های خدادادی خویش را به نمایش گذاشته اند.

در پایان این موضوع یادآوری این نکته خالی از فایده نیست که یکی از موضوعات همیشگی مدنظر برنامه ریزان و سیاستگذاران تهاجم فرهنگی بر علیه اسلام ناب محمدی صلی الله علیه و آله دامن زدن به خرافات و یا خرافاتی جلوه دادن باورهمخای اسلامی بوده و محسوس و ملموس است و دلسوزان اسلام و اصحاب قلم و متعهدین اهل نظر همواره بایست متوجه این نکته باشند که الحمدلله هستند.

ترویج فرهنگ دعا:

امام نهم از هر فرصتی برای ترویج فرهنگ دعا به عنوان مخ العباد استفاده می کرد که به عنوان نمونه دو مورد از ادعیه آن حضرت را تقدیم می کنیم با ذکر این نکته که اگر گنجینه ادعیه حضرات معصومین صلوات الله علیهم اجمعین نبود اصلاً بشر نمی دانست که چگونه باید خدای واحد قهار را بخواند و به چه شیوه ای عشق، عبادت و راز و نیاز را بر بارگاه صمدیت ربوبی عرضه نماید.

دعای اول :

الهی لارب لی الا سواک فادعوه ولاله لی غیرک فارجوه انت الرب و اناالعبد یخطی و الرب یعفو فان کانت دعوتی لک صادق و یقینی لک صادق فاعثنی یا غیاث المستغیثین .

خدایا پروردگاری جز تو ندارم که او را بخوانم و معبودی غیر از تو برایم نیست که بدو امیدوار شوم، تو پروردگاری و من بنده و عبد خطا می کند و پروردگار عفو، اگر دعایم ترا صادقانه باشد و یقینم به تو راستین پس پناه بده ای پناه بی پناهان .

دعای دوم :

یا من لا شبیه و لا مثال ، انت الله لاله انت و لاخالق الا انت تفنی المخلوقین و تبقی انت حملت عن عصاک و فی رضاک (۷۵).

ای خدایی که نظیر و مثالی بر او نیست، الله توئی و معبودی جز تو نیست و آفریدگاری جز تو نیست، آفریده ها را فانی می سازی و تو باقی می مانی در حق کسانی که ترا معصیت می کنند بردباری و خوشنودی تو در آمرزش است .

نمونه ای از غنای فرهنگی شیعه در عصر امام جواد علیه السلام :

محمد بن حسن بن عمار می گوید: من دو سال نزد علی بن جعفر (عموی امام رضا علیه السلام) بودم و هر خبری که او از برادرش موسی بن جعفر شنیده بود می نوشتم، روزی در مدینه خدمت ایشان نشستیم بودم که ابوجعفر محمد بن علی الرضا علیه السلام در مسجد رسول خدا صلی الله علیه و آله بر او وارد شد، علی بن جعفر برجست و بدون کفش و عبا نزد او رفت و دستش را بوسید و احترامش کرد.

ابوجعفر به او فرمود: ای عمو بنشین، خدایت رحمت کند.

او گفت : آقی من ! چگونه من بنشینم و تو ایستاده باشی .

وقتی علی بن جعفر به مسند خود برگشت اصحابش او را سرزنش کرده می گفتند: شما عموی پدر او هستید و با او اینگونه رفتار می کنید؟!

وی دست به ریش خود گرفت و گفت : خاموش باشید اگر خدای عزوجل این ریش سفید را سزاوار (امامت) ندانست و این کودک را سزاوار دانست و به او چنان مقامی داد من فضیلت او را انکار کنم پناه بر خدا از سخن شما، بلکه من بنده او هستم (۷۶).

شفاعت امام جواد علیه السلام به شیعه نیازمند:

مردی از بنی حنیفه نقل می کند: در اولین سال خلافت معتصم عباسی که حضرت جواد علیه السلام به حج رفته بود با ایشان رفیق راه بودم، روزی سر سفره طعام که عده ای از اطرافیان و رجال خلیفه هم حضور داشتند عرض کردم: فدایت شوم والی ما فردی دوستدار اهل بیت است و من به دیوان او مالیات بدهکارم اگر صلاح بدانید نامه ای بنویسید که در حق من ارفاق نماید.

امام فرمود: من او را نمی شناسم. عرض کردم: فدایت شوم همانطور که گفتم او از دوستان شماست، نامه شما به حال من فایده دارد امام علیه السلام کاغذی به دست گرفت و چنین نوشت:

بسم الله الرحمن الرحيم اما بعد آورنده نامه من از تو مذهب خوبی نقل کرد از حکومت تو فقط کار نیک برایت می ماند به برادرانت نیکی کن و آماده باش که خدای عزوجل از اندوه ذره و خردل از تو سؤال و بازخواست خواهد کرد آن مرد می گوید:

وقتی وارد سجستان شدم به حسین بن خالد که والی آنجا بود خبر داده بودند که از جانب امام صلوات الله علیه برای او نامه ای می آورم والی در دو فرسخی شهر خودش را به من رساند نامه را به او دادم گرفت و آن را بر دو چشم خویش گذاشت.

گفت: حاجت تو چیست؟

عرض کردم: در دیوان تو مالیات بدهکارم. حسین بن خالد بدهکاری او را از دیوان محو کرد و گفت: تا بر سر کار هستم دیگر مالیات مده بعد پرسید: خانواده ات چند نفر است؟ گفتم فلان قدر فرمان داد به من و آنها احسان کردند، تا او زنده بود دیگر مالیات ندادم و همواره و بطور مرتب در ایام زندگی خویش به من نیکی می کرد (۷۷).

مدارا کردن با پدر:

بکربن صالح نقل می کند به امام جواد علیه السلام نوشتم: پدرم ناصبی و دارای راء خبیثی است از ایشان خیلی سختی دیده ام، قربانت بروم برای من دعا فرما و بفرمائید چه کار کنم آیا افشا و رسوایش نمایم یا با ایشان مدارا نمایم؟

امام جواد علیه السلام در جواب نوشت: مضمون نامه شما را پیرامون پدرت فهمیدم، اگر خدا بخواهد پیوسته برای تو دعا می کنم، مدارا برای تو از افشاگری بهتر است، هر آینه با سختی آسانی هست، صبر نما و شکبیا باش همانا سرانجام کار از آن پرهیزکاران است، خدا تو را در ولایت کسی که به ولایتش معتقد هستی ثابت قدم دارد ما و شما امانت های خدائی هستیم که امانات خود را ضایع نمی کند.

بکربن صالح می گوید - در اثر دعای آن حضرت - خداوند قلب پدرم را به سوی من برگرداند به نحوی که در کاری با من مخالفت نمی کرد (۷۸).

از پدر دارد نشان:

امام رضا علیه السلام در نامه ای به امام جواد علیه السلام نوشتند:

شنیده ام هرگاه تصمیم داری از خانه بیرون روی غلامان ترا از درب کوچک بیرون می برند و این عمل را بخاطر خیرخواهی به تو انجام نمی دهند بلکه از این راه بخل می ورزند تا مبادا کسی از تو بهره مند شود.

اینک پس از وصول این نامه به حقی که بر تو دارم دخول و خروج خود را از درب بزرگ مقرر بدار و زمانی که تصمیم داری از خانه بیرون بروی زر و سیم همراه خود بردار و هر کس از تو درخواست کرد او را از کرم خود بهره مند ساز و به هریک از عموهای کمتر از پنجاه دینار عنایت مکن و - تشخیص اعطای - مازاد بر آن برعهده خود توسل و به هریک از عمه های کمتر از ۲۵ دینار التفات مکن و مازاد بر آن منوط به خواست خودت می باشد.

آری با این دستور می خواهم خدای متعال مقام ترا بلند مرتبه و چشمگیر سازد به همین مناسبت در پایان نامه خود می گویم : ((انفاق کن و از تنگدستی مترس)) (۷۹).

میر ملک و داد می آید

حامی عدل و داد می آید

ای گدایان به راه بنشینید

اینک از ره جواد می آید (۸۰)

چهارده صحابی

امام محمد تقی علیه السلام چون زمینه را برای قیام رویاروی و مسلحانه بر علیه نظام جور حاکم مساعد نمی دیدند در هر فرصتی که به دست می آمد برای باور کردن جهاد علمی و تربیت شاگردان و اصحاب شایسته اهتمام می ورزیدند ولیکن شدت مراقبتهای اعمال شده توسط دستگاه خلافت عباسی بدان حد رسید که چهارهزار صحابی در زمان حضرت صادق علیه السلام یاران امام جواد علیه السلام و راویان از حضرت ایشان را مرحوم شیخ طوسی ۱۱۳ نفر نوشته است .

در این فصل به نحوی موجز راجع به حالات ۱۴ تن از اصحاب سرشناس و گرانقدر که هر کدام شمع وجود خود را وقف ظلمت زدائی از جامعه بشر و ترویج فرهنگ غنی ولایت و امامت کرده بودند اشاره ای گذرا کرده مطالبی را تقدیم می داریم . امید است که مؤثر و مفید باشد. انشاء الله .

۱ - علی بن مهزیار:

بنا به نقل نجاشی اصل ایشان از دورق (قصبه ای از بخش فلاحیه شادگان) و ساکن اهواز بود. پدرش نصرانی بوده و بعد اسلام آورده است گفته اند که علی درحالی که اسلام آورده کودکی بیش نبود و خداوند معرفت اسلام را به وی احسان کرد و به فقاهاست موفق ساخت .

وی از امام رضا و حضرت جواد علیهما السلام روایت نموده است و از اصحاب ویژه امام جواد علیه السلام به شمار می رود.

ایشان وکیل امام و در نزد آن حضرت دارای منزلت بزرگی بود و همچنین علی بن مهزیار صحابی امام هادی علیه السلام و در برخی نواحی وکیل ایشان نیز بود.

آنجناب شخصیتی مورد وثوق کامل و امین و متعبد بود که مفاهیم بلند و تعدد توقیعات صادر شده از ناحیه معصومین علیهم السلام دلیل متقن این مدعا می باشد.

تعبیر ائمه طاهرین در حق این بزرگمرد ولائی هر انسان پژوهشگر آشنا با طرز بیان آن امرای بیان و امنای خدا، ولی نعمتان مطلق هستی را به اعجاب و ا می دارد.

به عنوان نمونه توجه شما را به یکی از توقیعات امام محمد تقی علیه السلام خطاب به شیعه ولائی صاحب سربلند همت (علی بن مهزیار) جلب می کنیم :

ای علی ، خداوند پاداش ترا نیکو گرداند و ترا در بهشتش جای داده از خواری دنیا و آخرت حفظ نماید و با ما (اهل بیت) محشور گرداند، ای علی من تو را امتحان کردم و در خیرخواهی ، فرمانبرداری ، خدمت بزرگداشت و به جای آوردن آن چه بر تو واجب است آزموده ام پس اگر بگویم مانند ترا ندیده ام امید دارم که صادق باشم ، خداوند نعمات جناب الفردوس را به شما پاداش دهد.

جایگاه و خدمت شما در گرما و سرما و شب و روز بر من پوشیده نیست . از خدا می خواهم که در روز قیامت با رحمت خویش چنان ترا بیوشاند که مردم غبطه خورند همانا خداوند بسیار شنوای دعاست .

و در توقیعی دیگر خطاب به علی بن مهزیار چنین می فرماید:

مرا بوسیله آنچه که ذکر نمودی مسرور و خوشحال کردی ، همانطور که تو مرا همیشه خوشحال می نمائی خداوند رؤف ترا به وسیله بهشت مسرور بفرماید. آنطوری که من از تو راضی هستم خداوند از تو خشنود باشد.

کشی علیه الرحمه ضمن اشاره به نصرانی بودن پدر ایشان یکی از حالات عبودیت این مرد الهی را چنین بیان می کند: زمانی که خورشید طلوع می کرد به سجده می رفت تا به هزار نفر از برادران دینی اش مثل آنچه برای خود دعا می کرد. دعا نمی کرد سر از سجده بر نمی داشت و در پیشانی جای سجده داشت .

ولیکن آنچه در خور تاءمل و شایسته تاءسی به اهل نظر و شیفتگان خدمت به دین و عاشقان به حریم قدسی ولایت است اینکه :

روحیه تعبد او را از وظایف سیاسی اجتماعی و فعالیت‌های علمی باز نمی داشت و همین ویژگی باعث شد که از آن عزیز ۳۳ کتاب یادگار بماند که از جمله می توان به کتابهای ذیل اشاره کرد:

۱ - کتب الحسین بن سعید و زیادة ۲ - کتاب القائم ۳ - کتاب البشارات ۴ - کتاب الانبیا ۵ - کتاب الخمس ۶ - کتاب الوضوء ۷ - کتاب الصلاة .

و از طریق این عالم عامل ولائی احادیث گرانبائی به ما رسیده است و حداقل ایشان در سند ۴۳۷ حدیث واقع شده اند (۸۱).

روحش شاد و از نعمات بی پایان عشق مقدس ولائی خویش متنعم باد.

۲ - ثقة الاسلام محمد بن ابی عمیر:

کنیه وی ابواحمد اصلش بغدادی است و ساکن بغداد نیز بوده است. شخصیتی جلیل القدر و از اصحاب اجماع نزد شیعه و اهل سنت است، عامه و خاصه او را به وثاقت و جلالت شناخته و تائید کرده اند.

وی عابدترین و پاکدامنترین فرد زمان خود بوده و برخی از حیث فقاهاش ایشان را از یونس بن عبدالرحمن هم مقدم دانسته اند و قابل ذکر است که اصحاب رتبه بس ولای فقهی برای یونس قائل بوده اند و ایشان را افقه می دانستند.

محمد بن ابی عمیر افتخار درک محضر سه امام (حضرت کاظم و رضا و جواد علیهم السلام) داشته است و دارای تالیفات عدیده ای می باشد.

ابن بطه می گوید: ابن عمیر ۹۴ کتاب داشته از جمله: النوادر الکبیر، الرد علی اهل القدر والجبر، کتاب الامامه، کتاب المتعه و کتاب الاستطافه.

روایت شده که ایشان برای امتناع از قبول منصب قضاوت زندانی و بنا به نقلی بخاطر گرفتن اطلاعاتی راجع به شیعیان او را زندانی کرده و مورد شکنجه قرار دادند و ۱۰۰ تازیانه زدند و طاقتش تمام شد و نزدیک که نام شیعیان را ببرد که ناگاه صدای محمد بن یونس بن عبدالرحمن را شنید که گفت محمد بن ابی عمیر اذکر موفقک بین یدی الله و با یادآوری آخرت و اجر اخروی شکنجه دنیوی را برجان خرید ولی اسرار شیعیان رافاش نکرد. برخی از مورخان مدت زندان او را چهار سال نوشته اند ولی مرحوم شیخ مفید با ذکر روایتی که سلسله سند آن به علی بن ابراهیم صاحب تفسیر و پدرش می رسد مدت زندان وی را ۱۷ سال دانسته می نویسد که طول زندگی باعث شد که اموال وی از بین برود (۸۲).

علاوه بر ضرر مادی طول مدت زندان محمد بن ابی عمیر منجر به از بین رفتن کتابهای ارزنده روایی ایشان شد. زیرا زمانی که ایشان زندانی شده بودند خواهرانش سعیده و آمنه که خودشان نیز از راویان حدیث به شمار می روند کتابهای او را جمع کرده و در غرفه ای نهادند. لیکن در طول زمان بارش باران باعث از بین رفتن کتب ارزشمند ابن ابی عمیر شده بدین سبب محمد بن ابی عمیر پس از آزادی از زندان مجبور شد یا از روی نسخه هایی که قبل از تلف شدن آثارش از روی آن ها نسخه برداری کرده بودند روایت کند و یا از حفظ روایت کند ولیکن جلالت شائن و وثاقت زبانزد عام و خاص ایشان باعث شد که مراسیل (حدیثی که سلسله راویان آن ذکر نشده باشد) وی مقبولیت یافته و عبارت: ((مراسیل ابن ابی عمیر کمسانیده)) مشهور گردد.

محمد بن ابی عمیر بزاز و فردی ثروتمند بود که برخی سرمایه وی را پانصد هزار درهم نقل کرده اند. مرحوم شیخ صدوق و شیخ مفید روایت می کنند که ابن ابی عمیر ورشکست شد از مردی ده هزار درهم طلب داشت آن مرد ماجرا را فهمید، خانه اش را به ده هزار درهم فروخت و پولش را برای ابن ابی عمیر برد چون به درب خانه او رسید، درب خانه را زد ابن ابی عمیر بیرون آمد، آن مرد پولها را به او داد و گفت این طلب توست که آورده ام.

ابن ابی عمیر پرسید این ثروت را از کجا بدست آورده ای، آیا ارث به تو رسیده یا کسی بخشیده است؟

گفت: هیچکدام بلکه خانه ام را فروخته ام تا قرض ترا بدهم ابن ابی عمیر گفت: ذریح المحاربی به من از امام صادق علیه السلام روایت کرد که: قال علیه السلام: لا یرجرج الرجل عن مسقط راءسه.

انسان برای ادای قرض خانه خود را ترک نمی کند.

آنگاه گفت: این پولها را بردارید من نیازی به چنین پولی ندارم با آنکه به خدا سوگند حتی به یک درهم نیز نیازمند می باشم ولی یک درهم از این پول را بر نمی دارم (۸۳).

ابن ابی عمیر در دو خصیصه شهره زمان خود بود.

۱ - حافظه بسیار قوی که چهل کتاب را حفظ کرد و اسم آن چهل کتاب را نوادر نامید و بدین خاطر هم به مراسیل او، همچون مسانیدش اعتبار قائل هستند.

۲ - روحیه عبادی کم نظیر: بطوری که در طولانی نمودن سجده معروف بود و در کثرت عبادت، افراد را با او می سنجیدند.

با عنایات الهی و زحمات طاقت فرسا محمد بن ابی عمیر توانست سرمایه بسیار گرانبهائی از علوم و معارف اهل بیت عصمت و طهارت را به منتقل نماید تا آن جا که آن پرهیزکارترین و پارسا ترین شخصیت زمان خویش در سلسله سند تعداد ۶۴۵ حدیث واقع شده است. جزاه الله عن الاسلام خیرا (۸۴).

۳ - احمد بن محمد بن ابی نصر بزنطی :

آنجناب اهل کوفه و از یاران مخصوص امام رضا و امام جواد علیهما السلام و نزد آنها بسیار ارجمند بود و صاحب تالیفات که مهمترین آثار ایشان ((الجامع)) و ((کتاب النوادر)) است. وی فردی مورد اطمینان کامل و فقهش مورد قبول عامه دانشمندان شیعی است (۸۵). از ایشان ۷۸۸ روایت رسیده.

شیخ طوسی در کتاب الغیبه ذیل عنوان الواقفه می نویسد:

او واقعی بود سپس بخاطر معجزاتی که از دست امام رضا علیه السلام ظاهر شد و بر صحت امامت امام رضا علیه السلام و فرزندان معتمد شد. او از آل مهران بود و آن ها واقعی بودند ولی وی بر خلاف رأی آنها بود.

از احمد بن محمد بن ابی نصر بزنطی نقل شده که من نزد امام رضا علیه السلام بودم خواستم برگردم، امام فرمودند: باش من در پیش امام ماندم، سپس امام به کنیزشان فرمودند: لحاف و رختخواب مرا بیاور و برای احمد در آن اطاق جا بپنداز، وقتی که وارد خانه شدم احساس غروری به من دست داد و از ذهنم گذشت مثل منی در خانه ولی الله و بر رختخواب او!!

آن گاه امام مرا صدا زد و فرمود:

علی علیه السلام از صعصعه بن صوحان عیادت فرمود، پس از عیادت فرمود: ای صعصعه عیادت مرا از خودت بر قوم خویش فخر قرار مده، برای خدا تواضع کن تا بلند مرتبه ات نمایم (۸۶).

بدین ترتیب امام بصورت غیر مستقیم به این صحابی خویش درسی فراموش نشدنی داد او را به راه نیل به مراتب عالیه رهنمون ساخت.

۴- زکریا بن آدم :

اهل قم و از یاران بسیار نزدیک حضرت امام رضا و امام جواد علیهما السلام بود.

وی از اصحاب مورد اعتماد و صاحب سر این دو امام بود. بطوری که در یکی از شرفیابهایش به محضر امام رضا علیه السلام امام از اول شب تا صبح با او در خلوت سخن می گفت.

کشی علیه الرحمه در روایتی که از عبدالله بن الصلت القمی نقل کرده چنین می نویسد که وی گفت : در آخر عمر امام جواد علیه السلام به خدمت آن حضرت رسیدم از ایشان شنیدم که می فرمود: خداوند به صفوان بن یحیی و محمد بن سنان و زکریا بن آدم از طرف من جزای خیر عنایت فرماید آنان یاران با وفای من هستند.

و از امام رضا علیه السلام روایت شده که ایشان در جواب به فردی که گفت : راه من دور است و همیشه نمی توانم به محضر شما برسم احکام دینم و معارف را از چه کسی فرا گیرم ؟

امام رضا علیه السلام فرمود: از زکریا بن آدم که در امور دین و دنیا امین است . از این یار باوفای امام جواد علیه السلام تعداد چهل حدیث به ما رسیده است .

زکریا بن آدم پس از عمری ، تلاش خالصانه در شهر مقدس قم رحلت نمود و در قم دفن شد و مزار وی اکنون زیارتگاه مؤمنین است (۸۷).

۵ - محمد بن اسماعیل بزیع :

از یاران سه امام معصومین امام : موسی بن جعفر، علی بن موسی الرضا و محمد بن علی الجواد علیهم السلام است .

وی فردی صالح ، اهل عبادت ، درستکار، پرکار و صاحب ثانیات است از جمله آثار او کتاب : ثواب الحج و کتاب الحج می باشد.

ایشان در عین حال یکی از وزرای دربار عباسی بود و در دیوان آنها کار می کرد در این رابطه از امام رضا علیه السلام وارد شده که فرمودند:

خداوند در دربار ستمگران بندگان دارد که به وسیله آنان برهان خود را آشکار می سازد و آنان را در شهرها قدرت می بخشد تا بوسیله آنان دوستان و اولیای خود را از ستم ستمگران نگاهدارد و امور مسلمین را سر و سامان دهد آنها پناه مؤمنین در حوادث و خطرهای هستند و شیعیان نیازمند ما و گرفتاران به آنان پناه می آورند و رفع گرفتاری خود را از آنان می خواهند.

خداوند بوسیله اینان مؤمنان را از ترس ستمگران ایمن می کند. آنها مؤمنان راستین و امینان خدا در زمین هستند.

از نور آنان رستخیز نورانی است به خدا قسم بهشت برای آنها و آنان برای بهشت آفریده شده اند؛ بهشت بر آنان گوارا باد.

آنگاه فرمودند: هر یک از شما بخواهند می تواند به همه این مقامات برسد.

محمد بن اسماعیل سوال کرد: فدایت شوم با چه چیز؟

امام فرمود: اینکه با ستمگران باشد ولی با شاد کردن شیعیان ما، ما را خوشحال نماید.

در پایان خطاب به محمد بن اسماعیل که از وزرای دربار عباسی بود فرمود: ای محمد تو نیز از آنان باش .

علاوه بر آن امام رضا علیه السلام در مجلسی که از محمد بن اسماعیل سخن به میان آمد فرمودند: دوست دارم در میان شما مثل اویی باشد (۸۸).

برقی محمد بن اسماعیل را از اصحاب امام رضا و امام جواد علیهما السلام دانسته و شیخ وی را از اصحاب امام کاظم علیه السلام شمرده است .

کشی علیه الرحمه می گوید که او از امام جواد علیه السلام پیراهنی برای کفن خواست و امام هم پیراهن رابه محمد بن اسماعیل بزیع اعطا فرمود و هم او را راجع به نحوه استفاده از پیراهن در کفن راهنمایی فرمود.

از طریق ایشان ۲۲۹ حدیث رسیده است .

وجود محمد بن اسماعیل بزیع نمونه ای از میزان تاءثیر عمیق وجود سراپا لطف و رحمت امام جواد علیه السلام از یک سو و تاءثیر ایمان و باور عمیق فرد در غلبه بر هاله های ناشی از محیط امید که افراد روشن و دارای وجدان بیدار با تاءسی به امثال محمد بن اسماعیل بزیع زمینه را برای پذیرش بیش از پیش اهداف ارزشی و نجات بخش اسلام عزیز فراهم نمایند.

۶ - فضل بن شاذان بن خلیل ازدی :

آنجناب اهل نیشابور از فقهاء و متکلمین نامدار شیعه ، شخصیتی مورد اعتماد و برخوردار از جلالت قدر و دارای تاءلیفات عدیده که بعضی آثار وی راتعداد ۱۸۰ جلد کتاب نوشته اند وی مفتخر به درک محضر چهار امام (حضرات معصومین امام رضا و جواد و علی نقی و حسن العسکری علیهم السلام) بوده و مدت‌های مدیدی از محضر بزرگانی چون محمد بن ابی عمیر و صفوان بن یحیی و... و پس از یونس بن عبدالرحمن و سکاک شیخ الطائفه بوده است .

امام حسن عسگری علیه السلام دو یا سه مرتبه برای فضل طلب رحمت کرده است .

از جمله آثار ارزنده والجواهر، کتاب العلل ، کتاب التوحید فی کتب الله ، کتاب اثبات ارجعه ، کتاب تبیان اصل الضالاه .

وی در سلسله سند ۷۵۵ روایت واقع شده است (۸۹).

ایشان از جمله محدثین والا مقام هست که عالم به زمان ، شبهه شناس و شبهه زدای متعهد بود و با تلفیق روحیه ولائی ، شجاعت و خستگی ناپذیری درعالم اسلام درخشیده است .

۷ - حبیب بن اوس طائی ، ابوتمام :

اصل آنجناب از شام بوده و در دوره جوانی در مسجد جامع مصر سقایت می کرد، سپس با ادبا همنشین شد، بسیار فهیم و تیز هوش بود و شعر را دوست می داشت و از آنها فراگرفت و شعر گفت و خوب هم سرود تا اینکه شعرش اوج گرفت و نامش مشهور شد و آوازه اش به معتصم رسید و این خلیفه عباسی او را به سر من راءی (سامرا) برد.

ابوتمام قصائدی سرود و معتصم به وی جایزه داد و او را بر شعرای دیگر مقدم داشت .

وی مشهور به سعه صدر، خوش اخلاقی و بلند طبعی بود نجاشی و علامه می نویسند: او امامی بود و اشعار زیادی درباره اهل بیت علیهم السلام سرود از جمله قصیده ای دارد که در آن نام ائمه را ذکر می کند تا اینکه به امام محمد تقی (ابی جعفر ثانی) علیه السلام می رسد. (چون در زمان امامت امام جواد علیه السلام بوده است)

جاحظ در کتاب الحیوان می گوید: ابوتمام الطائی به من حدیث گفته وی از رؤ ساء شیعه بود و کتاب حماسه ، کتاب مختار شعرالقبائل از ایشان است .

این خلکان می نویسند: وی شاعری مشهور و یگانه عصر خویش بود در فصاحت لفظ، بافت شعر و سبک نیکو بود و کتاب الحماسه فضل مواج او را نشان می دهد.

وی حافظه ای قوی داشت و چهارده هزار ارجوزه عربی بعلاوه قصائد - قلعه ها و مدح خلفا حفظ بود (۹۰).

۸ - حسن بن محبوب :

ابوعلی حسن بن محبوب بن وهب بن جعفر وهب السراذ:

از بزرگان کوفی است، وی شخصیتی جلیل القدر و از فقهای نامی بود و از چهار رکن علمای عصر خویش به حساب می آید، از اصحاب اجماع و از فقهای است که اصحاب ما (امامیه) بر تصحیح آنچه در نزد او صحیح بوده اجماع کرده اند. این بزرگوار به درک محضر حضرت موسی بن جعفر و حضرت رضا و امام جواد علیهما السلام مفتخر گردید و از هر سه آنها روایت دارد.

تمامی افرادی که راجع به رجال شیعه کتاب نوشته اند او را توثیق کرده اند.

ایشان علاوه بر محدثی مصنف هم بود (۹۱) ایشان فردی خیر، ثقه، راوی حدیث و مصنف هست. جلالت شخصیت ایشان جای شک و تردید نیست. او از ((واقفه)) بود به سبب معجزاتی که از دست امام رضا علیه السلام ظاهر شد برگشت و به صحت امام رضا علیه السلام پی برد و ملتزم گشت و به امامت حضرت رضا و حضرت جواد علیهما السلام معتقد بود و ماند تا محضر امام دهم حضرت هادی علیه السلام رانیز درک کرد.

بنابراین ایشان نعمت درک محضر سه امام معصوم برخوردار شده اند.

یکی از ویژگی های ممتاز آنجناب روایاتی است که راجع به ارکان دین و مخصوصا موضوع خطیر امامت نقل کرده اند از جمله روایتی را از هشتمین مهر سپهر امامت چنین نقل کرده است که ایشان فرمودند:

هر امامی برگردن اولیا و شیعیانش عهدی دارد و از جمله موارد کامل کننده ای وفای به عهد و حسن ادای آن زیارت کردن قبور آنهاست، پس هر کس از روی علاقه قب آنها را زیارت کند برای تصدیق آنچه که امامان راغب و شیفته آن بودند، در روز قیامت ائمه برای آنها شفیع خواهند بود (۹۲).

۱۰ - علی بن اسباط بن سالم :

ابولحسن، علی بن اسباط بن سالم بیاع کوفی است و افتخار درک محضر حضرت رضا و امام جواد علیهما السلام نصیبش شده و از هر دو امام روایت دارد، وی علاوه بر محدث بودن، مصنف نیز بوده اند و یکی از ویژگیهای ارزشمند ایشان این است که دارای لحنی خیلی خوب و قاری ممتاز قرآن بود.

نجاشی می گوید: وی مورد اطمینان و قطعی (معتقد به امامت عبدالله افطح) بود میان علی بن مهزیار و ایشان نامه هایی رد و بدل شد و از مواضع گذشته خود برگشت و به امامت امام جواد علیه السلام معتقد شد. او مورد وثوقترین فرد زمان خود و بسیار راستگو بود.

شیخ طوسی و برقی او را از اصحاب امام رضا و امام جواد علیهما السلام دانسته اند و علامه پس از نقل تعبیر نجاشی و کشی با کمال صراحت می نویسد من به روایت او اعتماد دارم (۹۳).

۱۱ - عبدالله بن الصلت :

ابوطالب عبدالله بن الصلت قمی ، یک محدث فقه است که روایتش آرامبخش و مورد اعتماد است ، بعلاوه ایشان مصنف نیز می باشد و از توفیق درک محضر درک محضر رضا و امام جواد علیهما السلام برخوردار شده و از هر دوی آنها رایت دارد.

شیخ طوسی و نجاشی و برقی و کشی وی را توثیق کرده و روایتش را مورد اطمینان دانسته اند (۹۴).

از طریق ایشان ۳۸ حدیث رسیده است .

۱۲ - سعد بن سعد القمی :

سعد بن سعد بن سعد مالک الاشعری القمی : شخصیت جلیل القدر، مصنف ، محدث ارزشمند و فقیهی نام آور بود.ایشان از افتخار مصاحبت سه امام یعنی حضرات ائمه معصومین : موسی بن جعفر، امام رضا و حضرت جواد علیهم السلام برخوردار گشت و از هر سه امام روایت دارد.

تمامی علمای رجال که پیرامون رواة شیعی کتاب نوشته اند او را به وثاقت یاد کرده اند و از امام جواد علیه السلام تعبیری صادر شده که حاکی از رفعت منزلت و جایگاه اوست. (۹۵)

از حدیثهای بسیار ارزشمند ایشان این حدیث شریف است که از هشتمین مهر سپهر امامت نقل کرده است : از ابوالحسن الرضا علیه السلام راجع به زیارت فاطمه دختر موسی بن جعفر علیهما السلام سؤال کردم : فرمود:

((من زارها فله الجنة)).

کسی که او - حضرت فاطمه معصومه سلام الله علیها - را زیارت کند ثواب او بهشت است (۹۶).

۱۳ - حسن بن سعید اهوازی :

ابومحمد حسن بن سعید بن حماد بن سعید بن مهران اهوازی از جامعترین افراد زمان خود در علم فقه ، آثار و سایر علوم اسلامی بود. که با برادر خود در تدوین سی جلد کتابهای او مشارکت داشت ، کتب ارزشمندی که شهرت برادرشان حسین بواسطه آنهاست .

این محدث ، امام رضا و امام جواد علیهما السلام را درک کرده و از هر دوی آنها روایت نقل کرده است .

شیخ طوسی وی را از اصحاب حضرت رضا و امام جواد علیهما السلام نقل کرده و گفته اند که او علی بن مهزیار و اسحاق بن ابراهیم حضینی را به محضر امام رضا علیه السلام آورد و آن خدمت - ارزنده به اسلام و مسلمین - بدست آنها تحقق یافت .

کشی هم به این خصیصه حسن بن سعید در شناسائی ، معرفی و ارتباط دادن افراد شایسته با امام رضا علیه السلام را نوشته که اسحاق بن ابراهیم الحضینی و علی بن ریان و عبدالله بن محمد الحضینی توسط ایشان به امام رضا علیه السلام معرفی شده اند.

شیخ طوسی ، علامه ابن داود و ابن شهر آشوب و متاخرین از علمای رجال ، وی را فردی موثق معرفی کرده اند.

در فهرست ابن ندیم وی فردی جامع در فقه و دارای مناقب و آثار معرفی شده است (۹۷).

۱۴ - حسین بن سعید اهوازی :

ابومحمد، حسین بن سعید کوفی اهوازی شخصیتی است جلیل القدر، معروف، مورد وثوق و اطمینان و صاحب تالیفات ارزنده که تعداد آن را سی جلد نوشته اند و با مشارکت برادرشان حسن آنها را نوشته است. کتابهای او خوب و مورد عمل بودند.

شیخ طوسی او را از اصحاب حضرت رضا و جواد و هادی علیهم السلام دانسته و بر صاحب تالیفات، ثقه و اهوازی بودنش تصریح کرده است.

در رجال نجاشی به تالیفات سی جلدی او اشاره شده و همین کتابها منشاء شهرت ایشان معرفی شده است.

در فهرست ابن ندیم جامعیت این دو برادر در فقه و علوم اسلامی در زمان خودشان مورد تأکید قرار گرفته است. اکثر کتب رجالی تدوین شده پیرامون رجال شیعه ایشان را توثیق کرده و تمجید نموده اند.

از جمله آثار ایشان می توان به کتب ذیل اشاره کرد:

کتاب تفسیر القرآن، کتاب الفرائض، کتاب الحدود، کتاب التقیه، کتاب الرد علی الغلاة، کتاب المناقب، کتاب الزهد، کتاب الشهادات از طریق این دو برادر حدود هفتاد روایت به دست شیفتگان ولایت رسیده است (۹۸).

ماءمون که بود؟ و چه کرد؟

با توجه به نقش محوری ماءمون عباسی در تاریخ زندگی امام علی بن موسی الرضا و امام محمد بن علی الجواد علیهما السلام و تأثیر بسزای او در تحولات سیاسی، علمی و فرهنگی و اجتماعی زمان خودش جهت آگاهی بیشتر خوانندگان عزیز تاریخ کهن و سرشار از مناظر عبرت اسلام پیرامون حالات این خلیفه هوشمند و سیاستمدار عباسی مطالب مختصری تقدیم می شود:

عبدالله بن هارون الرشید فرزند پنجمین خلیفه عباسی است که پس از برادرش امین به عنوان هفتمین خلیفه عباسی شناخته شده است.

ماءمون دارای همان شخصیتی صحیح است. بسیار نیرومند و به احتمال قوی نیرومندترین رجل علمی و اداری بنی عباس است با مزایای متعدد و ویژگیهای منحصر به فرد.

هوش سیاسی، اطلاعات گسترده فقهی، کلامی، تاریخی و جامعه شناسی، او را در تحکیم پایه های قدرت و غلبه بر حریفان در کشاکش جنگ قدرت یاری کرد که در این بخش گوشه هایی از فراز و نشیبهای مواضع حساس وی با شیوه ای تحلیلی تقدیم می شود.

سالی که ماءمون به قدرت رسید دولتش از هر سو در معرض خطر و تهدید بود از جمله :

((سری بن منصور شیبانی معروف به ((ابی السرایا)) در کوفه و نواحی آن قیام کرد و رهبری دعوت برای محمد بن ابراهیم بن اسماعیل بن حسن بن حسن علی علیه السلام را بر عهده داشت که توده مردم با وی بیعت کرده بودند.

در مدینه محمد بن سلیمان بن داود بن الحسن سر به شورش برداشته بود.

در بصره علی بن محمد بن جعفر بن علی بن الحسن و زید بن موسی بن جعفر ملقب به (زیدالنار) قیام کرده و بر بصره و نواحی آن چیره شده بودند و جای پایشان محکم شده بود. همچنانکه در یمن ابراهیم بن موسی و در مدینه حسن بن الحسین معروف به ((الافطس)) قیام کرده و برای ((این طباطبا)) دعوت کرده که وقتی او مرد برای خودش دعوت کرد)) (۹۹).

علاوه بر شورشهای مذکور قیام علویها نیز هراز گاهی به وقوع می پیوست و تقریباً می توان چنین تعبیر کرد که عموم شیعیان بویژه شیعیان کوفه از هر قیام و شورشی استقبال می کردند.

این حرکات گسترده مردمی از یکسو دستگاه حکومتی مأمون هفتمین خلیفه عباسی را تحت فشار قرار داده بود و از سوی دیگر جایگاه اجتماعی مأمون در نزد اعراب و بویژه عباسیان مطلوب نبود که یکی از عوامل مؤثر در تضعیف موقعیت مأمون در نزد عباسیان این بود که مادر مأمون کنیز بود در حالیکه امین ششمین خلیفه عباسی مادرش زبیده از اعراب اصیل بود و این عامل بر مقبولیت امین در نزد عباسیان می افزود.

مادر مأمون که بود؟ و چگونه به همسری هارون درآمد؟

مادر هفتمین خلیفه عباسی کنیزی خراسانی بنام ((مراجل)) بود و چرکین ترین کنیز آشپزخانه هارون الرشید.

روزی زبیده همسر دائم و بسیار ذی نفوذ پنجمین خلیفه عباسی با شوهرش هارون الرشید با شرط حکم و رضا شطرنج بازی کرد - و بنا شد هرکس که بازی را برد حکم نماید و طرف باخت به حکم راضی شود زبیده برنده شد و طبق شرط حکمی به شرط ذیل صادر کرد که هارون با زشتترین ، بدشکلترین ، و چرکینترین کنیز آشپزخانه نزدیکی نماید. ابتدا هارون الرشید راضی نشد و حاضر بود که خراج مصر و عراق را به زبیده ببخشد بلکه او هارون را از این حکم معذور دارد و عفو نماید و لکن زبیده قبول نکرد به ناچار مقدمات اجرای حکم را فراهم کردند و گشتند و غیر از ((مراجل)) که تمام صفات مذکور در آن جمع باشد پیدا نکردند. بنابراین زبیده او را خواست تا هارون الرشید با او آمیزش نماید که محصول آن زناشویی مأمون (۱۰۰) گشت .

مادر مأمون در همان اولین روزهای پس از زایمان از زایمان از دنیا رفت و برخی مورخان که مسائل ناشی از باورهای نژادپرستی حاکم بر عباسیان را تعقیب و تحلیل می کنند همین فوت زودرس مادر مأمون یعنی ((مراجل)) را خوش شانسی مأمون تلقی و ارزیابی می کنند، چرا که باعث شد امر تربیت مأمون به فضل بن سهل واگذار شود و او از هر اقدامی برای تربیت شایسته مأمون کوتاهی نکرد. قابل ذکر است که سال ولادت مأمون ۱۷۰ هـ ق در اولین سال خلافت پدرش و سال وفاتش را سال ۲۱۸ هـ ق نقل کرده اند.

برخلاف امین که مشغول خوش گذرانی ، تن پروری و عیش و نوش بود با شرایط حاکم بر محیط تربیتی و نیز انتخاب فردی مأمون وی بصورتی کاملاً جدی برای نضج و رشد فکریش بسیار بها می داد و از این طریق خود را بدانجا رساند که تقریباً اجماع مورخین نامی تاریخ خلفا حکایت از جامعیت و واعلمیت او در میان خلفای عباسی دارد که برای نمونه نظر شریفان را به فرازهایی از متون معتبر جلب می کنیم .

۱ - از امام رضا علیه السلام نقل شده که : ((سابعهم اعلمهم)) هفتمین خلفای عباسی دانشمندترین آنهاست (۱۰۱).

۲ - مأمون دانشمندترین خلفای عباسی در فقه و کلام بود (۱۰۲).

۳ - هارون الرشید: و عبدالله المرضی الطریقه ، الاصلی الرأی ، الموثوق فی الامر العظیم ، فان ملت الی عبدالله اسخطت بنی هاشم (یعنی العباسیین) وان افردت محمداً بالامر لم آمن تخلیطه علی الرعیة .

پدر مأمون راجع به پسرش چنین می گوید: عبدالله دارای روشی مورد پسند، فکری اصیل، مورد اطمینان در کار خطر خلافت هست، اگر به عبدالله (مأمون) مایل شوم بنی هاشم (عباسیان) را غضبناک کرده ام و اگر محمد (امین) را در امر خلافت تنها بگذارم از به هم ریختن امور مردم توسط او خاطر جمع و ایمن نیستم (۱۰۳).

شیوه مأمون در برخورد با بحران ها

هفتمین خلیفه عباسی که هوش سیاسی و ذکاوت او در مورد تآبید دوست و دشمن است در قبال بحرانهای متعدد تهدید کننده قدرت خویش با شناخت صحیح و عمیق از شرایط حساس حاکم بر زمان و مکان، مواضع بسیار حساب شده ای اتخاذ کرد که فرازهای مهم از آن سیاستها را به نحو اختصار تقدیم می کنیم:

۱ - تظاهر به تشیع و یا حداقل جانبداری کاملاً محسوس از مبانی کلامی و آراء فقهی شیعه: برای روشن شدن مطلب نمونه هایی ذکر می شود.

الف) اعتقاد به خلق قرآن که در برخورد با محدثین و فقههای عامه قاطعانه از آن دفاع کرد.

ب) اعتقاد به جایز بودن نکاح متعه (ازدواج) موقت و پاسخ صریح و قاطع به خلیفه دوم که آن را تحریم کرد.

ج) عطف به علویان، عفو شورشیان علوی و بازگرداندن فدک به آنان و ابراز تأسف عمیق از نحوه برخورد اسلاف با علویان.

د) ناسزا گفتن، به معاویه را سنت جاری ساخت و آشکارا چنین گفت که: هرکس معاویه را به خوبی یاد کند ذمه اش مشغول است و از او راضی هستم و برترین آفریده خدا پس از رسول اکرم صلی الله علیه و آله و سلم علی ابن ابی طالب علیه السلام است (۱۰۴).

علل و عوامل مؤثر در تشیع مأمون:

این موضوع مهم مورد توجه اکثریت قریب به اتفاق محققین ژرف نگر تاریخ اسلام قرار گرفته است، زیرا این خلیفه دانشمند عباسی مذهب شیعه را مورد توجه قرار داد؟

ره آورد این شیوه در تحکیم پایه های حکومت مأمون چه بود؟

برخی از مورخین خواسته اند چنین تحلیل کنند که موضوع شیعه بودن مأمون ریشه در دوران طفولیت وی دارد مربی وی فردی شیعه مذهب بوده است.

لیکن خود مأمون نظری دیگری دارد که در خور توجه و یکی از ژرفترین مناظر عبرت هست.

بنابه نقل روایان مأمون خطاب به گروهی از اطرافیانش گفت: آیا می دانید که چه کسی تشیع را به من آموخت؟

همگی گفتند: نه به خدا قسم نمی دانیم.

گفت: آن را هارون الرشید به من آموخت.

گفته شد: چگونه چنین بود، حال آنکه او افراد این خاندان (اهل بیت) را می کشت؟

گفت: او آن ها را به خاطر حکومتش می کشت و می دانید که حکومت و قدرت بی پدر و مادر است. من یک سال با او به حج رفتم وقتی وارد مدینه شد به پرده دارانش گفت: هیچکس از فرزندان مهاجرین و انصار و بنی هاشم و دیگر قبایل قریش از اهالی مکه و مدینه بر من وارد نشود، مگر آنکه نام و نشان و نسبش را بر شمارد بطوری که هر کس می خواست بر او وارد شود باید می گفت: من فلان بن فلان... و تا اینکه به جدش از بنی هاشم یاقریش و غیره می رسید و وارد می شد و هارون الرشید بسته به منزلت نسبش و هجرت پدرانش از دویست تا پنج هزار دینار به او بخشش می کرد، و روزی که من ایستاده بودم فضل بن ربیع وارد شد و گفت: ای امیرالمؤمنین بر در، کسی است که مدعی است موسی بن جعفر بن محمد بن علی بن الحسین بن علی بن ابیطالب علیهم السلام می باشد و در حالیکه ما و امین و مؤتمن و دیگر سران در حضورش (هارون الرشید) ایستاده بودیم بر ما وارد شد، هارون الرشید به ما گفت: مراقب خودتان باشید. سپس به راهنما گفت که اجازه ورودش دهید و بگویید که تنها در محضر من از مرکبش پیاده شود در حالیکه به همان وضع ایستاده بودیم مردی سالخورده ای که عبادت فرسوده اش کرده و تنها پوستی بر استخوانش گذارده بود و پیشانی و بینی اش نشان سجود برخورد داشت وارد شد و همینکه رشید را دید می خواست خود را از الاغی که سوارش بود فرود آورد که رشید فریاد زد نه به خدا سوگند که تنها در محضر من باید (پیاده) شوی و پرده دار مانع از پایین آمدنش شد. ما همه با احترام عمیقی به او نگاه می کردیم و سران به او خیره شده بودند. وقتی به آن جا رسید رشید برخاست و او را تا انتهای بارگاه استقبال کرد و سرو صورتش را بوسید و دستش را گرفت و به صدر مجلس برد و در کنارش نشست با او به گفتگو پرداخت و خوشامدش گفت و از احوالش می پرسید و هنگامیکه رشید با برخاستن او برخاست و وداعش گفت روبه من و امین و مؤتمن کرد و گفت: ای عبدالله و ای محمد و ای ابراهیم عمو و سرور خود را همراهی کنید و در سوار شدن (بر الاغ) کمکش کنید (۱۰۵).

در نقلی دیگر چنین آمده که مأمون که از شیوه برخورد پدرش با هفتمین مهر سپهر سروری شگفت زده شده بود با جرات و گستاخی خاص خودش از هارون الرشید پرسید که این کی بود که با او چنین برخورد کردی و از تعبیر پدر و مادرم فدایت با استفاده کردی؟

هارون جواب داد او صاحب حق است.

پرسیدم: اگر این را می دانی چرا حقش را نمی دهی.

جواب داد پسر من: ((الملك عقیق)) حکومت نازاست و به خدا سوگند اگر تو نیز بر سر آن با من درآویزی چشمانت را درخواهم آورد (۱۰۶)!!

این موضوع مهم ریشه در عدم تقوای سیاسی هارون الرشید و مأمون دارد که حب جاه و ریاست طلبی آنان را به اعمال هولناکی چون اقدام به قتل امام معصوم وادار می سازد.

۲ - وادار ساختن امام رضا علیه السلام به پذیرش ولایت عهدی تحمیلی با اهداف ذیل:

الف) خلع برادرش مؤتمن از ولایت عهدی حذف رقیب به دست رقیب دیگر و نیز گرفتن اعتراف از علویین به مشروعیت خلافت.

ب) دامن زدن به کینه دیرینه عباسیان بر علیه بنی هاشم بویژه تهییج آنان بر علیه هشتمین مهر سپهر سروری سلطان دین رضا علیه السلام.

ج) ایمن شدن از جنبشها و شورشهای مردمی بویژه حرکات انقلابی و قدرتمند علویان و جلب محبت.. اقوام ضد عباسیین و ارضای افکار عمومی شیعیان.

د) محاصره و زیر نظر گرفتن رفت و آمد امام و ایجاد فاصله میان آن حضرت و پایگاههای گسترده مردمی و گرفتن اعتراف ضمنی از امام به مشروعیت تصرفاتش .

ه) ایجاد شک و تردید در دل مردم نسبت به آن حضرت : که معنای عدم پذیرش و خواسته های خلیفه چیست و پذیرش ولایت عهده چه مفهومی دارد؟

و) آلوده کردن امام به زرق و ترق دنیوی و به قول شیطانی خودش آوردن امام از عرش به فرش .

ز) بیم دادن عباسیان و تنبیه آنان .

ماءمون در عصر حضرت رضا علیه السلام راجع به برخی از اهدافش سخت کامیاب گردید، چراکه در مدت آن دو سالی که حضرت رضا علیه السلام به عنوان ولی عهد زندگی کرده از قیام علویان یا حرکت مردمی بر علیه ماءمون صحبتی به میان نیامده و بطور قاطع احترام حضرت رضا علیه السلام در پیشگیری از امور مذکور تاءثیر بسیاری بسزائی داشته است .

ماءمون با ذکاوت و جامعه شناسی ویژه خویش از هر فرصتی جهت اقدامات عوام فریبانه و اغوای توده دهن بین جامعه به خوبی استفاده میکرد که از جمله می توان به موارد زیر اشاره کرد:

۱ - سکه زدن بر سیم و زر به نام حضرت رضا علیه السلام که حيله و فریبی کارآمد و مؤثر در عوام مردم بود و بکارگیری عنصر سحرآمیز تبلیغات گسترده دستگاه خلافت تاءثیر آنرا بس خطیر می ساخت .

۲ - تزویج دخترش ام حبیبه به حضرت رضا علیه السلام و...

البته امام رضا علیه السلام کاملاً متوجه نیت شوم ایشان بود که نمونه های تاریخی ذیل مؤید این مدعاست .

الف) از هروی نقل شده که : به خدا سوگند که رضا علیه السلام از میل و رغبت این امر را نپذیرفت ، او رابه کوفه بردند و از آنجا از راه بصره به مرو رفت (۱۰۷).

ب) در تاءیید همین قول هروی از ماءمون نقل شده که وقتی خلافت را به امام علیه السلام عرضه کرد و آن حضرت نپذیرفت - چون به مکر و نیت شوم ماءمون وقوف کامل داشت و به این موضوع قطع داشت که ولایت عهده را عرضه داشت آنرا نپذیرفت در آن زمان ماءمون به حضرت رضا علیه السلام گفت : تو مرا به کاری وامیداری که خوشایندم نیست ، همانا که از سطوت من ایمنی ، پس به خدا سوگند یاد می کنم که اگر ولایت عهده را قبول نکنی ترا به آن مجبور می کنم و اگر نپذیرفتی گردنت را میزنم (۱۰۸).

ج) نکته جالب اینکه امام به نحوی صریح یکی از اهدافش رابه خود مامون بازگو می کند - که او را متنبه سازد و بفهاند امام توجه اهداف شیطانی وی می باشد - ((آیا می خواهی مردم بگویند که علی بن موسی در دنیا پرهیزکار نیست ، بلکه دنیا از او پرهیز میکند؟

آیا نمی بینی که چگونه ولایت عهده را از سرآز به دنیا و طمع به خلافت پذیرفت !!! (۱۰۹).

د) وقتی امام به پذیرش ولایت عهده مجبور شد فرمود:

من این کار را می پذیرم به این شرط که هیچکس را ستمی ندهم و کسی را بیکار نکنم و رسم و سنتی را نشکنم ، فقط دورادور ناظر بر امور باشم ، مأمون نیز با این نظر موافقت کرد (۱۱۰).

امام با این اقدام درعمل محیط تبعیدی که مأمون در صدد ایجاد آن بود به محل نشر و ترویج مبانی متقن کلامی شیعه اثنی عشری و تجلی مظاهر دلربائی از عمل خدادادی امامت در پایتخت عباسی گردید.

امام نه تنها در هیچ کاری از شئون حکومت عباسی دخالت نکرد و مسئولیت آنرا به عهده نگرفت ، بکله با حضور رسمی در مجالس و ملاقات هیئتهای رسمی میهمان و مناظره های علمی با دانشمندان دربار و پایتخت گامی بلند در جافتادگی بیش از پیش معارف و فضایل اهل بیت و آشنایی اهل نظر با آن فرهنگ والا برداشتند، چرا که : عدو شود سبب خیر اگر خدا خواهد.

۳ - تغییر شعار و درفش عباسیان به رنگ سبز

مأمون برای تبدیل خلافت به سلطنت موروثی و پادشاهی با یک حرکت بسیار عوام فریب ابتدا شعار و درفش عباسیان را که سیاه بود به رنگ سبز با عنوان تبلیغاتی لباس علی علیه السلام و فرزندانش تغییر داد.

در حالیکه در کتاب ((الوزراء و الكتاب)) جهشیاری چنین آمده که : لباس سبزی که مأمون طی نخستین دوره خلافتش برگزیده متعلق به علویان نبود لباس پادشاهان فارس و زردشتیهای آن نواحی بوده ، و لباس علویان به رنگ سفید بود و عباسیان سیاه می پوشیدند و ادامه می دهد که : وقتی مأمون با وزراء و نزدیکانش به مشورت پرداخت نعیم بن حازم که از مشاوران مورد اعتمادش بود به وی گفت : تو می خواهی که قدرت راز بنی عباس بگیری و به خاندان علی دهی و پس از آن ، علیه ایشان نقشه چینی و خلافت را به صورت پادشاهی درآوری و اگر چنین قصدی نداشتی از رنگ لباس علی و فرزندانش که سفید است عدول نمی کردی و رنگ سبز را که متعلق به کسری و زردشتیان است انتخاب نمی کردی : و می افزاید. که عبیدها در مصر رنگ سفید را به عنوان شعار خود برگزیدند و اگر رنگ اصالت علوی داشت مطمئناً انقلابیون آن را برمی گزیدند که در تاریخ چنین چیزی گفته نشده است ، ولی آنچه که اتفاق افتاده است این بود که در جریان درگیریهای امین و مأمون ابن طباطبا قیام کرد و پوشش سفید را شعار خود قرار داد همچنانکه علی بن محمد بن جعفر بن محمد در بصره نیز سر به شورش داشت و غلبه پیدا کرد و سفید پوشید و به همین ترتیب دیگر انقلابیون علوی نیز رنگ سفید را شعار خود قرار دادند و جزاینها که در این باره آورده ، تحقیق آن برای ما چندان لزومی ندارد (۱۱۱).

لکن واقعیت مسلم تاریخی است که دستگاه حکومتی مأمون با تبلیغات دروغین و سرشار از تزویر پیرامون تبدیل رنگ درفش لباس عباسیان به نحوی بس مؤثر در تحکیم پایه های حکومت مأمون عباسی استفاده کردند و اکثریت عوام و دهن بین جامعه را تحت تاءثیر قرار دادند.

مائون و حضرت امام محمد تقی علیه السلام :

این خلیفه باهوش ، دانشمند و سیاستمدار در قبال نهمین مهر سپهر سروری نیز سیاستهای شیطانی خود را با اهداف زیر پیگیری کرد:

۱ - برای داشتن عامل نفوذی و مراقبت همیشگی در داخل منزل و سوءاستفاده های دیگر، دخترش ام فضل را به تزویج حضرت جواد علیه السلام درآورد و از این راه می خواست عباسیان را بر علیه امام علیه السلام تحریک نماید در حالیکه ظاهراً مسئولیتی متوجه خودش نباشد.

۲ - با نزدیک کردن حضرت جواد علیه السلام به دربار در پی آلوده کردن امام علیه السلام به دنیا و برخورداریهای دنیوی بود و در این هدف شوم خویش سخت ناکام ماند.

۳ - ملاطفت به امام جواد علیه السلام و دلجویی از شیعه و فروکش کردن قیام علویان .

۴ - عوام فریبی : به عنوان مثال به متن زیر توجه فرمایید.

گاهی می گفت من به این ازدواج اقدام کردم تا ابوجعفر علیه السلام از دخترم صاحب فرزند شود و من پدر بزرگ کودکی باشم که از نسل رسول الله صلی الله علیه و آله و علی بن ابیطالب علیه السلام است (۱۱۲).

لازم به یادآوری است که منابع معتبر تاریخی به موضوع ازدواج حضرت جواد علیه السلام با صراحت اشاره کرده اند که مأمون همزمان با ولایت عهده امام رضا علیه السلام دخترش ام فضل را به همسری امام جواد علیه السلام درآورد (۱۱۳) و یا اینکه او را نامزد کرد برای امام جواد علیه السلام (۱۱۴).

امام سوالی که ذهن هر کاوشگر را به خود جلب می کند این است که : آیا ازدواج امام محمد تقی علیه السلام با ام فضل یک پیوند مصلحتی همچون ازدواج رسول گرامی اسلام با عایشه بود یا اینکه بر اثر فشار و بنا به درخواست مأمون صورت گرفت ؟

با مراجعه به متون مادر معتبر ذهن هر فرد منصفی اینرا در می یابد که قسم دوم یعنی بنابه فشار و درخواست مأمون بود و در واقع تضمین کننده مصالح مأمون بود نه مصلحت و برخی کتب اختصاصی تدوین یافته در تحلیل زندگی سیاسی حضرت رضا علیه السلام به تفصیل در این باره سخن گفته اند (۱۱۵) که خوانندگان اهل تحقیق می توانند مراجعه نمایند، امید است این مختصر راجع به روشن کردن برخی از زوایای حساس زندگی امام نهم شیعیان جهان مؤثر باشد.

محورهای عملکرد بسیار مؤثر و کارآمد امام جواد علیه السلام

تحلیل دوره امامت بس پرخیر و برکت نهمین مهر سپهر سروری حضرت امام محمد تقی علیه السلام در جهت اثبات شایستگی امامان معصوم و دوازده گانه شیعه و ترسیم بخشی از شعور بالای ولایتی و سیاسی تشیع در آن عصر و رشد فکری آنان نقش بسیار مهم داشته و دارد. اینک جهت تبیین گوشه هایی از تأثیر بس خطیر آن فصل درخشان و سراسر افتخار تاریخ امامت محورهایی را مورد بحث قرار می دهیم .

۱ - تصدی منصب والای امامت در سن طفولیت :

امام محمد تقی الجواد علیه السلام در سنین کودکی بار سنگین امامت شیعه را بر دوش گرفتند و همین امر در چندین محور، تجلی شایستگی های مورد نظر در تعیین امامت را به منصه ظهور رساند. دو ویژگی بارز برخورداری از علم لدنی و عصمت همراه با قابلیت فوق العاده جهت زمینه سازی برای نیل بدین موهبت ویژه الهی جهت هدایت مردم به سوی فضائل و ارزشهای دین مبین اسلام و تبیین احکام شرع انور در آن حضرت به خوبی ظاهر شد و علاوه نصوص وارد شده پیرامون امامت ایشان ، جوابگوئی ایشان در مسائل مشکل علمی ، کلامی و شرعی و مجاب کردن افرادی نامی صاحب دعوی همچون یحیی بن اکثم به خوبی اثبات کرد که وجود مقدس امام نهم علیه السلام مصداق بارز آیه کریمه : و آیتناه الحکم صبیّا: و به او در حال کودکی حکم دادیم (۱۱۶).

آیه فوق درباره یحیی بن زکریا است ولیکن شامل حال این ستاره فروزان آسمان هدایت نیز می شود.

و رفتار و حضور اجتماعی و سیاسی آن بزرگوار با صدائی رسا ندا می داد که :

انی عبداله‌ل آتانی الکتاب و جعلنی نبیا .

همانا من بنده خدا هستم که به من کتاب داده و مرا پیامبر قرار داد (۱۱۷)

لیکن از یکسو دوستان ناآگاه و از سوی دیگر دشمنان آگاه که توان درک و یا پذیرش حقیقت متجلی در وجود امام نهم را نداشتند دست به توجیهات نابخردانه و یا عجولانه ای می زدند. گاهی پذیرش امامت یک طفل را پس از مشاهده کرامت امامت به حساب پایین بودن سطح فکری و فرهنگی تشیع گذاشتند و زمانی موضوع پذیرش امامت را به فرهنگ توراتی بودن سلطنت ارتباط دادند، حال آن که این موضوع ریشه در مبانی متقن و بسیار محکم کلام شیعی و حقانیت معیارها و شرایط مهم امامت در فرهنگ غنی شیعه دارد و تمامی آن تحلیلها، سیر در بیراهه و شدت و حدت آن ها باعث فزونی گمراهی بوده و هست .

ظهور آن همه کرامات ، آن اوج خارق العاده درمسائل علمی بی آنکه از احدی آن ها را فراگیرد، و پاسخ به سؤالات مکرر فحول علمای وقت در مجلس متعدد، و برانگیختن اعجاب آنان همراه با گرفتن اعتراف از آن نام آوران ، عرصه فقاقت و درایت و کلام بر امامت این فرزند اهل بیت و امام عصر و ظهور جلوه های شیرین اجابت سریع دعا و شفا بخشی به اذن خدا همه و همه اثبات کننده حقانیت ریشه داری ، عمق و غنای فکری و فرهنگی تشیع و کمالات فضائل غیرقابل دسترس ائمه بزرگوار دوازده گانه تشیع بر افرادی عادی بوده و هست .

ظهور آن همه کرامات ، آن اوج خارق العاده در مسائل علمی بی آنکه از احدی آنها را فرا بگیرند، و پاسخ به سؤالات مکرر فحول علمای وقت در مجالس متعدد، و برانگیختن اعجاب آنان همراه با گرفتن اعتراف از آن نام آوران ، عرصه فقاقت و درایت و کلام بر امامت این فرزند اهل بیت و امام عصر ظهور جلوه های شیرین اجابت سریع دعا و شفا بخشی به اذن خدا همه و همه اثبات کننده حقانیت ، ریشه داری ، عمق ، و غنای فکری و فرهنگی تشیع و کمالات فضایل غیرقابل دسترس ائمه بزرگوار دوازده گانه تشیع بر افراد عادی بوده و هست .

و این فصل اول برای نخستین بار در تاریخ امامت شیعی توسط حضرت جواد الائمه علیه السلام پیاده گردید.

۲ - مقابله با تهاجم فرهنگی و دفع شبهات :

بدون شک عناصری چون تاریخ ، تمدن ، دیرینه ، علمی ، آداب و سنن ، زبان و قابلیت های آن ، امور سیاسی و در رأس آن ها عامل خطیر عقیده و باور دینی در ساختار فرهنگ هر جامعه ای نقش بسزایی داشته و دارند.

لیکن در مقام تعریف فرهنگ با در نظر گرفتن تعدد بس گسترده عوام مؤثر در ساختار آن ، به نظر می رسد که جامعترین تعریف فرهنگ عبارت باشد از اینکه : فرهنگ مجموعه یافته ها و پذیرفته های جامعه بشری است . حال با در نظر داشتن این واقعیت مسلم تاریخی که اواخر عصر حکومتی هارون الرشید و تقریباً تمام دوره مأمون عباسی زمان نضج و رشد علوم اسلامی ، ادبیات و بویژه علم کلام ارزیابی می شود.

شخصیت عملی خود مأمون و رقابت دائمی ایشان با دربارهای سلاطین وقت و تلاش مضاعف ایشان در جذب علمای تمامی فرق

اسلامی به دربارش باعث شده بود که مرو و بغداد محل تجمع دانشمندان و زور آزمایی عملی آنان از یکسو و تهییج حسادت عملی آنها از سوی دیگر گردد و مأمون عباسی که خود بهره ای وافر از گنجینه های علمی برده و اهل ذوق و نظر بود به رونق مجالس مناظره و استدلال و طرح شبهات دامن

میزد که نمونه های فراوانی از این سنخ جلسات رادر تاریخ زندگانی حضرت ثامن الحجج علی بن موسی الرضا علیه السلام و امام جواد علیه السلام می توان یافت که در این مختصر نمونه هایی از استدلال بسیار متین نهمین مهر سپهر سروری تقدیم شده است .

آنچه که تا کنون برای برخی از مورخین مخفی مانده و از روی عمد به آن نپرداخته ایم این نکته ظریف هست که تغییر و تبدل فرهنگ نیز نیاز میرم به یک طح عملیات دقیق و با رمز و راز پیچیده مخصوص ظرافت کارهای فرهنگی دارد و همین موضوع توسط معاندین با اسلام امامت و ولایت و در یک کلمه اسلام ناب محمدی صلی الله علیه و آله مد نظر قرار گرفت و با کمال تأسف آنها با استفاده بهینه از غفلت موجود در میان عامه مسلمین در این زمینه موفقیت هایی هم بدست آوردند که به عنوان مثال چند مورد ذکر می شود.

الف (آنان که حساسیت عامه مسلمین را در قبال نص آیات قرآن دریافته بودند و به جنبه ابعاد گوناگون اعجاز کلام وحی واقف بودند به جای تحریف ظاهر قرآن و تلاش در زمینه آن با تمام توان خویش در صدد تحریف مفهومی فرهنگ اسلام و قرآن برآمدند که هم غیر محسوس وهم در آینده ای نه چندان دور منشاء فواید فراوانی برای آن ها بود.

مثلا به جای بحث اجتماعی راجع به مفاهیم اجتماعی و احکام سیاسی اجتماعی اسلام عزیز و تبیین جایگاه رفیع امامت در حیات و نمو جامعه بشری مباحث انحرافی غیر ضروری را رایج کرده و افکار و آراء متفکران مسلمان را به سوی آنها سوق دادند و این موضوع در سطح وسیعی از علوم اسلامی مطرح و تا آن حد پیش رفت که حتی محدثینی که راجع به سیاسیات فقه اسلامی روایت جمع آوری و تنظیم کرده بودند و مورد بی مهری قرار گرفته اند و حتی اگر نتوانسته اند به آنان وصله ای بچسبانند حداقل با صراحت آنها را بارز عالمان به زمان القای شبهه نموده شخصیت این ستاره های فروزان آسمان معرفت را در هاله ای از ابهام قرار دهند.

ب (دامن زدن به ترویج احادیث جعلی که عمده آن ها در عصر بعد از رسول گرامی اسلام صلی الله علیه و آله و در نزاع دو جریان اسلام امامت با اسلام خلافت و بویژه در دوره اقتدار بنی امیه ساخته و پرداخته شد و برخی موارد هم التقاط آراء و نظرات یهود و مسیحیت با افکار اسلامی منشاء آنها بوده و در مناظره های امام هشتم و حضرت جواد علیه السلام نمونه هایی از هر دسته دیده می شود.

ج (میدان دادن به علمای کم بهره از فضایل معنوی و یا برخوردار از ضعفای نفسانی همچون حب شدید جاه و ریاست و یا عشق بیش از حد به مال و برخورداریهای دنیوی و نیز رویارو قرار دادن آنان با علمای ولائی ، این دژهای حصین هدایت که شمع وجود خود را وقف ظلمت زدائی جهل و خرافه از جامعه بشریت کرده و عزم خود را در هدایت مسلمین به ساحل نجات جزم کرده بودند و این حربه از دیرباز بر علیه ائمه طاهرین و شاگردان و شیفتگان بصیر آنان به کار گرفته شده بود و در زمان امام جواد علیه السلام نیز ادامه داشت روزی این حربه چنان کار آمد بود که در مجلسی که سرور و سالار آزاد مردان حاضر بودند مسئله شرعی مطرح می شد و زمانیکه آن امام همام و بی شرمانه می گفتند: از شما که سؤال نکردم بگذار فلانی که ریشش سفید شده جواب دهد!!

و روزی یحیی بن اکثم آن عالم بی عمل شیفته جاه و مال دنیا گستاخانه در صدد ضربه زدن به امام بر حق حضرت جواد علیه السلام بر می آمد، و دهها زمینه دیگر که تفصیل آنها دراین مختصر نمی گنجد.

حال پس از یادآوری بسیار مختصر زمینه های موجود در عصر امام نهم علیه السلام به خوبی می توان دریافت که آن حضرت یک تنه در برابر آن همه فتنه های سیاسی و فرهنگی ایستاد و چهره ای بسیار متمدن و تابناک از فرهنگ غنی اسلام امامت را به نمایش گذاشت آن اسوه تقوای مثبت و کارآمد با آن که می توانست درکمال برخورداری از نعمات و لذات دنیوی باشد با زهد بی نظیر درس عملی ، اقبال به ارزشها و اتصاف به زیور فضیلت های معنوی و مکارم والای اخلاقی ، فلسفه ، بعثت مقدس نبوی و سیره مستمره اجداد طاهربینش را به نمایش گذاشت و از این طریق تبلیغات

چندین ساله مغرضان و دشمنان دیرین اهل بیت عصمت و طهارت را مبنی بر اینکه این دنیاست که بر ایشان ادبار کرده و در دسترس آنان نیست نه آن که آن ها از روی انتخاب ارزشی آنرا برگزیده باشند خنثی کرد و آن نقشه های شیطانی را نقش بر آب ساخت دراین عرصه نقش مؤثر آن حضرت به حدی موفق بود که هم ناچار دشمنان به آن اعتراف کردند و علاوه خود آنها هم شیفته مشی انسانی وسلوک معنوی آن سمبل و الگوی کامل انسان نمونه شدند و این حقیقت را لمس کرده اند که حضرت ایشان با همه مقدسش حقیقت انسانیت را یافته و ارزشهای والای کرامت انسانی را پذیرفته و با جان و روان خویش عجین ساخته است .

۳ - تجلی جلوه های شیرین علم لدنی در طفولیت :

مدت هفده سال دوره سراپا توفیق سرشار از افتخار حضرت جواد علیه السلام صحنه های دلربا و متعددی از این مرحله را ثبت و ضبط کرده است و جالب اینکه بسیاری از به اصطلاح خواص عصر ایشان همه با وجود مشاهده این نمونه های نشاء گرفته از علم لدنی نمی توانستند مابین شخصیت حقیقی آن حضرت سن و سال شناسنامه ای آنجناب فرق بگذارند به عنوان مثال به مورد ذیل توجه فرمائید.

علی بن حسان واسطی می گوید: تعدادی اسباب بازی از نقره همراه برداشتم و گفتم (چون امام خردسال است) آنها را برای آن حضرت هدیه می برم ! (خدمت ایشان رسیدم مردم مسائل را می پرسیدند و او جواب می داد) چون سؤالاتشان تمام شد و رفتند امام برخاست و رفت و من نیز به دنبال ایشان رفتم و بوسیله خادمش اجازه ملاقات گرفتم و داخل شدم سلام کردم ، جواب سلام دادند اما ناراحت به نظر می رسیدند و به من اجازه نشستن ندادند پیش رفتم و اسباب بازی ها را نزد او گذاشتم غضبناک به من نگریست و اسباب بازیها را به چپ و راست پرتاب نمود و فرمود: خدا مرا برای بازی نیافریده است ، مرا با بازی چکار؟!

من اسباب بازیها را برداشتم و از آن گرامی پوزش خواستم و ا پذیرفت و مرا بخشید و بیرون آمدم (۱۱۸).

در این واقعیت مسلم تاریخی نکته ای نهفته است و آن اینکه سبقت زمانی همواره ملازم سبقت رتبی نیست و بسا افرادی که از نظر زمان سابق هستند ولی از حیث منزلت و رتبه معرفت به پایه ای که باست می رسیدند نائل نشده اند و چه بسا افرادی که از نظر زمان متاخرند ولیکن از حیث رتبه معرفت و امام شناسی بسی پیشتاز و ممتاز هستند بطور قطعی می توان گفت که اگر علی بن حسان از منزلت شایسته امام شناسی بهره وافی داشتند هرگز چنان نمی کردند.

یکی دیگر از مواردیکه در این زمینه اعجاب همگان را بر می انگیزد این بود که وقتی مسئله ای در نزد آن امام هدایت مطرح می شد چنان فروع مسئله را با اشراف خارق العاده ای می شکافتند که هم باعث اعجاب غیرقابل انکار حضار و پرسشگر می شد هم منبعی بس پرخیر و برکت برای شیفتگان راسخان در علم و صاحبان سر الهی میگشت . برای تائید این مدعا به حدیث ذیل توجه فرمائید:

علی بن ابراهیم از پدرش روایت می کند که گروهی از شیعیان شهرهای دور از امام جواد علیه السلام اجازه تشریف گرفته و به خدمتش رسیدند و در یک مجلس سی هزار مسأله از او پرسیدند و حضرت جواب دادند در حالیکه دهساله بودند (۱۱۹).

شاید تعداد مسئله مطرح شده از آن حضرت در یک مجلس ناظر به فروعی باشد که از هر یک از مسائل منشعب می شد و مجموع آن ها به سی هزار مسئله برسد و یا حاکی از کثرت سؤالات مطرح شده باشد.

۴ - استحکام و قوت روزافزون و تشکیلاتی تشیع :

برخلاف انتظار عوام مردم و برخی از افرادی که داعیه بصیرت داشتند، دوره امامت حضرت امام محمد تقی علیه السلام نه تنها باعث رکود و سستی تشیع نشد بلکه نضج روزافزون و انسجام بیش از پیش آنرا هم به دنبال داشت به نحوی که در زمان حضرت جواد علیه السلام یک وحدت رویه محسوسی میان بزرگان شیعه بوجود آمد و با تدبیر حضرت ایشان نوعی سلسله مراتب در میان بزرگان شیعه رایج شد که این امر نه تنها بر عظمت شیعه به نحوی روزافزون اضافه می کرد بلکه در سیر موفقیت‌های حرکات اجتماعی و انقلابی شیعه هم تأثیر مثبتی داشت و همین وحدت بزرگان و ظهور عظمت شخصیت ممتاز امام جواد علیه السلام در برهه های مختلف و ایجاد فضای مناسب برای طرح آراء و افکار اسلامی فرصتی برای مطرح شدن مبانی مستحکم کلامی و فقهی شیعه شد و بسیاری از افکار صاحب نظران جویای حقیقت را به فرهنگ غنی اسلام جذب کرد.

۵ - جمع آوری موفق خمس و سائری حقوق واجب مالی :

شاید بتوان گفت که دوره اوج انسجام جمع آوری خمس و نصب وکلای خاصه این امر، عصر امامت بس مطلوب و رهبری شایان حضرت جوادالائمه علیه السلام است .

توقیعات و احکام صادر شده از طرف ایشان و بوجود آوردن نوعی محوریت متمرکز منطقه ای برای جمع آوری خمس و زکات و سائر حقوق مالی ، باعث شد علمای اسلام با دستی باز اطمینان خاطر بیش از پیش برای سیاستگذاری امور علمی ، از قبیل تشکیل حوزه های گسترده درسی و جمع آوری و تدوین کتب گوناگون در رشته های متعدد علوم اسلامی و جمع آوری حدیث و نیز امور اجتماعی نظیر مساعدت به فقرای شیعه ، مشارکت در کارهای نیک و باقیات صالحات ، اهتمام ورزند و این حرکت پویا و تشکیلاتی نه تنها باعث گسترده مذهب انسان ساز و حرکت آفرین شیعه اثنی عشری شد بلکه با اخلاص بسیار بالا و روحیه ولائی نستوه و خستگی ناپذیر وکلای عدول که بدون اعتنا به مشکلات و سردی و گرمی سائر تنگناهای ایجاد شده توسط امرای ستم پیشه حتی عده ای از افراد به انحراف کشیده اهل نظر و در برخی موارد اهل زهد و عبادت را متوجه حقانیت مذهب حقه جعفری کرده و به اسلام امامت جذب نمایند که نمونه این نوع از عملکرد را در شرح حال مختصر علی بن مهزیار تقدیم کرده ایم .

شهادت امام جواد علیه السلام

روز به روز بر اثر امامت و رهبری بسیار موفق حضرت جواد علیه السلام شیعه رشد و قوت بیشتری کسب می کرد و روند تشکیلاتی دقیق ، وحدت رویه حاکم در شیوه رفتار بزرگان شیعی ، انسجام محسوس وکلاء و نمایندگان آن حضرت ، بکارگیری موفق عنصر گرانبها و سیاسی تقیه و بالاخره حسد و کینه دیرین بنی عباس تحمل وجود با برکت امام محمد تقی علیه السلام را بر آنان سخت بلکه جانکاه کرده بود.

مأمون در هفده رجب سال ۲۱۸ هـ (۱۲۰) یا شعبان سال ۲۱۸ هـ (۱۲۱) مرد و برادرش معتصم که نام وی محمد یا ابراهیم و کینه اش ابواسحاق بود به قدرت رسید.

او که از نظر شخصیت فردی ، هرگز همتای برادرش مأمون خلیفه دانشمند عباسی نبود لذا هرگز تاب و یارای مشاهده حضور فیزیکی امام نهم شیعیان جهان را نداشت تا چه رسد به اینکه بالندگی و نشاط غیر قابل انکار تشیع را شاهد باشد. به همین دلیل تصمیم گرفت که امام را به بغداد احضار نماید و به عبدالملک بن زیات نوشت که حضرت جواد (ع) و ام فضل را به بغداد نزد من بفرست ، او آنها را فرستاد معتصم - برای

ظاهرسازی و عوامفریبی که سیره همیشگی آنها بود - از آن ها به گرمی استقبال کرد و هدایائی برای آنها برد و آنان را به مهمانیهای باشکوهی دعوت نمود (۱۲۲).

او که از رشک بیش از حد و کم علاقه شدن ام فضل دختر ماءمون به همسر امام نهم به حضرت امام محمدتقی علیه السلام آگاه بود و میدانست که وی گمان دارد امام جواد علیه السلام مادر امام هادی علیه السلام را بر او ترجیح می دهد و بیشتر به او محبت می کند با همکاری جعفر پسر ماءمون (۱۲۳) و برادر ام فضل و از راه حيله و نیرنگ زمینه ای فراهم ساخت که ام فضل را تحریک و به قتل امام جواد وادار نماید و در این کار موفق شد و آن زن بخت برگشته، بی وفا و بدکردار خواسته آندو را اجابت کرد.

معتمصم یا جعفر سمی را در انگور رازقی تزریق کردند (۱۲۴) و برای ام فضل فرستادند و او نیز آنها را در کاسه ای گذاشت و جلو همسر جوانش حضرت جواد علیه السلام نهاد و با آنکه خودش مسموم کرد و اقدامات بعدی را بجای آورد و زمانیکه حضرت جواد علیه السلام از آن انگور میل فرمودند، طولی نکشید که آن عزیز آثار زهر را احساس فرمودند و کم کم درد شدید برایشان عارض گردید به سختی ایشانرا رنجور ساخت در آن حال آن زن نابکار پشیمان شده و گریه می کرد حضرت جواد علیه السلام فرمودند: اکنون که مرا کشتی - این گریه ات دیگر برای چیست؟ به خدا سوگند به چنان فقر و تنگدستی گرفتار می شوی که قابل جبران نباشد و به دردی مبتلا می شوی که درمان ندارد و به بلائی گرفتار می شوی که پوشیده نماند.

بر اثر نفرین امام در یکی از مخفی ترین اعضای بدن ام فضل دردی پدید آمد که همه دارائیش را برای درمان آن هزینه کرد ولی سودی ندید و به گدایی از دیگران نیازمند شد و با خواری از دنیا رفت و برادرش جعفر نیز در حال مستی به چاه افتاد و مرده اش را از قعر چاه بیرون آوردند (۱۲۵).

آری بدین ترتیب یازدهمین معصوم و نهمین امام در بیست و پنجمین بهار عمر شریف خویش بدست همسری خائن جنایتکار و با دستور و تحریک امیری جورپیشه و همدستی برادر زنی بی وفا، مظلومانه در دیار غربت و از طریق مسمومیت با زهر دار فانی را وداع گفت و خلعت رعنائی شهادت را که زیور بسیار گرانهای اولیای الهی و اجداد طاهرین معصوم و مظلومش بود به تن کرد و نه تنها شیعه بلکه تقوی و بخشندگی، عصمت و عدالت، زهد و کرامت را بر عزای جانکاه نشانده و در مقبره قریش بغداد و پشت قبر مطهر جد مظلوم باب الحوائجش موسی بن جعفر علیه السلام ماءوی گزید (۱۲۶).

ره توشه فضیلت در فرمایشات امام محمد تقی علیه السلام :

۱ - من استغنی بالله افتقر الناس الیه و من اتقى الله احبه الناس .

کسی که با توکل به خداوند روی نیاز از مردم برگرداند مردم به او نیازمند می شوند (و به او روی می آورد) و کسی که تقوای الهی را پیشه کند مردم او را دوست می دارند (۱۲۷).

۲ - اهل المعروف الى اصطناعه احوج من اهل الحاجة اليه لاءن لهم اجرهم و فخره و ذكره فما اصطنع الرجل من معروف فانما يبدء فيه نفسه .

نیاز نیکوکاران به احسان بیش از نیازمندان است زیرا نیکوکاری برای آنان پاداش، افتخار و نام نیک به دنبال دارد، بنابراین انسان هرگاه کار نیکی انجام دهد ابتدا به خویشتن نیکی کرده است (۱۲۸).

۳ - ثلاث يبلغن بالعبد رضوان الله تعالى : كثرة الاستغفار ولين الجانب و كثرة الصدقة وثلاث من كن فيه لم يندم : ترك العجلة و المشورة و التوكل على الله عند العزم .

سه ویژگی انسان را به رضوان الهی رهنمون می شود: آرزش خواستن زیاد از خداوند و نرمخویی و زیاد صدقه دادن .

و سه خصلت در هر فرد باشد پشیمان نمی شود: شتاب نورزیدن در کارها، مشورت و نظرخواهی از دیگران ، توکل بر خدا به هنگام تصمیم گیری (۱۲۹).

۴ - قال في جواب رجل قاله له : اوصني بوصية جامعة مختصرة : صن نفسك عن عار العاجلة و نارالاجله .

خود را از کارهایی که موجب ننگ در دنیا و عذاب آتش در آخرت است حفظ کن (۱۳۰).

۵ - اربع خصال تعين المرء على العمل : الصحة و الغنى والعلم والتوفيق .

چهار ویژگی ، هر فردی را برای انجام عمل یاری می کند که عبارتند از: صحت و سلامت بدن و توانگری و بی نیازی مادی و دانش و توفیق الهی (۱۳۱).

در توضیح این روایت یادآوری چند نکته مفید است :

در یک تقسیم بندی کلی امام نهم علیه السلام کارها را به دو دسته مادی بدنی و فکری و فرهنگی تقسیم فرموده و پس از آن صحت بدن و توانگری مادی را یاور انسان در کارهای بدنی و مادی دانسته اند و در امور فرهنگی و فکری دو عنصر علم و توفیق الهی را یاور انسان معرفی فرموده اند.

بررسی گذرای تاریخ دانشمندان حاکی از این مطلب مهم است که عالمی که عاقل باشد از توفیق الهی برخوردار شود میتواند درخشش لازم را در آسمان علم از آن خود کند چرا که عقل را می پروراند و عقل هم علم را راه می اندازد و به تعبیر دیگر عقل مدیریت علم را بر عهده می گیرد در یک کلمه عقل مدیر و علم مربی است ولیکن این نکته را بایستی در گوش کرد که علم بی توفیق درخت بی بر است و به همین خاطر حضرت جواد علیه السلام را به توفیق الهی را در کنار هم ذکر فرموده اند اینک به چند نمونه از علمای مؤید به توفیق الهی اشاره می کنیم .

علامه مجلسی با حدود ۵۰۰ جلد کتاب ، شیخ صدوق با ۳۰۰ جلد کتاب ، شیخ مفید با ۲۰۰ جلد کتاب ، فضل بن شاذان از یاران امام نهم با ۱۸۰ جلد کتاب ، علامه شهید آیت الله حاج شیخ مرتضی مطهری با حدود ۶۰ جلد کتاب و آنهمه کامیابی و اثر در نسل پژوهشگر و تشنه معارف اسلامی جوان از علمای موفق هستند.

با آرزوی توفیق الهی در انجام وظایف دینی ، و اجتماعی و علمی برای عموم شیفتگان خدمت در عرصه فرهنگ که می خواهند شمع وجودشان ظلمت زدای جهل از جامعه بشری باشد روایت دیگر در همین زمینه از آن خورشید فروزان هدایت تقدیم می شود.

۶ - المؤمن يحتاج الى ثلاث خصال : توفيق من الله و واعظ من نفسه و قبول ممن ينصحه .

مؤمن به سه خصلت نیازمند است : توفیق الهی و واعظ درونی (وجدان بیدار و متنبه شدن در قبال اندرزهای نفس لواحه) و نصیحت پذیری از کسی که او را از روی خیرخواهی اندرز می دهد (۱۳۲).

اینجا مناسب است جمله ای پیرامون جایگاه توفیق در سرنوشت انسان از کلام دلربای مقتدای بی همتای مؤمنان و امیر بیان علی علیه السلام اشاره شود آن حضرت فرمود: ولأقائد خیر من التوفیق رهبری بهتر از توفیق وجود ندارد (۱۳۳).

۷ - انه من وثق بالله اراه السرور... والثقة بالله حصن لا يتحصن فيه الا المؤمن .

هرکس به خداوند اعتماد کند، رب العالمین سرور و شادابی را به او مینمایاند، امیدواری و اعتماد به خدا دژی است که در آن دژ پناه نمی برد مگر مؤمن (۱۳۴).

انسان به امید زنده است و نقش امید در کردار و سرنوشت انسان غیر قابل انکار می باشد. به همین دلیل علمای تربیتی همواره بر تقویت نخل امید در ساختار شخصیت انسان اصرار داشته و دارند، در همین راستا آئین معاد و معاش، مکتب بی نظیر انسان سازی اسلام از هر فرصتی برای ایجاد و تقویت نور امید در قلب بشر شود می جوید تا آنجا که وقتی فهرست گناهان کبیره را ترسیم می نماید قنوط و ناامیدی از رحمت الهی را در رءس همه گناهان غیرقابل بخشش قرار می دهد با آرزوی آن که عموم شیفتگان ولایت در این دژ مستحکم پناه برند و آمال خویش و امت اسلام را محقق ساخته، نور امید در قلوب سرشار از ایمان مؤمنین را بارور نمایند.

در ادامه این بحث برای روشن شدن نقش خطیر اعتماد، حسن ظن و امید به خدای رحمان آفات یأس و نومیدی از رحمت الهی را بصورت خیلی مختصر بیان می کنیم تا از باب تعرف الاشياء باضدادها گوشه ای از موضوع برایمان معلوم شود.

اولا: این امر خالق هست که: یاعبادی الذین اسرفوا علی انفسهم لاتقنطوا من رحمت الله .

یعنی ای بندگان من که بر خویشتن ستم روا داشته و اسراف کرده اید از رحمت خدا ناامید نشوید چرا که:

ان الله یغفر الذنوب جمیعا وانه هو الغفور الرحیم .

همانا خداوند همه گناهان را می بخشد و همانا اوست بسیار آمرزنده مهربان (۱۳۵).

و در آیه کریمه ای دیگر چنین می فرماید:

و من یقنط من رحمة ربه الا الضالون .

کیست که از رحمت خدا نومید شود مگر گمراهان (۱۳۶).

و در آیه ای دیگر نومیدی از رحمت حق را موجب کفر معرفی فرموده اند: لایبأس من روح الله الا القوم الکافرین: از روح (رحمت خداوند نومید نمی شود مگر کافران (۱۳۷).

همین موضوع باعث شد امیرمؤمنان در جواب آن مردی که در اثر گناهان از رحمت حق نومید شده و ناامیدی خود را ابراز می کرد چنین فرمودند: که ای مرد، ناامیدی تو از رحمت خدا بدتر است از گناهی که کرده ای .

نقل شده است که روزی رسول خدا صلی الله علیه و آله فرمودند: اگر بدانید آنچه را که من می دانم کم خواهید خندید و بسیار خواهید گریست و به بیابانها و صحراها بیرون خواهید رفت و بر سینه های خود خواهید زد و به پروردگار خود پناه خواهید برد پس جبرئیل نازل شد و گفت پروردگار می فرماید:

بندگان مرا از من ناامید مکن (۱۳۸).

البته باید توجه داشت که امید و نومییدی شمشیر دو دم است و در کاربرد آن بایستی از هرگونه افراط و تفریط اجتناب کرد چرا که از یکسو اگر انسان به چیزی امیدوار نباشد او را دوست نداشته و بدان عشق نمی ورزد و از سوی دیگر امید بیش از حد به رحمت الهی میتواند سرآغاز آفاتی چون تسويف و تعليل در توبه و خدای ناکرده اصرار در گناه و پرده دری شود.

خدایا ترا به فضل و کرم خویش و جود امام جوادمان سوگند می دهیم که همواره نور امید را در قلوبمان فروزان کن و از عزت بندگیت عزیزمان بفرما.

۸ - و من توکل علی الله کفاه الامور و التوکل علی الله نجات من کل سوء و حرز من کل عدو .

و هرکس که به خدا توکل نماید خداوند کارهایش را کفایت می کند و توکل بر خدا مایه نجات از هر بدی و ایمنی از هر دشمن است (۱۳۹).

بدان ای عزیز که توکل نشانه قوت اعتقاد فرد و دارای درجات و مراتبی هست . حداقل مراتب توکل این است که میزان اطمینان او در حق خداوند به هنگام واگذاری امورش مثل اعتماد به وکیل کردن یکی از هموعان خودش باشد. این مرحله منافاتی با سعی و تدبیر فرد توکل کننده ندارد، چنانکه موکل تلاش خود را می کند و از وکیل هم بهره مند می شود.

مرحله دوم از درجات توکل این است که حال متوکل با خدا همچون حال طفل با مادرش هست که جز به مادر اعتماد ندارد و در این مرحله انسان با دعا و تضرع به خدا پناه برده و امورش را به حضرت حق واگذار می کند.

مرحله سوم : کاملترین درجات توکل است که فرد خود را کاملاً تسلیم خدا کرده و جز خدا به کس یا چیزی حتی حجاب نور، دل نمی بندد که نمونه کامل آنرا در حالات ابراهیم خلیل الرحمان علیه السلام به هنگام پرتاب به سوی آتش می تواند دید که با نهایت اطمینان به حضرت حق نه تنها به همه اسباب مساعدت نه می گوید بلکه از طرح سؤال و خواست خود نیز امتناع می ورزد با این استدلال که با علم خدا به من دیگر سؤال و خواسته ای لازم نیست هرچه او مصلحت بیند همان خیر و فلاح است .

اینک ملاک و معیاری بر حصول توکل ذکر می شود و آن این است که فرد نایل به مقام توکل هیچگاه مضطرب و بی تاب نمی شود و پس از آنکه تلاش میسور و مقدور خود را در طبق اخلاص گذاشت دیگر نگران آینده کار نمی شود و مانسل انقلاب در حالات گوناگون امام شهیدان و منادی و احیاگر اسلام ناب محمدی صلی الله علیه و آله در عصر جاوید خمینی بزرگ تجلی مقام توکل را به طور واضح دیدیم که یکی از بهترین منظره های آن در جواب به سوال خبرنگار که پس از سالهای ممتادی تبعید، ظفرمندانه وارد ایران اسلامی می شوید چه احساسی دارید فرمود: هیچ یعنی من مأمور به تکلیفم و نه نتیجه خدایا ترا به صدق و صفای روح خدا در عصمان ما را به مقام توکل نایل فرما.

(۹) والذین عز و العلم کنز والصمت نور :

دین مایه عزت است و علم گنجینه و سکوت نور است (۱۴۰).

بدون شک برنامه های عبادی ، اخلاقی ، اجتماعی و سیاسی دینی عزت و سربلندی انسان را همراه دارد و انسان سراپا نیاز را تا بدان حد تعالی می دهد که خالق صمد و بی نیاز عالم مشتری او می شود آنهم بابهای جنت و رضوان الهی و چه عزتی از این برتر؟

علم گنجینه است : در شرح و توضیح این کلام محتوای حضرت جواد علیه السلام یادآوری چند نکته مفید به نظر می آید.

علم دارای ارزش ذاتی است و اسلام علم را عامل احیای نفوس می داند و این تعبیر شیوای امیر بیان دلیل این مدعاست که :

العلم محیی النفس .

دانش واقعی زنده کننده نفس و روح آدمی است (۱۴۱).

در کلام جاوید بزرگ استاد دانشگاه هدایت حضرت خاتم انبیا محمد مصطفی صلی الله علیه و آله وسلم راجع به علم و جایگاه آن تعبیری شیرین به شرح ذیل آمده است :

العلم نور یقذفه الله فی قلوب من یشاء .

علم نوری است که خداوند در دل هر که بخواهد می افکند (۱۴۲).

درکلام امیرمؤمنان علی علیه السلام : علم چراغ عقل و روشن کننده خرد است اصلاً در جمله میتوان گفت که روح اسلام با جهل ناسازگاری دارد چرا که بدون رشد فکری و فرهنگی و آشنایی عمیق با حقایق ، قدر و منزلت اسلام ناشناخته مانده و در میان پیروان اسلام ناچیز جلوه می کند.

به همین دلیل علم و عالم در فرهنگ والای دین مبین اسلام ارجمند هستند تا آن حد که پاداش عالم از روزه دار شب زنده داری که در راه خدا جهاد کند بیشتر است (۱۴۳) و اگر این علم با زیور حلم و خویشتنداری و وقار و تواضع و انس و سازگاری با مردم آراسته شود اکسیر حیات و مایه نجات از هر مهلکه است .

علی علیه السلام در یک تقسیم بندی کلی چنین می فرماید: دانشمندان دو دسته اند: دسته اول : دانشمندی که به علم خویش عمل می کند و رستگار می شود.

دسته دوم : دانشمندی که به علم خود عمل نمی کند و هلاک می گردد (۱۴۴).

و در تعبیر نغز سنت که دریایی بیکران از معارف و حکم نجاتبخش هست آثاری بس خطیر برای علم واقعی ذکر شده است که نمونه هایی از آن مضامین بلند را تقدیم می داریم :

۱ - کسی که بر رشد عملی او اضافه شود لکن بر زهدش نسبت به دنیا افزوده نگردد جز بر دوری او از خدا اضافه نمی شود (پیامبر اکرم صلی الله علیه و آله) (۱۴۵).

۲ - علم به فراگیری نیست ، بلکه آن نوری است که خدای متعال در دل هر که بخواهد هدایتش کند، قرار میدهد. پس اگر خواستی دانش به دست آوری در درجه اول حقیقت بندگی را در قلبت فراهم کن و علم را برای عمل به آن فرا بگیر و از خدا بخواه که توفیق فهم آنرا به تو بدهد (۱۴۶) (حضرت امام صادق علیه السلام)

۳ - غایت علم خوف از خداوند سبحان و میوه علم اخلاص عمل است (حضرت علی علیه السلام) (۱۴۷).

۴ - خشیت میراث دانش است و علم شعاع معرفت و قلب ایمان است و هر که از خشیت محروم باشد عالم نیست هر چند در متشابهات علم به موشکافی پردازد خداوند متعال می فرماید تنها دانشمندان از بندگان خدا هستند که از او می هراسند (۱۴۸).

(حضرت امام صادق علیه السلام)

قابل ذکر است با همه ارج و منزلتی که اسلام به علم و عالم قائل است، لیکن مابین علم ممدوح اسلام و عمل یک رابطه و پیوستگی خاصی وجود دارد.

هرچند آنانکه نمی دانند با فرد دانا برابر نیستند ولی پیامبر گرامی اسلام می فرماید: کل علم و بال علی صاحبه الامن عمل به (۱۴۹).

هر عملی و بال صاحب خویش است، مگر کسی که به دانش خود عمل نماید و عمل به علم علاوه بر پاداش اخروی به عالم، عامل بس مؤثر در رشد عملی اوست برای تاءبید این مدعا، شکافنده علوم نبوی و پنجمین ستاره تابناک آسمان امامت در این زمینه می فرماید: ((من عمل بما یعلم علمه مالم یعلم :

هر کس به آنچه میدانند عمل نماید خداوند آنچه را که نمی داند به او یاد میدهد(۱۵۰).

امام جواد علیه السلام در آخرین قسمت این فراز فرمودند: ((الصمت نور)) سکوت و خاموشی نور است. برای دریافت بخشی از این سخن بلند و سرشار از حکمت وقتی به فرهنگ اهل بیت علیه السلام مراجعه می کنیم می بینیم زمانیکه از علامات مؤمن سخن به میان می آید کثرت خموشی و سکوت و اینکه با سکوتش اندوهگین نمی شود(۱۵۱). از جمله نشانه های بارز است و هیبت و بزرگی ثمره زیادی سکوت است و تدارک آنچه به سبب خاموشی از آن کوتاهی شده آسانتر است از آنچه به واسطه صحبت از دست رفته است و در تعبیر کلام نبوی سکوت مایه نجات معرفی شده است.

با در نظر گرفتن این مختصر از معارف روائی و توجه به سیره عملی اصحاب در نحوه مواظبت از زبان و تمرین سکوت می توان به اهمیت موضوع پی برد و بعد از اینکه آمار گناهان زبان را تصور نمائیم ما نیز این کلام حضرت جوادالائمه علیه السلام را از جان و دل تکرار خواهیم کرد که سکوت نور است و مایه برکت.

۱۰ - ((غایة الزهد الورع)).

هدف و سرانجام زهد پاکدامنی است.

یکی از محورهای بسیار مهم تائکیدات اخلاقی بزرگان دینی، نبی اکرم و ائمه معصومین صلوات الله علیهم جا انداختن رویه رهاادت و حقیقت زهد در جامعه اسلامی بوده وهست.

قبل از به ارائه مطالبی راجع به این موضوع مهم یک تعریف ساده از زهد ارائه می کنیم :

زهد همان ساده زیستی همراه با قناعت است، برای تاءبید مدعا ابتدا از سیره عملی امام پارسایان حضرت علی علیه السلام یک نمونه گویا ذکر می شود:

اصبغ بن نباته از علی علیه السلام نقل می کند که ایشان فرمودند: تقریباً پنج سال است که در کوفه حکومت می کنم، روزی که وارد کوفه شدم این لباس، این مرکب و این اساس جزیی را داشتم اگر روزی که بر می گردم غیر از اینها داشته باشم: فأننی من الخائنین همانا من از خیانتکاران هستم (۱۵۲).

در تعریف حقیقت زهد آن امام زاهدان چنین می فرماید:

(حقیقت) زهد ما بین دو کلمه از قرآن است که خدای سبحان فرمود: بر آنچه از دستتان می رود ناراحت نشوید و بخاطر آن چه به شما می رسد خوشحال نشوید و هرکس که برگزیده افسوس نخورد و به آینده شاد نگردد. برآستی که هر دو طرف زهد را بدست آورده است (۱۵۳).

به خاطر آثار بسیار خطیر زهد، نشانه لطف و خیرخواهی خداوند به انسان تعبیر شده است به این بیان شیرین امام ششم توجه فرمایید که: اذا اراد الله بعد خيرا زهده في الدنيا و بصره عيوب الدنيا .

زمانیکه خداوند به بنده ای خیر اراده فرماید او را در دنیا زاهد کرده و نسبت به عیبهای دنیا بصیر می کند (۱۵۴).

و اینکه با نگاهی گذرا به آثاری دنیوی زهد بحث را ادامه می دهیم: علی علیه السلام می فرماید: کسی که نسبت به دنیا زاهد و بی رغبت شد مصیبتها را خوار و آسان می شمارد (۱۵۵).

و در کلام نغز پیامبر گرامی اسلام چنین آمده که:

من زهد فيها اعطاه الله علما بغیر تعلم وهدی بغیر هدايت .

کسی که در دنیا زهد ورزد خداوند به او علم بدون یادگیری اعطا می فرماید و هدایتی بدون راهنمایی دیگران (۱۵۶).

حال ای عزیز این نکته ظریف را توجه فرموده و به صفحه دل بنگار که اگر موفق شوی هواهای نفسانی را با عنصر زهدات بمیرانی و چشم را با توتیا اشک زینت دهی آنگاه به این تمجید علوی نائل می شوی که:

طوبی للزاهدين في الدنيا الراغبين في الآخرة .

خوشا به حال زاهدان در دنیا و شیفتگان آخرت (۱۵۷).

حال برای فهم سخن جاوید امام نهم به این کلام علی علیه السلام گوش جان بسپار که فرمود: ((هیچ ورعی همچون توقف به هنگام شبهه نیست و هیچ زهدی همانند بی رغبتی در حرام نمی باشد (۱۵۸)).

پس هدف و سرانجام زهد، ورع است زیرا ورع عنصری است که انسان را از معاصی باز میدارد.

۱۱ - ((ولا هم للدين مثل البدع)).

امام جواد علیه السلام می فرماید:

هیچ چیزی همچون بدعتها دین را ویران نمی کند و از بین نمی برد. تعریف بدعت داخل کردن آنچه که از دین نمی باشد به مجموعه دین، بدعت نامیده می شود و مردم از حیث عمل به برنامه های دینی به دو دسته کلی تقسیم می شوند:

دسته ای پیرو شریعت هستند و عده ای بدعت گذارند و بدون دلیل از سنت معصومین یا کتاب مجید و بی آنکه از نور وجود حجت بهره مند شوند برنامه هایی را به دین نسبت می دهند.

به این حقیقت تلخ باید اذعان کرد که در عوام مردم نوعی خرافه گرایی وجود دارد اگر کسی بگوید شتر پرید مردم عامی بدون آنکه بگویند شتر که پر ندارد سؤال می کنند به کجا فرود آمد، از این ضعف عمومی عده ای دشمنان آگاه استفاده می کنند و از هر فرصتی برای ترویج بدعتها به نان دین سود می جویند و این موضوع در قرن اخیر که با پیروزی انقلاب اسلامی در سراسر جهان به قرن احیای تفکر دینی نام گرفته از شدت و حدت خاصی برخوردار هست اینک برای کمک به تصور عمق خطر حدیثی از امیرمؤمنان تقدیم می شود:

((همانا بدعتهای شبیه به ستمها هلاک کننده اند مگر آنکه خداوند حفظ نماید)) (۱۵۹).

بشر در این عصر تسخیر کرات که شاهد رشد روزافزون تکنیک و دانش خویش هست هر چند در زندگی ماشینی رفاه خوبی برای خودش فراهم ساخته لیکن با همه وجود، انحطاط اخلاقی و سیر قهقرایی ارزشی و افول ارزشها در جامعه بشری را لمس می کند و پس از مقداری تحقیق واقع بینانه علاج دردهای خود را نسخه دین یافته بویژه اقبال به دین مبین اسلام در سراسر گیتی ملموس است و مجامع علمی سیاسی این موضوع را کاملاً مورد تحقیق و مطالعه قرار داده اند که در اروپا و آمریکا بالندگی اسلام با سایر ادیان قابل مقایسه نیست و در آفریقا و آسیا اعتماد به نفس مسلمین و مباحثات آنان به ارزشهای اسلامی سیر صعودی دارد به همین خاطر از گذشته تاکنون و در آینده نیز عده ای شیطان صفت برای تحقق نیات شیطانی خویش خواسته اند با داخل کردن افکار و اعمال ساختگی به مجموعه دین و ترویج بدعتها چهره تابناک و جذاب دین را مشوه نمایند.

امام جواد علیه السلام این حقیقت را مورد اشاره قرار داده اند امید است با سود بردن از این درس جاوید مکتب آزادگان حق مدار اسلام و شناخت دقیق مبانی و معارف دینی و ارزشهای اصیل اسلامی به نوبه خود گامی در جهت آشنایی دنیا با آرمانهای انسان ساز اسلام عزیز برداشته و در افشای بدعتها و جلوگیری از ترویج آنها کوتاهی نکنیم .

۱۲ - ولا افسد للرجال من الطمع (۱۶۰).

هیچ چیزی مانند طمع شخصیتها را فاسد نمی کند.

۱۳ - و بالراعی تصلح الرعية و بالدعا تصرف البلیة .

با حاکم رعیت سروسامان می یابد و بوسیله دعا بلا برطرف می شود (۱۶۱) در حدیث فوق یک پیوستگی بسیار عمیقی میان حاکم و رعیت در متون اسلامی ترسیم شده است بطوریکه آندو عامل سرو سامان یافتن یکدیگر معرفی شده اند .

این یک واقعیت است که تعداد افراد دهن بین و سطحی نگر همواره بیش از انسانهای ژرف نگر بوده و خواص کمتر بودند و هستند.

و این قاعده که الناس علی دین ملوکهم درباره عوام مردم صادق است و با اصلاح حکومت آنان نیز سروسامان می یابند.

در فرهنگ اهل بیت دعا مغز عبادت و دثار (لباس زیرین) مؤمن و عالم انس معرفی شده و این مطلب یادآوری شده که به هرکس توفیق دعا داده شود از توفیق اجابت هم برخوردار می شود.

در این فراز امام نهم نقش حکومت در اصلاح مردم و تاءثیر دعا را در برگرداندن بلایا مورد توجه قرار می دهد.

۱۴ - و من ركب المركب العمر اهتدى الى مضمار النصر و من شتم اجيب و من غرس اشجار التقى اجتنى اثمار المني (۱۶۲).

هر کس که به مرکب عمر سوار شود (از لحظات عمر به خوبی استفاده کند) به میدان پیروزی راه می یابد، هرکس دشنام دهد جواب داه می شود و کسی که درختهای تقوار رابکارد میوه های آرزو را می چیند (به آرزوهایش می رسد)

۱۵ - لم يستكمل العبد حقيقة الايمان حيت يؤثر دينه على شهوته ولن يهلك حتى يؤثر شهوته على دينه .

بنده حقیقت ایمان را کامل نمی کند مگر آنکه دینش را بر شهوتش ترجیح دهد و هرگز هلاک نمی شود، مگر آن که شهوتش را بر دینش ترجیح دهد (۱۶۳).

۱۶ - يوم العدل على الظالم اشد من يوم الجور على المظلوم . (۱۶۴)

روز عدالت و دادخواهی بر ستمگر سختتر از روز ستم بر مظلوم است .

۱۷ - القصد الى الله بالقلوب ابلغ من اثبات الجوارح بالاعمال .

با دل متوجه خدا شدن از واداشتن اعضا بر عمل مؤثرتر است (۱۶۵). این فرمایش حضرت امام محمد تقی علیه السلام ناظر است به تأثیر حضور قلب در عبادت و همچنین فکر کردن در آیات و نشانه های خداوند و از آن طریق متوجه خالق بی همتا شدن است و شاید روی همین ملاک باشد که در بعضی از نصوص آمده است : تفکر ساعة افضل من عبادة سبعين سنة . یک ساعت فکر کردن از عبادت هفتاد سال برتر است .

بنابراین بایستی ابتدا، دل را از هواها زدود و با حضور قلب به عبادت مهیا شده و اعضا و جوارح را بر عبادت الهی وادار ساخت .

چرا که گفته اند:

آئینه شو جمال پری طلعتان طلب

جاروب به خانه زدن پس میهمان طلب .

۱۸ - ثلاث من عمل الابرار: اقامة الفرائض و اجتناب المحارم و احتراس من الغلظة في الدين .

سه کار از اعمال نیکان است : برپاداشتن واجبات الهی و دوری از حرامها و مواظبت از غفلت در دین (۱۶۶).

۱۹ - التوبة على اربع دعائم : ندم بالقلب و استغفار باللسان و عمل بالجوارح و عزم ان لا يعود توبه دارای چهار ستون است ، پشیمانی با قلب ، طلب آمرزش با زبان ، و عمل با اعضای بدن و تصمیم بر اینکه برگناه برنگردد (۱۶۷).

۲۰ - لا تكن ولي الله في العلانية عدوا لله في السر .

در ظاهر دوست خدا و در سر و نهان دشمن خدا مباش .

كفى بالمرء خيانة ان يكون امينا للخونة .

در خیانت و دغل کاری هر فردی همین بس که امین خیانتکاران باشد.

۲۱ - من اطاع هواه اعطى عدوه مناه

هرکس از هواهای نفسش پیروی کند به دشمنش ، رسیدن به آرزویش را اعطا کرده است .

۲۲ - الثقة بالله ثمن لكل غال و سلم الى كل عال .

اعتماد به خدا بهای هر چیز گرانقیمت و نردبان برای نیل به هر بلندی و رفعت است (۱۶۸).

۲۳ - موت الانسان بالذنوب اكبر من موته بالاجل و حياته بالبركة اكبر من حياته بالعمر .

مرگ انسان بواسطه گناهان بزرگتر از مرگش به سبب اجل است و زندگی با برکت بزرگتر از زندگی با عمر بیشتر است (۱۶۹).

۲۴ - العلما غرباء لكثرة الجهال بينهم .

دانشمندان غریبان جامعه هستند چون جاهلان در بین آنها زیاد هستند (۱۷۰).

۲۵ - من حسن خلق الرجل كفه ذاه كفه اذاه و من سخائر بره بمن يجب حقه عليه و من كرمه ايثار على نفسه و من علامة صداقته لك كثرة موافقة و

قلة مخالفة و من شكره معرفته احسان من احسن اليه و من تواضعه معرفته بقدره و من سلامته قلة حفظه لعيوب غيره و عنايته لصالح عيوبه .

از خوش اخلاقی فرد جلوگیری اوست اذیتش را و از سخاوت اوست نیکیش به کسی که حقش بر او واجب است و از کرم اوست ترجیح دادن آن فرد بر خودش و از نشانه صداقت او بر تو زیادی موافقت اوست با تو و کمی مخالفتش و از نشانه های فروتنی اوست شناخت او به قدر و منزلت خودش و از نشانه های سلامت اوست کم حفظ کردنش عیوب دیگری را و توجهش به اصلاح کردن معایب خودش (۱۷۱).

۲۶ - ((الصبر على المصيبة مصيبة للشامت))

شکیبائی در برابر مصیبت ، مصیبتی است بر شماست کننده (۱۷۲).

۲۷ - ((الفقه ثمن لكل غال و سلم الى كل عال))

دین شناسی قیمت هر چیز گرانبها و نردبان ترقی برای نیل به هر بلندی و رفعت است (۱۷۳).

۲۸ - اياك و مصاحبة الشرير فانه كاسيف يحسن منظره و يقبح اثره .

از دوستی و هم صحبتی فرد شرور بیرهیز، همانا او چون شمشیر است ظاهرش زیبا و تماشایی و اثرش زشت است .

الايام تهتك لك الامر عن الاسرار الكامنة .

گذر ایام برای تو رازهای پوشیده را آشکار می سازد (۱۷۴).

۲۹ - ما عظمت نعم الله على احد الا عظمت اليه حوائج الناس فمن الم يحتمل تلك المؤونة عرض تلك النعمة للزوال .

نعمتهای خدا به فردی افزون نمی شود مگر آنکه نیازهای مردم به او زیاد شود. پس کسی که از عهده رفع نیازهای مردم برنیاید آن نعمت در معرض نابودی قرار می گیرد (۱۷۵).

۳۰ - ستمگر و کمک کننده به او و راضی به ستم هر سه در ظلم شریک هستند (۱۷۶).

۳۱ - من امل فاجرا كان ادنى عقوبته الحرمان .

کسیکه به فرد فاجر امیدوار باشد کمترین مجازات او نومیدی خواهد بود (۱۷۷).

((من استحسن قبیحا كان شریکا فيه))

۳۲ - هر کس کار زشتی را تحسین نماید در آن کار ناپسند شریک (۱۷۸) است .

۳۳ - الناس اشکال و کل يعمل علی شاکلته و الناس اخوان فمن کانت اخوته فی غیر ذات الله تعالی فانها تعود فانها تعود عداوة و ذلک قوله عزوجل : اخلاء بعضهم لبعض عدو الا المتقین .

مردم چند دسته اند و هر کدام مطابق سرشت خود عمل می کنند و مردم برادران همدیگرند هرکس برای غیر خدا دوستی نماید آن دوستیش به دشمنی می انجامد. و این سخن خدای عزوجل است : دوستان بعضی از آنان دشمن برخی دیگرند مگر افراد با تقوا (۱۷۹).

۳۴ - ثلاث خصال تجلب بهن المحبة : الانصاف فی المعاشرة والمواساة فی الشدة والانطواء و الرجوع الی قلب سلیم .

سه ویژگی است که بواسطه آنها محبت جلب می شود: انصاف درهم نشینی و رفت و آمد و یاری رساندن در سختی و گرفتاری و نرم شدن و بازگشت به قلب سلیم (۱۸۰).

۳۵ - من عرف الحکمة لم یصبر علی الازدیاد منها الجمال فی اللسان و الکمال فی العقل .

کسی که حکمت را شناخت برای زیاد فراگرفتن از آن بی تاب می کند زیبایی در زبان (بیان) است و کمال در عقل است (۱۸۱).

۳۶ - علیکم بطلب العلم فان طلبه فریضة والبحث عنه نافله و هو صلة بین الاخوان و دلیل علی مرؤ ت و تحفة فی المجالس و صاحب فی السفر و آنس فی العربة .

بر شما باد فراگیری دانش پس همانا فراگیری دانش واجب است و بحث از آن مستحب است و آن مایه پیوند و ارتباط بین برادران و راهنمای بر مردانگی و جوانمردی و هدیه ای در مجلسها و دوست در سفر و مونس در تنهایی است (۱۸۲).

۳۷ - ما یعباء بمن یوم هذا البیت اذا لم یکن فیہ ثلاث خصال : ورع یعجزه عن معاصی الله و حلم یملک به غضبه و حسن الصحابه لمن صحبه

به کسی که این خانه را قصد نماید اعتنا نمی شود زمانی که در آن سه ویژگی نباشد: پاکدامنی که او را از معصیتهای خدا باز دارد و بردباری که بواسطه آن بر غضبش مالک شود و خوب دوستی کردن با کسی که با او دوستی می کند (۱۸۳).

۳۸ - مقتل الرجل بین فکیه والراءى مع الاناة و بئس الظهیر الراس الفطیر .

قتلگاه هر فرد بین دو فک اوست و مشورت با خودخواهان و چه بد کمک و یآوری است راءى خام و نسنجیده (۱۸۴).

۳۹ - ما انعم الله علی عبد نعمة فلعم انها من الله الا کتب الله علی اسمه شکرها له قبل ان یحمده و لا اذنب العبد ذنبا فلعم ان الله یطلع علیه ان شاء عذبه و ان شاء غفر له قبل ان یتغفر .

خداوند به بنده ای نعمتی نداده که بداند آن نعمت از خداست مگر آنکه به اسم بنده شکر آن نعمت را به خدا می نویسد قبل از آن که آن فرد حمد الهی را به جای آورد و بنده ای گناهی را مرتکب نمی شود که بداند همانا خداوند بر او مطلع است اگر بخواهد عذابش می کند اگر بخواهد بر او می بخشد مگر آنکه قبل از استغفار او را می آمرزد

(۱۸۵).

۴۰ - كيف يضيع من الله تعالى كافله و كيف ينجو من الله تعالى طالبه و من انقطع الى غير الله و كله الله اليه و من عمل على غير علم افسد اكثر مما يصلح .

چگونه ضایع و تلف می شود کسی که خداوند تعالی پذیرای تعهد اوست و چگونه نجات می یابد کسی که خدا در پی اوست کسی که از خداوند ناامید شود و به دیگری امیدوار شود، خداوند او را به همان شخص واگذار می کند. کسی که عملی را بدون علم انجام دهد بیشتر از آنچه اصلاح کند و کار نیک بجای آورده تباه میکند (۱۸۶).

۴۱ - قال له رجل اوصني ؟ قال عليه السلام و تقبل ؟ قال : نعم قال : توسد الصبر واعتنق الفقر و ارفض الشهوات و خالف الهوى و اعلم انك لن تخلو من عين الله فانظر كيف تكون .

مردی از آن حضرت درخواست نصیحت کرد، فرمود، می پذیری ؟

گفت آری .

فرمود: صبر را بالش خودساز، فقر را در آغوش گیر لذتها را واگذار، با هوس مخالفت کن و بدانکه هرگز از مراقبت خداوند بیرون نیستی پس ببین درچه حالی؟ (۱۸۷).

۴۲ - قال عليه السلام اوحى الله الى بعض الانبياء اما زهدك في الدنيا فتعجلك الراحة واما انقطاعك الى فيعزرك بي ولكن هل عدت لي عدوا وواليت لي وليا . خداوند به برخی از پیامبران وحی کرد: اما دل کندن از دنیا آسایشی بود که بدان شتافتی اما پیوستنت به من عزتی بود که بدان دست یافتی (و اینها برای خودت بود) آیا برای من با دشمنم دشمنی کردی و با دوستم طرح دوستی ریختی؟ (۱۸۸).

این حدیث دلالت بر اهمیت تولی و تبری دارد.

۴۳ - من اصغى الى ناطق فقد عبده فان كان الناطق عن الله فقد عبده الله و كان الناطق ينطق عن لسان ابليس .

هر که به گوینده ای گوش دهد او را پرستیده ، اگر از خدا دم زند، خدا را پرستیده و اگر از شیطان گوید - شیطان را پرستیده (۱۸۹).

۴۴ - تاءخير التوبة اغترار و طول التسويف حيرة و الاعتلال على الله هلكه و الاصرار على الذنب امن لمكر الله و لا ياء من مكر الله الا لقوم الخاسرون .

تاءخیر توبه غرور است ، ادامه تاءخیر سرشکستگی ، امروز و فردا کردن با خدا باعث هلاکت و نابودی است ، پافشاری برگناه نتیجه ایمنی از مکر خدا است ((و از مکر خدا جز زیانکاران ایمن نباشند)) (۱۹۰).

۴۵ - ان الهل عبادا يخلصهم بالنعم و يقرها فيهم ما بذلوا فاذا منعوا نزعها عنهم و حولها الى غيرهم .

فرمود: خدا رابندگانی است که مخصوص گردانده آنانرا به نعمتها و پایدار می کند آن نعمتها در ایشان تا زمانیکه بذل می کنند آنرا، پس زمانیکه ممانعت کرده، بذل ننمایند خداوند آن نعمتها را از آنان گرفته و غیر ایشان تحویل می دهد(۱۹۱).

۴۶ - العاف زینة و الشکر زینة الغنی و البصر زینة البلاء و التواضع زینة الحسب ، و الفصاحة زینة الکلام و العدل زینة الایمان ، السکينة زینة العبادة و الحفظ زینة الراویة و خفض الجناح زینة العلم و حسن الادب زینة العقل و بسط الوجه زینة الحلم و الايتار زینة الزهد و بذل المحمود زینة النفس و کثرة الکباء زینة الخوف و التقلل زینة القناعة و ترک المنه زینة المعروف و الخشوع زینة الصلاة و ترک مالا یعنی زینة الورع .

پاکدامنی زینت فقر، سپاسگزاری ، زینت توانگری ، شکیبائی ، زینت بلا و مصیبت ، فروتنی زینت شخصیت اکتسابی ، فصاحت زینت سخنوری ، دادگری زینت ایمان ، آرامش زینت عبادت ، حافظه قوی زینت نقل قول ، فروتنی زینت دانش ، ادب نیکو زینت عقل ، پارسائی ، احسان بر فقرا زینت نفس ، زیادی گریه زینت خوف ، سازگاری با نداری زینت قناعت ، ترک منت زینت احسان و نیکی ، خشوع زینت نماز و فرو گذاشتن آنچه به انسان مربوط نیست زینت پارسائی است (۱۹۲).

تعاهدوا امر الصلوة وحافظوا علیها و استکنروا منا و تقربوا بها فانها كانت علی المؤمنین کتابا موقوتا الا تسمعون الی جواب اهل النار حين سئلوا: (ماسلکم فی سقر قالوا لم نک من المصلین وانها لتحت الذنوب حت الورق و تطلقها اطلاق الریق و...

مراعات کنید امر نماز را و بر آن محافظت کنید و زیاد به جای آورید از آن و بواسطه نماز به خدا تقرب جوئید زیرا آن بر مؤمنین واجب است ، آیا نمی شنوید پاسخ اهل دوزخ را زمانیکه پرسیده شوند چه چیز شما را در آتش داخل کرد؟ گویند از نمازگزاران نبودیم و براستیکه نماز گناهان را می ریزد مانند ریختن برگ و باز می کند زنجیرهای گناه را همچون باز کردن زنجیر از گردن حیوان و رسول خدا صلی الله علیه و آله و سلم تشبیه کرد آنرا به چشمه آب گرم که بر در مرد باشد و او در شبانه روز پنج بار در آن شستشو نماید پس معلوم نیست که بر بدن او چرک بماند و... (۱۹۳).

این واجب خطیر شرعی گاه عرصه عروج عارفان و زمانی مظهر تجلی عظمت وحدت مسلمین در صفوف جماعت و نمازهای عبادی سیاسی جمعه است و محبوب اولیای الهی که هرکس به اندازه معرفت خویش از این بحر مواج بهره مند می شود.

و در این فراز از حدیث زینت امام نهم حضرت جوادالائمه علیه السلام خشوع را زینت نماز این رکن اساسی دین معاد و معاش یعنی اسلام عزیز معرفی می فرماید.

وترک مالا یعنی زینة الورع .

و فرو گذاشتن آنچه به انسان مربوط نیست زینت پارسائی است .

ورع یکی از کمالات بسیار ارجمندی است که بزرگان دین در سفارش بدان اصرار بسیار زیادی دارند و باوصاف و تعابیر گوناگونی از آن سخن به میان می آورند که احادیث الگوی کامل ورع ، اول مرد مسلمان ، قهرمان و شیر بیشه توحید حضرت علی علیه السلام نمونه هایی از آن تعابیر لطیف است .

گاهی آن حضرت همنشینی و الفت با اهل ورع را مدنظر قرار داده و چنین فرموده که :

والصق باهل الورع .

خود را به پرهیزکاران بچسبان (۱۹۴).

و زمانی آثار ورع را مورد اشاره قرار می دهد و می فرماید که :

ولا معقل احسن من الورع .

پناهگاهی بهتر از پارسایی نیست (۱۹۵).

و در قسمت پایانی حدیث بلند حضرت جواد علیه السلام فرو گذاشتن کارهایی که به انسان ارتباطی ندارد و زینت ورع و فرمولی برای تکمیل کردن این ورع و کارآمدی بیش از پیش این سیر و پناهگاه ، فضایل اخلاقی معرفی شده است .

توضیح حدیث شریف :

اسلام آئین معاد و معاش بر مبنای فطرت و خرد و جوابگوی کلیه نیازها، تمایلات و خواسته های فطری بشر بوده و هست .

یکی از تمایلات فطری انسان زیبادوستی و زینت گرایی است ، این میل مطابق با سرشت ، در برنامه های اسلام عزیز، فروگذار و مورد غفلت واقع نشده است ، هم در معجزه جاوید پیامبر گرامی اسلام صلی الله علیه و آله و سلم یعنی قرآن مجید و هم کلام معصومین علیهم السلام این مفسران حقیقی قرآن و راسخان در علم به موضوع زینت توجه شایانی شده است .

در قرآن کریم گاهی مناظر زیبای روی زمین مورد اشاره واقع شده که :

انا جعلنا ما علی الارض زینة لها (۱۹۶).

آنچه در روی زمین است ما آن را زینت زمین قرار دادیم - نه زینت شما -

گاهی به منظره های دلربای آسمانی اشاره شده که :

انا زینا السماء الدنيا بزينة الكواكب (۱۹۷).

ما آسمان دنیا را با زینت ستارگان آراستیم .

وگاهی به ناپایداری این زیورهای دنیوی اشاره شده که :

حتى اذخذت الارض زخرفها وازينت و ظن اهلها انهم قادرون علیها آتیها امرنا لیلا و نهارا

وقتی زمین زینت خود را گرفت و متزین شد و اهل زمین که دارای این باغ و بوستانند بخاطر این که متمکن و چیزدار هستند، خیال کردند کاری از آن ها ساخته است در همین مقطع ، فرمان ما شبانه یا روزانه فرا می رسد.

فجعلناها حصیدا کائن لم تغن بالامس ما این بستانهای سرسبز و خرم را آنچنان درو پژمرده می کنیم که گویا دیروز در این جا باغی نبوده است (۱۹۸).

لیکن در کتاب هدایت بشر و معجزه جاوید پیامبر اسلام صلی الله علیه و آله و سلم هیچکدام از این زیورهای ناپایدار زینت انسان معرفی نشده، بلکه اینها زینت زمین یا آسمان هستند و برای زینت انسان عنصری خطیر و اکسیری بسیار گرانبها تحت عنوان لطیف ((ایمان)) معرفی شده، آنجا که می فرماید:

ولكن الله حبيب اليكم الايمان و زينة في قلوبكم (۱۹۹).

خدایا باور به مبداء، معاد، وحی و نبوت را محبوب انسان قرار داد و با اکسیر ایمان جان آدمی را آراست و موضوع بسیار مهم دل بستن به قدرت لایزال الهی و دل کندن از غیر خدا را زیور انسان خواند و در این کلام نغز نکته های فراوانی نهفته است، از جمله اینکه ای انسان که لایق مقام رفیع خلیفه الهی هستی زیور تو: ماشین مدل بالای تیزرو، انگشتر گرانقیمت، خانه وسیع مملو از فرش و ظرف و آراسته با سنگهای قیمتی، درجه نظامی ارشد، گروه ممتاز اداری، لباس گرانبها، حساب بانکی سرشار از اعتبار و بالاخره شهرت اجتماعی و... نیست بلکه زیور جان ارزشمند شما ایمان و معنویت است و امتیازات ناشی از ایمان و علو رتبه چنانچه در کلام بلند و دلربای بزرگ معمار اسلام ناب محمدی صلی الله علیه و آله وسلم به امیر مؤمنان و امام پارسایان علی علیه السلام چنین آمده که:

يا علي ان الله قد زينك بزينة لم يزين به احدا .

یا علی خداوند ترا با زینتی آراسته که احدی را نیاراسته است .

زیرا که تو در دلهای پاکان محبوبی و دلهای پاک مهر تو را می پذیرد چونکه تو هم خود آراسته ای و هم زینت دلهای پاک مؤمنین خواهی بود (۲۰۰). حال برمی گردیم به کلام بسیار والای نهمین مهر سیهر امامت حضرت جواد الائمه علیه السلام که به تفصیل راجع به این میل فطری بشر و نحوه تحقق آن در فضایل اخلاقی و اسباب زیور جان و روان آدمی سخن گفته و روح انسانهای شیفته کمالات شایسته انسانی را سیراب کرده است .

و امام جواد علیه السلام می فرماید:

العاف زينة الفقر: پاکدامنی زینت فقر است .

در قاموس تربیتی فرهنگ والای اهل بیت عصمت و طهارت عفاف از منزلت بس بالایی برخوردار است، چنانکه علی علیه السلام می فرماید:

افضل العبادۃ العفاف :

برترین عبادت پاکدامنی است (۲۰۱).

لکن متأسفانه در اغلب موارد فقر سرآغاز معاصی را یا همراه با معاصی است . چنانچه مشهور است که : کادالفقر ان یكون کفرا به همین جهت حفظ عفاف و وارستگی در حال فقر دارای ارج والایی است زیرا در روایات وارد شده که فقرای عفیف و پاکان بی چیز قبل از شهدا وارد بهشت می شوند و در جواب سؤال شهدا که بار خدایا ما در راه حفظ دینت از سر و جان گذشتیم و سرمایه جوانی را صرف کردیم . پس اینان کیستند که قبل از ما به بزم بهشت راه یافتند جواب آید آری چنین است که می گویند لکن آن یکبار بیش نبود ولی اینها فقرائی هستند که روزی چند بار در آتش فقر سوختند ولیکن خود را به گناه و خیانت آلوده نکردند.

و لذا حضرت جواد علیه السلام در مقام شمارش زیورهای جان و روان ابتدا عفاف را زینت فقر معرفی می کنند.

الشکر زينة الغنى :

سپاسگزاری زینت توانگری است .

شکر نعمت نعمت افزون کند

کفر نعمت از کفت بیرون کند

بدان که ای عزیز که شرط استمرار نعمت دستگیری از نیازمندان است و شکر تنها شکر زبانی نیست هر چند شناخت نعمت و شکر زبانی هم از فضیلت برخوردار است لیکن در شکر توانگری سنگینی کفه ترازو متوجه شکر عملی و مساعدت بر نیازمندان و فقر است ، و در همین مقام این نعمت توانگری خدادادی اقتضا دارد که برای شکر نعمت و تدارک استمرار آن انسان از هر فرصتی برای احسان استفاده نماید و سائل و نیازمند را رسول و فرستاده خدا دانسته و احسان و نیکی را پس انداز واقعی تلقی نماید و با همین منطق این حقیقت روشن می شود که نیاز محسن به احسان از احتیاج فقیر بدان بیشتر و منافی که عاید فرد نیکوکار می شود بسی بیشتر هست .

الصبر زينة البلاء

صبر در جای جای احکام عالیه و قوانین راقیه اسلامی نقشی به سزا دارد، رسول گرامی اسلام صلی الله علیه و آله و سلم می فرمایند: صبر بر سه قسم است صبر هنگام مصیبت ، صبر بر طاعت ، صبر برای دوری از گناه (۲۰۲).

و امام سجاد علیه السلام می فرمایند:

لا ايمان لمن لا صبر له :

کسی که شکیبایی ندارد ایمان ندارد (۲۰۳).

و این قانون کلی در بین متشرعین مشهور است که :

هر که در این بزم مقربتر است

جام بلا بیشترش می دهند

و روی همین اصل است که از رسول خدا صلی الله علیه و آله و سلم نقل شده که فرمودند: هر آینه در بهشت منازل و درجاتی است که بندگان با اعمالشان بدان نمی رسند.

پرسیدند: چه کسانی به آن نائل می شوند؟ فرمود:

اهل بلاها و غمها (۲۰۴).

حال که در فرهنگ اسلام بلا نوازش تلقی می شود، این تعبیر شیرین امام نهم علیه السلام به خوبی روشن می شود که شکیبایی زینت بلاست و کامل کننده اجر انسان در قبال آن مصیبت .

و التواضع زينة الحسب فروتنی زینت شخصیت اکتسابی انسان هست بطور کلی شخصیت هر فرد را به دو دسته می توان تقسیم کرد:

الف) شخصیت نسبی که از طریق خانواده و بدون اراده و اختیار انسان به فرد میرسد و بسا افتخاراتی که بدون زحمت به فرد از این طریق می رسد و بسا مواردی که انسان را به خاطر همین شخصیت نسبی قدح و سرزنش می کنند و موقعیت خانوادگی اسباب سرشکستگی را فراهم می نماید. ولیکن این دسته زیاد مهم نیست هرچند که بطور قطع یکی از مرجحات می تواند باشد و هست .

ب) شخصیت حسبی : که همان شخصیت اکتسابی فرد می باشد و عناصری چون علم ، مدیریت ، تجربه ، ایمان و دارایی درتشکیل آن سهم به سزائی را ایفا می کنند.

در تعبیر جذاب امام محمد تقی علیه السلام تواضع زینت شخصیت اکتسابی فرد معرفی شده است برای تبیین مطلب ابتدا سیری اجمالی به جایگاه تواضع در معارف اهل بیت علیهم السلام می کنیم .

تواضع درجاتی دارد از جمله اینکه شخص منزلت و اندازه خود را بشناسد. آنگاه با قلب سالم و آرام خود را همان منزلت خویش نازل نماید، دوست نداشته باشد با احدی رفتار کند مگر مانند آنچه که دوست داد با او رفتار شود، اگر از کسی بدی ببیند آنرا با نیکی دفع نماید، خشم خود را فرونشاند و نسبت به مردم دارای گذشت باشد(۲۰۵).

امام صادق علیه السلام می فرماید: مقربترین مردم به خدا متواضعان و دورترین مردم از خدا متکبرین هستند(۲۰۶).

امام موسی بن جعفر علیه السلام درباره تواضع می فرماید: در حق مردم بجای آوری آنچه را که دوست داری دیگران در حق تو انجام دهند(۲۰۷).

و رسول خدا صلی الله علیه و آله و سلم می فرماید:

من تواضع الله رفع الله :

هر کس برای خدا تواضع کند خداوند رتبه او را رفیع و والا می گرداند(۲۰۸).

حال که گوشه ای از منزلت و جایگاه برتر تواضع در ساختار شخصیت معنوی انسان معلوم شد می توان بخشی از مضمون بس والای کلام نغز حضرت جواد الائمه علیه السلام را تصور کرد که فرمود فروتنی زینت شخصیت اکتسابی است . خوشا به حال آنانکه این سیره حسنه پیامبر رحمت و امام پارسایان علیهما السلام را اخذ و از طریق تواضع به خدا رفعت معنوی در آسمان فضیلت را از آن خود نمایند.

والفصاحة زينة الكلام

کلام وسیله ارتباط بیانگر شخصیت و ترجمان دل انسان است ، انسانها از طریق کلام به مفاهیم مورد نظر فرد مقابل پی برده و در برخی موارد ابعادی از شخصیت او را نیز می شناسد. روی همین مبنا حکما گفته اند که شخصیت انسان در زیر زبان او نهفته است و

تا مرد سخن نگفته باشد

عیب و هنرش نهفته باشد

حال که کلام از چنین رتبه و اعتباری برخوردار هست بدیهی است که فصاحت و بکارگیری کلمات شیوا و بی عیب زینت کلام و از اسباب تعالی انسان خواهد بود.

والعدل زینة الایمان عدل گمشده بشریت و گره گشای بسیاری از مشکلات جامعه بشری است و اسلام عزیز این گوهر گرانبهای معنوی و عامل سعادت جامعه بشریت را در مورد متعددی به عنوان یکی از اصلترین ملاکهای گزینش جهت واگذاری اختیار و حاکمیت در رده های مختلف حکومتی، اجتماعی و عبادی قرار داده است، لیکن این حقیقت که توصیف عدالت بس آسان و مراعات آن سخت مشکل هست کار را از صعوبت خاصی برخوردار می نماید.

ابتدا نظر خواننده محترم را به تعبیری شیوا از بزرگ مذهب شیعه اثنی عشری حضرت صادق علیه السلام جلب می نماید که فرمودند:

عدل از غسل ناب شیرینتر، از کف سبکتر و از مشک خوشبوتر است (۲۰۹) این اکسیر گرانبها محبوب عامه بشری است و حتی جانپسندترین افراد وقتی در انتظار مردم حاضر می شوند سعی می کنند اعمال خود را در راستای دادگری جلوه دهند چون ایمان عبارت از شناخت بادل و اعتراف با زبان و عمل با اعضا و جوارح است و عدل هر چیز را در جای خود گذاشتن و از طریق خودسازی خود را ملتزم به طاعت ساختن و از گناهان و حتی مکروهات دوری کردن است.

پس حق این است که عدل زینت ایمان و زیور جان و روان آدمی است والسکینه زینة العبادة عبادت نردبان ترقی و عرصه عشق بازی با جانان حقیقی، میدان رهیدن از بوجی و اتصال به مبدء اعلاء و قدرت لایزال الهی است، بنابراین آرامش روحی و روانی همراه با طمأنینه و سکون کامل به هنگام ادای اذکار و اوراد پرمحتوای عبادی زینت و زمینه ساز تسریع طی مراحل کمال توسطی انسان مائنوس با عبادت بوده و هست.

والحفظ زینة الروایة حافظه قوی در مطلق نقل و قول دارای ارزش و زینت آن می باشد این امر در موضوع روایت از حضرات معصومین صلوات الله علیهم اجمعین با توجه به نقش خطیر روایات در تبیین احکام و ترویج علوم اسلامی از اهمیتی ویژه برخوردار است لذا امام نهم علیه السلام فرموده اند: حافظه قوی و امانتداری در نقل، زیور روایت هست.

و خفض الجناح زینة العلم : فروتنی زینت علم است ((.

چون ارزش علم ذاتی است همگان حتی افراد نادان شیفته عمل هستند ولی چه بسیار اتفاقی می افتد که علم دامی از دامهای شیطان و حجاب اکبر می شود یکی از جولانگاههای شیطانی کبر و غرور است که دامگیر دانشمندان می شود به همین خاطر در مفاهیم تربیتی احادیث ارزشمند حضرات معصومین این موضوع مورد توجه قرار گرفته است از جمله ششمین فروزان آسمان امامت و هدایت چنین فرموده اند که :

تواضعوا لمن تعلمونه العلم و تواضعوا لمن طلبتم منه العلم ولا تكونوا علماء جبارین .

و فروتنی نمایید بر کسانی که به آنها علم می آموزید و تواضع کنید بر افرادی که از آنها علم فرا می گیرید و دانشمندان متکبر و ستم پیشه نباشد (۲۱۰).

و حسن الادب زینة العقل

و ادب نیک زینت عقل است .

ابتدا نمونه هایی از معانی عقل در احادیث حضرات معصومین علیهم السلام تقدیم می شود.

۱ - گاهی عقل به توان درک خیر و شر تشخیص بین آن دو و شناخت اسباب امور اطلاق می شود این همان ملاک تکلیف در احکام شرعی است .

۲ - گاهی عقل به حالت و ملکه ای گفته می شود که انسان را به گزینش خیر و منافع و دوری از ضرر و شر وادار می سازد.

۳ - گاهی عقل در معنای تعقل بکار می رود به معنی علم در این معنا عقل در مقابل جهل است نه جنون اغلب احادیث در معنای دوم و سوم بکار برده شده است که اینکه نمونه هایی در این زمینه ذکر می شود.

از امام صادق علیه السلام پرسیدند:

ما العقل ؟ قال علیه السلام : ما عبد به الرحمن و اكتسب به الجنان : عقل چیست ؟ فرمود آنچه که بواسطه آن خدای رحمان عبادت می شود و بهشت بدست می آید.

امام رضا علیه السلام فرمودند: صدیق کل امری ء عقله و عدوه جهله دوست هر فرد عقل اوست و دشمن او جهل و نادانیش . وقتی امام صادق علیه السلام در نشانه های عقل سخن می گفتند چنین فرمودند:

من كان عاقلًا كان له دين

کسیکه عاقل باشد دیندار است (۲۱۱).

و ناگفته پیداست که از جمله نشانه های بارز دینداری حیای زیاد و برخورداری از آداب دینی و انسانی هست چرا که در کلام معصومین هم چنین آمده که :

تواضعوا للحق تكن اعقل الناس

در برابر حق متواضع باش تا عاقلترین مردم شوی .

و به همین خاطر در سخن دلنشین حضرت محمد تقی علیه السلام چنین تعبیر شد که حسن ادب زینت عقل است و روشن است که ادب نیک ره آورد پیروی از مبانی ارزشی دین مبین و دوری از ضد ارزشها و ناهنجاریهای دینی است و همین زینت عقل و طریق سعادت بشری است .

و بسط الوجه زينة الحلم

و گشاده رویی زینت حلم است .

بردباری و حلم در قاموس فرهنگ والای اسلامی از اهمیت و جایگاه بس رفیعی برخوردار هست ، امام صادق علیه السلام می فرماید: کفی بالحلم ناصرا

برای یاری انسان حلم و بردباری کافی است .

رسول خدا صلی الله علیه و آله و سلم می فرماید: خداوند انسان بردبار پاکدامن را دوست میدارد. همچنین پیامبر در این زمینه فرمودند که: یا علی آیا خبر دهم به شما که شبیهترین شما به من از حیث اخلاق کیست؟ عرض کردم بله یا رسول الله فرمود: خوش اخلاقترین شما و بردبارترینتان و نیکوکارترینتان به خویشاوندانش و آنکه از خودش شدید حسابکشی و دادخواهی نماید - از حیث رفتار به من شبیهتر است - (۲۱۲).

و این زیور جان آدمی یعنی بردباری زمانیکه باگشاده رویی و خوشرویی همراه شود دیگر نور علی نور دلر باتر می شود به همین خاطر نهمین اختر فروزان آسمان امامت علیه السلام از خوشرویی به عنوان زینت حلم یاد کردند.

والایثار زینة الزهد: مقدم کردن دیگری بر خود زینت زهد است. ایثار در احادیث اهل بیت سلام الله علیهم در دو مفهوم بکار رفته است:

الف) مقدم کردن رضای الهی بر هوای نفس که از آن به عنوان سودمندترین تجارت یاد شده و آسمانها و زمین قیامت روزی وی معرفی شده اند (۲۱۳).

ب) ترجیح دیگری بر خود: که هم در قرآن کریم و هم در احادیث معصومین مورد توجه قرار گرفته است که به عنوان نمونه چند مورد ذکر می شود:

در قرآن کریم چنین آمده: یؤثرون علی انفسهم و لوکان بهم خصاصة دیگران را بر خود مقدم می دارند هرچند خود به آن نیازمند باشند (۲۱۴).

امام باقر علیه السلام می فرماید: خدا را جنتی است که جز سه دسته در آن داخل نمی شود: یکی از آنها کسانی هستند که برادر مؤمن خود را به خاطر بر خویشتن مقدم می دارند (اهل ایثارند) (۲۱۵).

و امام پارسایان حضرت علی علیه السلام می فرمایند: مکارم اخلاقی کامل نمی شود مگر با پاکدامنی و ایثار (۲۱۶).

با توجه به اینکه زهد بی اعتنائی به دنیا است و تقویت حالت عبودیت در خویشتن و با عنایت به اینکه ذروه کمال مکارم اخلاق در ایثار تجلی می یابد پس حقیقتاً و از جان و دل می توان گفت که ایثار زینت زهد است.

و بذل المجهود زینة النفس

احسان بر فقرا زینت نفس است.

امام پارسایان حضرت علی علیه السلام کلامی نغز در این رابطه دارند که برای روشن شدن اهمیت موضوع آن را تقدیم می کنیم.

هرکس از بذل آنچه دارد بر نیازمند بخل ورزد، غضب خدا بر او فزونی میگیرد (۲۱۷) باز آن حضرت می فرماید:

السخاء خلق الانبياء.

بخشندهگی اخلاق پیامبران است (۲۱۸).

سخاوت روزی را زیاد می کند و علاوه زینت جان و ران آدمی است و كثرة البكاء زينة الخوف.

زیادی گریه زینت خوف از خداست.

اشک با معرفت ارزش خاصی در نزد اهل دل و احادیث گرانقدر حضرات معصومین علیهم السلام دارد و بطوریکه در کلام قدسی پیامبر رحمت اشک از خوف خدا نجات بخش و به هر قطره اشک عارفانه پاداش قصر بهشتی نقل شده است و از دیدگاه امام باقر علیه السلام اشک بر گونه محبوبترین

قطرات در نزد خداست و امام صادق علیه السلام می فرمایند در روز قیامت هر چشمی گریان است مگر سه چشم : چشمی که از حرامهای الهی چشم پوشی نماید و چشمی که شب را در طاعت الهی به بیداری بگذرانند و چشمی که در دل شب از خوف الهی گریه نماید(۲۱۹).

و در این کلام بلند حضرت امام محمد تقی علیه السلام زیادی گریه زینت خوف از خدا معرفی شده است .

والتقلل زينة القناعة

و سازگاری با نداری زینت قناعت است .

قناعت گوهر گرانیها و از محاسن اخلاقی کلیه مکاتب الهی و عقلای عالم بوده و هست و در کلام بزرگان از جایگاه خاصی برخوردار می باشد به عنوان نمونه می توان به احادیث ذیل اشاره کرد:

من قنع بما رزقه الله فهو من اغنى الناس :

از امام باقر یا امام صادق علیهما السلام نقل شده است که : هر که به آنچه خدا روزیش کند، قانع باشد بی نیازترین مردم است (۲۲۰).

من رضى من الله باليسير من المعاش رضى الله منه باليسير من العمل .

هر که به معاش اندک خدا راضی گردد، خدا هم به عمل اندک او راضی شود(۲۲۱).

القناعة مال لا ينفد :

قناعت مالی است که تمام نمی شود(۲۲۲).

كفى بالقناعة ملكا :

بس است (این) با قناعت می توان پادشاهی کرد(۲۲۳).

در ادامه تأکید بر اهمیت قناعت این کلام پرمفهوم از نهمین مهر سپهر امامت صادر شد که سازگاری با فقر و کمبودها زینت قناعت است .

و ترك المن زينة المعروف .

فرو گذاشتن و ترک کردن منت زینت احسان است .

به رخ کشیدن کار نیک و منت گذاشتن در دین مبین اسلام به شدت تقبیح شده است به عنوان نمونه در آیه کریمه می فرماید:

يا ايهاالذين آمنوا لا تبطلوا صدقاتكم بالمن والاذى .

ای کسانی که ایمان آوردید کارهای نیک خود را با منت و آزار تباه مکنید(۲۲۴).

و امام پارسایان و موحدان علی امیرمؤمنان می فرماید:

فان المن يبطل الاحسان .

همانا منت احسان را باطل می کند.

و در سفارش امور حکومتی به مالک اشتر چنین می فرماید که :

ایاک والمن علی رعیتک باحسانک : بیرهیز از منت گذاردن بر مردم به سبب نیکی کردنت (۲۲۵).

و در همین راستاست که امام نهم شیعیان جهان می فرماید ترک منت گذاردن زینت احسان است .

والخشوع زینة الصلاة .

و خشوع زینت نماز است .

نماز این اقیانوس بیکران فضیلت ، عبودیت و معنویت در ساختار احکام اسلام از اهمیت بسیار زیادی برخوردار است بطوریکه در قرآن کریم از علائم بسیار ایمان شمرده شده و واجب بر عموم مسلمین معرفی شده است و آنگاه که قرآن کریم مشخصات بارز جامعه اسلامی و حکمرانان مؤمن را بیان می فرماید نماز چنین جلوه کرده است که : الذین ان مکناهم فی الارض اقاموا الصلوة

مؤمنان واقعی کسانی هستند که اگر آنانرا در روی زمین متمکن سازیم نماز را برای می دارند (۲۲۶).

و فلسفه خلقت ، خاتم الانبیاء صلی الله علیه و آله و سلم راجع به جایگاه نماز در دین مبین اسلام چنین می فرماید:

لکل شیء وجه و وجه دینکم الصلاة فلا یشین احدکم وجه دینه : هر چیزی چهره ای دارد و صورت دین شما نماز است پس مبدا یکی از شما چهره دینش را معیوب نماید.

و نیز فرمودند که :

لیس منی من استخف بصلاته لایرد علی الحوض لا والله .

کسی که نمازش را سبک بشمارد از من نیست بخدا سوگند به محضر من در حوض وارد نمی شود (از شفاعت من برخوردار نمی گردد)

و حضرت علی علیه السلام آن خانه زاد خدا و اولین شهید محراب در تاریخ اسلام راجع به نماز چنین فرمود که :

قال علیه السلام الفضائل اربعة اجناس احدها الحکمة و قوامها فی الکفره و الثانی العفة و قوامها فی الشهوة و الثالث القوة و قوامها فی الغضب و الرابع العدل و قوامه فی اعتدال قوى النفس (۲۲۷) فضایل دارای چهار جنس هستند یکی از آنها عقل و خرد است و نیروی آن در اندیشه و فکر است و دومی پاکدامنی است و نیروی آن در خواستن است و سوم غلبه و توانایی است و نیروی آن در غضب است و چهارم عدل است و نیروی آن در درستی نیروهای روح آدمی است .

۴۷ - أقصد العلماء للمحججه الممسک عند الشبهه والجدل یورث الریا و من اخطأ وجوه خذلته الحیل و الطامع فی وثاق الذل و من احب البقاء فلیعد للبلاء .

میان روترین دانشمندان در استدلال کسی است که هنگام شبهه خودداری نماید و مناقشه در بحث موجب ریا می شود و کسی که در اطراف مطالب خطا نماید حيله ها او را خوار می نماید. و فرد آزمند و حریص پایبند ذلت و خواری است و هرکس بقاء را دوست بدارد پس باید برای بلا خود را آماده سازد.

۴۸ - لا یطولن علیکم الامل فتقسوا قلوبکم .

آرزوهای خود را دراز نکنید که در اینصورت دلهای شما سخت و سیاه می گردد.

۴۹ - دیدار از برادران دینی یک نوع مصونیت و مایه باروری عقل است هرچند که زمان آن کم باشد (۲۲۸).

۵۰ - علی بن مهزیار می گوید ابوالحسن بن حصین به اتفاق من برای ابوجعفر دوم (امام جواد علیه السلام) نوشتیم: فدایت شویم دوستان شما در مورد نماز صبح اختلاف نظر دارند برخی نماز صبح را تا هنگام طلوع فجر اول در آسمان می خوانند و بعضی دیگر تا هنگامی نماز می خوانند که در پایین قسمت افق نمایان گردد و ما نمی دانیم کدامیک از این وقت نماز را برایمان بیان فرمائید و با ماه و سپیده در سرخی خود معین فرمائید و بفرمائید که به هنگام ابری بودن چه باید کرد و در سفر و حضر چگونه باید نماز خواند. حضرت با خط خود نوشتند:

الفجر - یرحمک الله - هو الخیط الابیض المعترض لیس هو الابیض صعداء فلا تصل فی سفر ولا حضر حتی تتبینه فان الله تبارک و تعالی لم یجعل خلقه فی شبهه من هذا ((کلوا و اشرلوا حتی یتبین لکم الخیط الابیض من الخیط الاسود من الفجر (۲۲۹)).

فالخیط الابیض هو المعترض الذی یحرم به الاکل و الشرب فی الصوم و كذلك هو الذی توجب به الصلاة :

خدای رحمت کند سپیده ، نخ سپید نمایان است و نه آن سپیدی که گسترده می شود و در سفر و حضر تنها زمانی نماز بخوان که آنرا دریایی که خدای تبارک و تعالی ، خلق خود را در شبهه قرار نداده و در این باره فرموده :

((بخورید و بیاشامید تا هنگامی که نخ سپید از نخ سیاه در سپیده برایتان از همه تمییز داده شود)) بنابراین ملاک سرزدن سپیده ، مشخص شدن نخ سپید است و در همین حد است که در روزه گرفتن ، خوردن و نوشیدن حرام می شود و در همین فاصله باید نماز را به جای آورد (۲۳۰).

۵۱ - علی بن مهزیار از یحیی بن ابی عمران همدانی روایت کرده می گوید: برای امام جواد علیه السلام نوشتیم: فدایت گردم درباره فردی که در نماز خود تنها سوره فاتحه الکتاب را با بسم الله الرحمن الرحیم آغاز و در سوره های دیگر بسم الله الرحمن الرحیم نگوید چه می فرمائید: عباسی در این باره می گوید: اشکالی ندارد.

حضرت با خط خود در پاسخ نوشتند:

به کوری چشم عباسی ، باید نمازش را تکرار کند (۲۳۱).

قابل یادآوری است که این عباسی ، هشام ابن ابراهیم عباسی است که باحضرت رضا و حضرت جواد علیهما السلام سر ستیزه و عناد داشت و سعی می کرد در فتوای خود با ایند و امام معصوم مخالفت نماید.

۵۲ - علی بن مهزیار نقل میکند که علی بن اسباط نامه ای به امام جواد علیه السلام نوشت در مورد دخترانش و اینکه کسی مانند او را برای آن ها سراغ ندارد امام نهم به ایشان نوشتند که :

فهمت ما ذکرت من امر بنائک و انک لاتجد احدا مثلک فلا تنظر فی ذلک رحمک الله فان رسول الله صلی الله علیه و آله قال : اذا جاءکم من ترضون خلقه و دینه فزوجوه الا تفعلوه تکن فتنه فی الارض و فساد کبیر (۲۳۲) .

دانستم که در مورد دخترانت چه می گویی و کسی مانند خود را برای آنها سراغ نداری خدایت رحمت کند رسول خدا صلی الله علیه و آله و سلم در این مورد فرمود:

هرگاه کسی به خواستگاری دختران شما آمد که از اخلاق و دیشش راضی بودید به او زن بدهید که اگر چنین نکنید فتنه و فساد بزرگی روی زمین بوجود می آید.

اینک بخاطر اهمیت موضوع و باتوجه به اینکه جمعیت این مملکت آقا امام زمان عجل الله فرجه الشریف یک جمعیت کاملاً جوان است و دشمنان اسلام و قرآن و فرهنگ غنی اسلام و ایران عزیز از دیرباز جهت تباه کردن نسل جوان این ملت فهیم برنامه ریزی کرده و می کند و این جنگ تمام عیار امروزه با در اختیار داشتن ماهواره های بسیار مدرن و بکارگیری امواج صدا و سیما و تسخیر رسانه های گروهی هر لحظه به رنگی جلوه کرده و ابعاد خطرناکی یافته است .

جهت رویارویی با این خطر چند راه حل اساسی وجود دارد و از جمله بهترین آنها تسهیل امر ازدواج می باشد که جهت یاد آوری به خواننده محترم شیفته فرهنگ انسان ساز اسلام ناب گلچینی از احادیث معصومین صلوات الله علیهم اجمعین تقدیم می گردد.

اسلام ازدواج را سنت نبوی معرفی می کند و رسول گرامی اسلام صلی الله علیه و آله و سلم می فرمایند: ما بنی نباء فی الاسلام حب الی الله عزوجل من التزویج

و در اسلام بنائی محبوبتر از ازدواج در نزد خداوند عزوجل نهاده نشد (۲۳۳).

و به همین دلیل شفاعت و واسطه شدن در امر ازدواج از جمله کارهای نیک مسلمین شمرده شده و امام صادق علیه السلام در این باره می فرمایند:

من زوج اعزبا ممن ینظر الله الیه یوم القیامة .

کسی که زن دهد مجردی را از این فرد از آن کسانی است که خداوند در روز قیامت به او نظر رحمت می اندازد (۲۳۴).

ازدواج از چنان منزلتی برخوردار شده که عامل تکمیل ایمان و زیاد شدن ثواب اعمال عبادی محسوب شده است .

لیکن یک واقعیت تلخ را باید بپذیریم و آن اینکه در حال حاضر ما و اکثریت افراد جامعه از فرهنگ و ارزشهای اصیل اسلام ناب مهدی صلی الله علیه و آله و سلم فاصله گرفته ایم که به عنوان مثال یک عنصر ارزشی اسلام را مورد بحث قرار می دهیم :

برترین زنان امت اسلام کیست ؟

رسول گرامی اسلام در این باره می فرمایند:

افضل نساء امتی اصحبهن وجها و اقلهن مهرا .

برترین زنان امت من کسی است که چهره اش درخشان و مهریه اش کمتر باشد (۲۳۵).

و حال آنکه در جامعه ما با نهادهای مختلف که متأسفانه روز به روز هم سیر صعودی دارد هزینه ازدواج و میزان مهریه همگام با توقعات سیری ناپذیر رفته رفته سن ازدواج را بالا می برد و از این امر مقدس غولی در ذهن جوانان ترسیم می نماید و اگر به این معضل دامهای نهاده در برابر سرمایه های امت اسلام و نسل جوان کشور را اضافه نمائیم بطور قطع احتمال خطرپذیری جوانان بالاتر خواهد رفت امید است که سخنوران و هنرمندان و اهل قلم هر فردیکه به نوعی از نفوذ کلام خدادادی برخوردار هست در تبیین معضل مذکور و تشریح عواقب خطرناک آن بکوشند و در احیای این ارزش اسلام عزیز سهیم باشند انشاءالله .

اینک برای آنکه خواننده عزیز میزان فاصله بوجود آمده بین ما و فرهنگ حاکم در عصر رسول الله صلی الله علیه و آله و سلم را به آسانی تصور نمایند نمونه ای از ازدواجهای آسان صدر اسلام ذکر می شود: روزی پیامبر آمدند دیدند جویبر - که مسلمانی سیاهپوست ، فقیر و از اصحاب صفه بود و با چند نفر از فقیران در ایوان مسجد زندگی می کرد سر به زانوان گذاشته و اندوهگین است . فرمودند جویبر زن می خواهی ؟

عرض کرد یا رسول الله چه کسی به من زن می دهد؟!

فرمودند: بلند شو برو در خانه زیاد بن زبیر و بگو پیامبر گفت که فاطمه ات را به من بده .

زیاد بن زبیر چه کسی است ؟

او اول متمول ، اول با شخصیت و اول طائفه دار در مدینه است .

فاطمه زیاد بن زبیر کیست ؟ دختری با شخصیت و فهمیده ، علاوه بر این بسیار قوی باوقار و زیباست .

جویبر با تردید آمد و در زد. زیاد آمد و جویبر عرض کرد که پیغمبر صلی الله علیه و آله و سلم فرموده است دخترت فاطمه را برای من عقد کنی گفت خوب شما برو الان من خودم به نزد پیغمبر می آیم . دختر خانم پشت در شنید و گفت پدر موضوع چیست ؟ گفت : جویبر، سیاهی است که به خواستگاری تو آمده و می گوید پیغمبر چنین فرموده است .

دختر گفت : چه جواب دادید؟

زیاد گفت : گفتیم الان خود به نزد پیغمبر اکرم صلی الله علیه و آله و سلم می آیم .

دختر گفت : اگر پیغمبر صلی الله علیه و آله و سلم فرموده باشد، این سخن شما جسارت به مقام مقدس ایشان است .

زیاد گفت : چه کنم ؟

گفت : برو او را برگردان تا بیاید و در خانه بنشیند، خودت خدمت پیغمبر صلی الله علیه و آله و سلم برو و ببین چه فرموده ؟

زیاد اینچنین کرد و از حضرت درباره مطلب سوال کرد پیغمبر صلی الله علیه و آله و سلم فرمود: بله من گفته ام فاطمه ات را به عقد جویبر در آور.

زیاد به نزد دختر آمد و گفت پیغمبر اینطور فرمود.

دختر عرض کرد هرچه پیغمبر می گوید باید عمل نمود. خانه ای برایش تهیه کردند و هماندم مراسم عروسی برگزار شد.

و دختر را به حجله بردند. جویر وارد حجله شد و معلوم است شخصی که چند ساعت قبل در صفه با پیراهنی زندگی می کرده و آنهم پیراهنی کهنه که حتی بعضی از آنان با یک لباس مندرس که شاید جویر هم از همینها، بوده حالا وارد می شود و می بیند خانه، زنی بسیار با جمال و زندگی دارد از اول شب تا صبح نزدیک دختر نرفت و مشغول عبادت شد. شبهای دوم و سوم نیز مشغول عبادت شد زنان خوشحال شدند و گفتند مثل این که جویر لذت نمی خواهد پس قضیه تمام شد. لذا خدمت پیغمبر اکرم صلی الله علیه و آله وسلم آمده و گفتند یا رسول الله! او نزدیک این دختر نمی رود معلوم است که زن نمی خواهد. پیامبر او را طلب کرده و فرمودند: جویر! می گویند که تو زن نمی خواهی؟ گفت چرا یا رسول الله فرموده اند: پس چرا اینچنین می کنی؟

گفت یا رسول الله وقتی وارد اتاق شدم، نعمت های الهی را دیدم و باید شکر این نعمتها را بجا آورم لذا تصمیم گرفتم سه شب عبادت کنم دیگر شب سوم تمام شد، امشب شب عروسی خانم است (۲۳۶).

اسلام آئین فطرت و تاءمین کننده تمامی نیازهای انسان است و از جمله برای ارضاء غرایز از راه حلال برنامه دارد و همین ازدواج یکی از آنهاست و سایر زینتها را هم تجویز کرده است برای تاءیید مدعا به آیات زیر توجه فرمائید.

یابنی ادم اخذ خذوا زینتکم عند کل مسجد و کلوا واشربوا ولا تسرفوا انه لایحب المرفین (۲۳۷).

ای فرزندان آدم در هر مسجد زینتتان را بگیرید و بخورید و بیاشامید و اسراف مکنید همانا او اسراف کنندگان را دوست نمی دارد.

قل من حرم زینة الله التي اخرج لعباده والطيبات من الرزق .

ای پیامبر بگو چه کسی حرام کرده زینتی را که خداوند برای بندگانش خارج کرده و پاکیزه ای از روزی را.

قل هی للذین آمنوا فی الحیوة الدنیا خالصة یوم القیامة کذلک نفصل الایات لقوم یعلمون . (۲۳۸)

بگو این نعمات در دنیا برای اهل ایمان است و نیکوتر از اینها در آخرت برایشان خواهد بود.

چنین تفصیل میدهم آیات را برای گروهی که می دانند البته باید توجه داشت که در قبال این وسوسه های همیشگی نفسانی و شیطانی علاوه بر ازدواج بایستی عنصاری کارآمد چون عقل، علم، وجدان اخلاقی، تربیت، قانون، نظارت ملی و از همه مهمتر ایمان بکار گرفت که هر دو قسم آن یعنی هم ایمان علمی و استدلالی و هم ایمان قلبی و عاطفی را بکار گرفت و حتما بایست متوجه بود که تقید و تعبد به ظواهر شرع انور، دوری از گناه و توبه سریع و صادقانه پس از سرزدن گناه از انسان، آراسته شدن به زیور شکیبایی و صبر، انجام مستحبات و از همه مهمتر و کاراتر توسل به اهل بیت عصمت و طهارت می توان درباروری و استحکام ایمان قلبی نقش بسیار مهمی را ایفا کرد.

در خاتمه توضیح مختصر این کلام بلند امام نهم چون از شبیخون فرهنگی سخنی به میان آمد بی مناسبت نیست که اشاره ای بسیار گذرا به این موضوع و اهداف آن داشته باشیم .

قبل از پرداختن به این قسمت بهتر است به تعبیر دلربای مقام معظم رهبری حضرت آیت الله العظمی خامنه ای در این مورد توجه نمائیم :

((برای یک ملت فاجعه فرهنگی از فاجعه اقتصادی بسیار سنگین تر و خسارت بارتر است، یورش فرهنگی از یورش فرهنگی بسیار بی رحمانه تر و صعب العلاجتر است (۲۳۹)).

کاری که از لحاظ فرهنگی دشمن می کند نه تنها یک تهاجم فرهنگی، بلکه باید گفت یک شبیخون فرهنگی، یک غارت فرهنگی و یک قتل عام فرهنگی است (۲۴۰).

با این تعبیر روشن معلوم می شود که تهاجم فرهنگی در چهار نخ موی سر تعدادی بی بند و بار و یا لباس زننده تعدادی هرزه خلاصه نمی شود هرچند که اینها هم ضد ارزش هستند. بلکه اهداف دیگری را دنبال می کنند.

اهداف شبیخون فرهنگی :

- ۱ - جا انداختن برتری نژاد غربی
 - ۲ - حاکم کردن فرهنگ مصرف زدگی
 - ۳ - مخدوش کردن فرهنگ عفاف و ترویج فرهنگ ابتذال و بی قیدی .
 - ۴ - ناامید کردن ملتها از نهضتها و تحرکات اجتماعی
 - ۵ - دین ستیزی و بویژه جنگ تمام عیار با اسلام عزیز که با ارائه تزی نوین در حاکمیت تمام امیدهای مستکبرین را به نومیدی تبدیل کرده است .
 - ۶ - دامن زدن به اختلافات قومی نژادی و مذهبی و...
- حال برای مقابله با این تهاجم گسترده بایستی ما خود را برای اقدامات ذیل مهیا کنیم .

راههای مقابله با شبیخون فرهنگی :

- ۱ - با بیانی رسا و متقن از طریق رسانه های نوشتاری، گفتاری و تصویری برای شناساندن علمی موضوعات اساسی توحید و خداشناسی به زبان روز و فارغ از پیچیدگیهای خاص علوم عقلی و به نحو همه فهم، نبوت و نیاز عامه بشر به رسالت و قانون الهی تبیین جایگاه، ایمان در فعالیتهای انسان و رهانیدن وی از هلاکت پوچی، بیان اهمیت موضوع امامت و رهبری و مرجعیت در رفع نیازهای دینی
- ۲ - ارزشهای اخلاقی اسلام عزیز نظیر حرمت جایگاه انسان در اسلام، چگونگی برخورد دین با عواطف فطری انسانی، راه حلهای دینی برای رفع معضلات اخلاقی جامعه بشری را برای عموم افراد جامعه به تناسب منزلت علمی و اجتماعی شان بیان نمائیم .
- ۳ - تلاش گسترده برای تقویت روحیه علمی همراه با یادآوری دیرینه فرهنگی و حفظ و نگهداری میراثهای گرانبهای فرهنگی به منظور تقویت روحیه خودباوری در ملت های مسلمان جهان .
- ۴ - بیان جایگاه روشن حقوق بشر در اسلام وافشای چهره کریه جنایتکاران مدعی حقوق بشر در مجامع بین المللی واهداف شوم آنان .
- ۵ - انقلاب اخلاقی گسترده برای احیای ارزشهای دینی و از بین بردن بدعتها.

۶ - تقویت بنیه دفاعی و نظامی امت اسلام جهت علای کلمه الله و دفاع از حریم و منافع مسلمین .

۷ - جهاد اقتصادی گسترده امت اسلام همراه با احیای وجدان کاری ، نظام و انضباط اقتصادی و ترویج روحیه ارزشی قناعت در عموم مسلمین .

و...

امید است که این مختصر برای ایجاد زمینه تنبه و عزم و جزم در نویسندگان و خواننده عزیز مؤثر باشد ان شاء الله .

۵۴ - النعمة داعية المقت و من جازاك بالشكر فقد اعطاك اكثر مما اخذ منك :

ناسپاسی نعمت موجب دشمنی خداست و کسی که پاداش دهد ترا بواسطه تشکر کردن هر آینه زیادتیر از آنچه از تو گرفته به تو داده است (۲۴۱).

۵۵ - عنوان صحيفة السعيد حسن الثناء عليه :

سراغاز نامه عمل فرد کامیاب و سعادت مند مدح نیکو و نام نیک بر اوست .

۵۶ - لو كانت السماوات والارض رتقا على عبد ثم التقى الله تعالى لجعل منها مخرجا :

هرگاه آسمانها و زمین بر بنده ای بسته باشد سپس تقوای الهی را پیشه نماید هر آینه خداوند از آن ها برای او راه بیرون آمدنی قرار می دهد (۲۴۲).

چرا شکفته نباشیم خدا سبب ساز است

دری که بنده ببندد در دگر باز است

۵۷ - الشريف كل الشريف من شرفه علمه والسؤ ود كل السؤ ود لمن اتقى الله ربه .

شریف به تمام معنا کسی است که علمش به او شرافت و برتری داده باشد و آقایی به تمام معنا از آن کسی است که تقوای پروردگارش را پیشه خود کند (۲۴۳).

۵۸ - من شهدا مرا فکرة کان کم غاب عنه و من غاب عن امر فرضیه کان کمن شهده .

آنکه در کاری حاضر باشد و ناراضی چون غایب است و آن که غایب باشد و راضی چون حاضر است (۲۴۴).

مدایح و مراثی :

امام المهدی یا جوادالائمه

ولی خدا یا جوادالائمه

سپهر کرم ، ابر رحمت یم جود

محیط سخا، یا جوادالائمه

چه گویم به وصف که فرموده آن را

به قرآن خدا، یا جوادالائمه

به کشتی ایمان در امواج طوفان

توئی ناخدا، یا جوادالائمه

چه در هفت گردون چه در هشت جنت

توئی مقتدا، یا جوادالائمه

سماواتیان راست مدح تو، بر لب

به صبح و مسا، یا جوادالائمه

بود نقش خاک ره کاظمینت

رخ اولیاء، یا جوادالائمه

زشاهیست عارم که در آستانت

گدایم گدا، یا جوادالائمه

بود بی ولای تو طاعات عالم

سراسر هبا، یا جوادالائمه

اگر بود واقف زعلمی که داده

تو را کبریا، یا جوادالائمه

نه بگشودی اندر برت پور اکتم

لب خویش را، یا جوادالائمه

گرم سر جدا گردد از تن ، نگردد

دل از تو جدا، یا جوادالائمه

به غیر از خدا هر که گوید ثنایت

بود نارسا یا جوادالائمه

خدا داد پاسخ به هر بینوا کو

تو را زد صدا، یا جوادالائمه

به بازار محشر ولای تو آدم

به روز جزا، یا جوادالائمه

ثنای تو گویم عصا از تو جویم

به هر دو سرا، یا جوادالائمه

رهایی به مهر تو خواهم که گشتم

اسیر هوا، یا جوادالائمه

خوش آن ملتجی راکه در آستان

کند التجاء، یا جوادالائمه

جوادی، جوادی، گدایم گدایم

عطا کن، عطا یا جوادالائمه

بخوان جانب کاظمینم وز آنجا

ببر کربلا، یا جوادالائمه

بمانم، بمیرم سپس زنده گردم

به مهر شما، یا جوادالائمه

به جان پیمیر به زهرای اطهر

به بابت رضا یا جوادالائمه

مرا تا ابد از صف دوستان

مگردان جدا، یا جوادالائمه

تهی دستم و هستیم هست، تنها

گناه و رجا، یا جوادالائمه

قدم گشته خم، پافرو مانده در گل

زبار خطا، یا جوادالائمه

نخل میثم مجموعه اشعار حاج غلامرضا سازگار ص ۳۳۸، ۳۳۷

کوبم در سرای جوادالائمه را

تا بشنوم صدای جوادالائمه را

سربر نگیرم از دولتسرای او

بس دیده ام سخای جوادالائمه را

دلداده ام به زاده آزاده رضا

دارم به سر هوای جوادالائمه را

تا زنده ام به دولت حب علی و آل

دارم به لب ثنای جوادالائمه را

حاشا اگر به قیمت هستی دهم زکف

سرمایه ولای جواد الائمه را

نشناخت آنکسی که مقام ولایتش

نشناخته خدای جوادالائمه را

ماه رجب که کرده مصفا جهان حسن

دارد بخود صفای جوادالائمه را

گاه طلوع صبح دهم زین مه آفتاب

بوسیده خاک پای جوادالائمه را

روزیکه نیست غیر عمل دستگیر خلق

دل بسته ام عطای جوادالائمه را

دارم (امید) اینکه ز اخلاص بندگی

حاصل کنم رضای جوادالائمه را

محمد موحدیان ص ۱۶۷، ۱۶۶ گلهای شادی

عالم غرق ضیا شد

روشن چشم رضا شد

شد متولد جوادالائمه

فروزنده ماه بنی فاطمه

گاه سرور اهل ولا شد

فرخنده عید ابن الرضا شد

تابیده مهر عصمت

از سپهر ولایت

آمد نهمین حجت کردگار

نور خدا شد در جهان آشکار

گاه سرور اهل ولا شد

فرخنده عید ابن الرضا شد

مدینه غرق نور است

سرتاپا سرور است

گاه سرور اهل ولا شد

فرخنده عید ابن الرضا شد

محمد موحدیان ص ۱۷۹ گلهای شادی

ای دل گرت مطالب و خواهی اگر مراد

روکن بسوی درگه سلطان دین جواد

آئینه جمال و کمالات احمدی

سلطان عیسوی نفس و موسوی نژاد

مهر سپهر مجد و کرامت ، محیط جود

قطب وجود و حجت معبود بر عباد

برسر گرفت تاج کرامت ، امین وحی

بر آستانه اش چو سرپندگی نهاد

در بارگاه حضرت او خازن بهشت

از باغ خلد و روضه رضوان دری گشاد

خرم کسی که رفت در آن باغ مینویی

شادان هر آن کسی که بر این درگه ایستاد

نور مجرد است و تجلی نور حق

در کسوت عناصر و در صورت مواد

مارا زتیه وادی حیرت نجات بخش

ای صاحب کرامت وای مظهر رشاد

افتادگان ورطه غم را بگير دست

یا صاحب الولاية ، یا شایع العباد

از دود آه من شود آینه سپهر

تاریک چون زغریتش آید مرا بیاد

ای کاش کاندمی که همی سوخت از عطش

خشکیده آب دجله چو آتش وزید باد

شد پاره پاره اش دل و نالید از ستم

لعنت بر آن ، که زهر خوراندش از عناد

آخر عزیز فاطمه از کید ام فضل

جانش زتن برآمد و صد آهش از نهاد

زان رواست کلک آیتی ای خواجه روح بخش

کاب حیات خضر نهان است در سواد

دیوان آیت الله آقای حاج شیخ محمد حسین آیتی بیرجندی ص ۳۳، ۳۴

این جواد است آنکه محبوب خداست

لطف عامش دستگیر ماسوی است

این تقی مهر سپهر ارتضاست

نور چشم فاطمه ابن الرضا است

ای بسا شبها که ذکر خواب او

گفت با یاد مصیبتهای او

((کان دو را از خاک بیرون می کشم

هر دو را در آتش و خون می کشم))

((آن دو را با شعله همبستر کنم

هر دو را سوزانده خاکستر کنم))

((سر به دریا میدهم آن خاک را

تا کنم شاد این دل غمناک را))

آخر اینها مادرم را خسته اند

در سقیفه تا به هم پیوسته اند

حق آن مولی ز اینان غصب شد

سامری برجای هارون نصب شد

مادرم زین هر دو ناخشنود بود

ترک هستی گفت اما زود بود

شفق مشهدی - سفینه عشق ص ۲۰۱ و ۲۰۰

یگانه گوهر دریای دانش و حکمت

بحار جود عطایا و کعبه آمال

بخلق و خوی محمد به علم و فضل علی

حسن به حلم و حسینی و راست خوی و خصال

جواد در کف او سیم و زر و بسی بی قدر

جلال را بمثل مظهری زرب تعال

امام مفترض الطاعة جانشین رضا

خدای را بپرستش یکی گزیده مثال

همین بس است فضیلت که در حوادث سن

شکست خصم بداندیش راز حسن مقال

مگر نبود که یحیی بن اکثم از ره علم

گشود در بر او بابها زروی سؤ ال

تمام حل قضایا نمود بی توفیر
 از او نماند دگر بهر خصم راه مجال
 چنان به حل کلام او زمدعی پراخت
 که عجز خصم مدلل شدش ز استدلال
 نه اوست وارث عمل محمد محمود؟!
 نه اوست هادی دین و مسلم از افضال؟!
 هرآنکه پیرو او شد گرفت را نجات
 رسید تابع او بر سعادت و اقبال
 جواد را زخدا جاه و مرتبت باقی
 به قبه اش نگر و آن همه جلال و جمال
 سحاب فیض زیارت تو را چه گشت نصیب
 سپاس و شکر کن از فضل حق در آن احوال
 مرحوم ابوالقاسم سحاب در سرور الفؤاد ص ۱۱۴
 خورده ام از چشمه حیوان او
 زنده ام از باده ناب تقی
 انبیا مشتاق آن حسن و جمال
 اولیا مفتون از اصحاب تقی
 سر مکنون ولایت ظاهر است
 از دل مرآت احباب تقی
 حجت الله آیت کبرای حق
 آمده پیدا از عثاب تقی
 کشتی عشاق در دریای عشق
 بس فرو رفته به گرداب تقی
 کوثرنامه ابوالقاسم راز شیرازی .
 سرو سهی شد خجل از قد و بالای خویش

سایه ((ابن الرضا)) چون به زمین افتاد
 زمزمه جویبار، چون غزل عشق اوست
 می‌رود از آن سرود، خاطره غم زیاد
 بوی بهشت آمد و نغمه شادی به باغ
 آن گل بی خار چون ، پای به گیتی نهاد
 شوخی نرگس ببین خم شده ، روی زمین
 تا که مگر پانهد بر سرو رویش ((جواد))
 مادر او ((خیزران)) از پدری چون رضا
 عاشر ماه رجب ، این پسر پاک زاد
 معدن احسان وجود آیت حسن و جمال
 چشمه مهر و صفا، خیمه دین را عماد
 یاور دین خدا، سرور خوبان ((تقی))
 دوست هر متقی دشمن کفر و عناد
 مجمر پرآتش و، عود و سپند آورید
 ذکر مکرر کنید: ((چهار قل و و ان یکاد))
 از اثر معجزش ، خاک طلا می شود
 نقره کند برگ را، آن شه نیکونهاد
 کس نتواند دهد، شرح کمالات او
 گهرمه دریا شود، بهر نوشتن مداد
 مقدم شهزاده را خدمت سلطان طوس
 عرض نماید (حسان) تهنیت و شاد باد.

دیوان حاج حبیب چاپچیان (حسان) ای اشکها بر یزید ص ۳۵۳، ۳۵۴.

داد عاقبت عداوت بی حد تو را فریب
 کشتی مرا بحیله و تزویر ای رقیب
 نبود جفا و جور زیگانگان عجب

ای آشنا جفای تو باشد بسی عجیب

من بی گنه شهید ز زهر جفا شدم

ای وای بر تو نزد پیغمبر صف حسیب

اندر وطن صبا به عزیزان من بگو

مسموم کنج حجره فتادم من غریب

ای یار بی وفا جگرم سوخت از عطش

ناکشته کس بدهر بدین ماجرا حبیب

بر من چنانکه رحم نکردی تو را به دهر

دردیکه بی علاج بود حق کند نصیب

دیوان تابع ص ۳۰

مرثیه امام جواد علیه السلام :

دردا که گشت با من ، بیگانه یار جانی

با دست خود مرا کشت ، لب تشنه در جوانی

من از نفس فتادم ، برخاک رخ نهادم

او می زند به مرگم ، لبخند شادمانی

ای بلبلان بنالید ای لاله ها بریزید

شد باغبان دلرا گلزار جان خزانی

غم بدل نهفتم ، دردم یکس نگفتم

بردم به گور با خود صد غصه نهانی

لب تشنه ام ثوابی ، ای ام فضل آبی

بالله این نباشد، پاداش مهربانی

بر دیده ام ستاره ، در سینه ام شراره

با قلب پاره پاره ، رفتم زدار فانی

عمر چو عمر یک آه ، کوتاه بود کوتاه

شد اول حیاتم پایان زندگانی

دردا که رفتم از حال از بس زدم پروبال

در لانه اوفتادم از فرط ناتوانی

گوئید تشنه جان داد خاموش شد زفریاد

از این غریب تنها، پرسند اگر نشانی

جانم به لب رسیده ((میشم)) بگو که دیده ؟

مرغی به لانه این سان افتد زنعمة خوانی ؟

نخل میشم مجموعه اشعار حاج غلامرضا سازگار ص ۳۴۲

میان حجره چنان ناله از جفا می زد

که سوز ناله اش آتش به ماسوی می زد

شرار زهر زیک سوی و سوز غم یک سو

به جان و پیکرش آتش جداجدا می زد

نداشت شکوه زیبگانگان به لب دم مرگ

ولیک داد زبیداد آشنا می زد

برون حجره همه پایکوب و دست افشان

درون حجره یکی بود دست و پا می زد

ستاده بود و جوادالائمه جان می داد

از او بیرس که زخم زبان چرا می زد

حاج علی انسانی - سفینه عشق ص ۱۹۸

و مولد المولی امام التاسع

السید الحبر التقی الشافع

وزاد روز مولا امام نهم

آقا، بزرگ ، پرهیزکار و شفاعت کننده است

الهاشمی الفاطمی المرتضی

محمد و ابن علی الرضا

او که از بنی هاشم و فرزندان فاطمه و پسندیده است

نامش محمد و فرزند امام رضا علیه السلام است

قدکان فی العاشر من شهر رجب

وقیل فی شهر صیامه و جب

در دهم ماه رجب بود و گفته شده

در ماه رمضان که روزه اش واجب است بود

فی نصفه قیل و فی الثانی عشر

منه و فی المقام اقوال اخر

در نیمه رمضان و در روز ۱۲ رمضان

و در اینجا اقوال دیگری هم است

فی لیلة الجمعة او فی الجمعة

والمکرمات حازها مجتمعه

در شب جمعه یا جمعه و در حالیکه

زنان بزرگواری اطرافش جمع بودند

لماءة و الخمس و التسعینا

من هجرة بعدة السنینا

یکصد و نود و پنج

سال بعد از هجرت

فی عمره نصف لخمسین اشتهر

بضم شهرین و ایام اخر

مشهور درباره عمر ایشان

۲۵ سال و دو ماه و چند روز است

القابه خمس تقی منتجب

منها جواد قانع و لاعجب

لقبهای وی پنج تاست تقی منتجب

از آنهاست جواد قانع و جای شگفتی نیست

والمرتضى متمم الالقاب

یدعی ابوالفضل بلا ارباب

و مرتضی کامل کننده القاب اوست

بدون شک ابوالفضل خوانده می شود

و هو ابو جعفر الجواد

محمد یرجی به الرشاد

واو ابو جعفر بخشنده است

محمدی که از او راهنمایی امید می رود

کان له ابنان مع ابنتین

علی اختلاف حاصل فی البین

او دارای دو پسر و دو دختر است

با اختلافی که در بین حاصل است

فابناه واحد وصیه علی

ثانیهما موسی بجدة شمی

از دو پسر او یکی وصی او علی است

و دومین آندو موسی است که همنام پدر بزرگش است

و هو الذی يعرف بالمبرقع

ذوالحسب العالی المنیع الارفع

و موسی کسی است که به مبرقع معروف است

دارای شخصیت والا، غیر قابل دسترسی و بسیار ارجمند

اختاهما فاطمه امامه

اشرقنا من فلک الامامة

دو خواهر آندو فاطمه و امامه هستند

که از آسمان امامت طلوع کردند

قیل له خدیجة حکیمه

وام کلثوم هی الکریم

گفته شده از آن دوست خدیجه حکیمه

و ام کلثوم که همه اینها بزرگوارند

کانت لدیه حرة منفردة

و آمة زکیه ممجدة

حضرت جواد دارای همسر حرة یگانه ای بود و نیز

با کنیزی پاکیزه و بسیار بزرگوار ازدواج کرد

اولیها سمیت ام الفضل

سمته من حقد و خبث الصل

نخستین از آندو ام الفضل خوانده می شد که از روی کینه

و خبائث نژادش امام را مسموم کرد

والده من سمی ماءمونا

اصبح من قتل الرضا مغیونا

پدرش کسی بود که ماءمون خوانده می شد که از به

شهادت رساندن حضرت رضا زیانکار گردید

هو الذی من الاعادی قد ظلم

وصار مقتولا بکید معصم

امام جواد شخصیتی است که مظلوم است

گردید و با حيله نام معصم به شهادت رسید

غرة ذیقعدة او فی الآخر

راجع الی آبائه الافاخر

اول ذیقعدة باآخر آن به سوی

پدران بزرگوار خویش رهسپار گردید

وقیل فی ذی حجة قد ارتحل

علی اختلاف هو فی الوقت حصل (۲۴۵)

و گفته شده ، در ذی حجه رحلت کرده

بنابر اختلافیکه در وقت حاصل است